
3 1761 07148696 3

Monografía histórica

del

Castell de Cabrera y poble de Vallbona

en el Panadés

per

Mossén Joan Avinyó, prevere

RECTOR DE LA PARROQUIA

DE SANT SALVADOR DE CABRERA

Ab censura Eclesiástica

IGUALADA

EST. TIP. DE NICOLAU PONCELL

1909

MONOGRAFÍA HISTÓRICA DEL CASTELL DE CABRERA Y POBLE DE VALLBONA EN EL PANADÉS

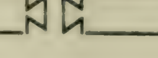
Imprimatur:

Vici, 7 Augusti 1909

JACOBUS SERRA
VIC. GEN.

Perill Dni. mei mand.

JOSEPHUS DACHS
SCRIUS.

Monografía histórica

del

Castell de Cabrera y poble de Vallbona

en el Panadés

per

Mossén Joan Avinyó, prevere

RECTOR DE LA PARROQUIA

DE SANT SALVADOR DE CABRERA

Ab censura Eclesiástica

IGUALADA

EST. TIP. DE NICOLAU PONCELL

1909

TAULA

QUATRE PARAULES AL LECTOR

Fins l'any 68 de la centuria passada, havien sempre sigut regides per un sol Rector les dues parroquies de Cabrera y Vallbona; ab la sola diferencia que desde un principi sigué la principal la de Cabrera y Vallbona la sufragània, y desde'l sigle XVI fou al revés, per haver passat el Rector a habitar a Vallbona.

En els molts ratos vagarosos que dexa'l ministeri parroquial d'aquesta petita feligresía de Cabrera, me entretenía fullejant y ordenant els manuals y papers que composen l'arxiu de la parroquia de Vallbona, únics que's conserven desde que'l Rector hi feu sa estada.

Com que'l continuat contacte engendra sovint simpatía, prompte me vaig familiarisar ab aquells polsosos documents que'm descubrien la existencia de generacions pretérites, quals homes modestament visqueren y moriren sots la sombra del castell de Cabrera. Mes que ab afició, ab pur amor extreya apuntes y notes, quan me vingué la idea de donar a llum aquella desconeguda plana d'historial local. Y encara que poc interés pot oferir pel públic en general no obstant me mogué a posar per obra mon intent, el poguer dir, també ab mon trevall aporto ma pedreta, encar que petita y insignificant, pera bastir la gloriosa historia de nostra Catalunya.

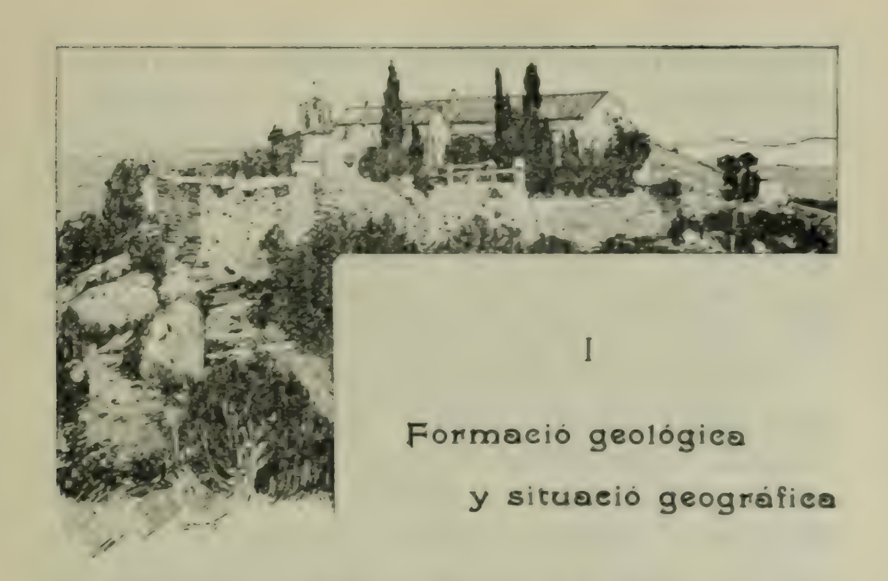
Pera realisar aquexa tasca, m'he servit casi exclusivament dels pocs documents que's guarden en els

arxius parroquials de Vallbona y Cabrera, els quals no van mes enllá de últims del sigle XV.

Encara que l'escorcoll ha sigut un bon xic detingut y minuciós, no pretenc pas haver dit la darrera paraula: primerament perque'n materia histórica sempre es exposat el fer masses afirmacions, car quan un hom menys ho sospita, descubrex un nou document que desfá la seva hipotessi; y en segon lloc, perque encara que he consultats alguns dels documents dels arxius de la Catedral de Barcelona y de la Corona d'Aragó, no ho he fet ab tota la extensió que l'assumpte requerex; y ademés perque encara queden dues fonts abundoses per explotar, com son els arxius parroquials de Piera y de Santa María de Madiona, sens perjudici dels instruments y pergamins que jauen abandonats en les porxades y golfes d'antigues cases payrals d'aquestos termes.

No hi ha dubte que dels esmentats arxius de Piera y Madiona se'n treuría un bon recull de noticies y datos que fan relació a Cabrera y Vallbona, perque ademés d'ésser les parroquies mes vehines y mes antigues, d'eixa n'era patronal la primera y del castell la segona, oriundos alguns dels senyors del castell de Cabrera.

Mans mes expertes, potser algun dia, nos farán la historia d'aquelles.

I

Formació geológica y situació geográfica

Segons mossén Norbert Font y Sagué en son curs de Geología dinámica y estratigráfica aplicada a Catalunya. aquesta se formá definitivament, adquirint próximament el relleu y forma que te avuy, a la erá terciaria y al comensament del período miocenic.

«Les formacions de conglomerats que componen la part superior de Sant Llorens de Munt y del Montserrat, pertanyen al periodo oligocenic inferior, y no son mes que'ls aluvions arrastrats per les corrents d'aigua que, venint del sud cap al nort, al través de la gran massa continental que s'extenía per lo que ara es mar y de la que no es mes que un bocí el macis de Garraf y Begas, desembocaven al llac oligocenic al demunt dels actuals Vallés y Penadés.»

»En el periodo següent o sia en el miocenic, part de la gran mola de conglomerats s'enfonsá, originantse les depressions del Vallés y Penadés, restant drets el Sant Llorens de Munt y el Montserrat ab tota la gran cinglera que limita pel nort y per ponent a n'aquestes comarques. A elles comensá a entrarhi el mar pel portell del Vendrell y avensa a mida que'l terrer s'enfonsava, arribant fins prop de Granollers; pero vingué un moment en que'l portell del Vendrell

s'axecá per un moviment de báscula y tancantse la comunicació ab la mar gran, restaren el Penadés y el Vallés convertits en un llac d'aigues salabroses primer y dolces després, hont feyan cap les grans corrents que baxaven de la part alta de Catalunya, aportanthi gran quantitat d'aluvions que termenaren per terraplenarlo del tot, mentres ses aigues s'escorrien pels congosts de Moncada y Martorell.»

Describint aquell clap del período miocenic catalá, afagex mossén Font y Sagué: «Passades les costes de Garraf trobém la conca miocénica de Vilanova y Geltrú, Sant Pere de Ribas y Cubellas, quals formacions, descansant sempre demunt el cretacic (últim período de la era secundaria), y recobertes en part pel quartenari, segueixen cap a Calafell y pel Vendrell entren al Penadés y s'extenen fins al Vallés.

»En aquesta gran depressió hi son representats tots els pisos del período miocenic, lo que'ns diu que la mar aquesta la ocupá tota la durada del período esmentat.»

Els pisos que componen el período miocenic son: el burdigaliá, helveciá, tortoniá, sermantiá, y pontiá.

«*Burdigaliá.*—Representa la primera invasió de la mar mediterránia; els diposits que dexá formen una banda litoral irregular, no interrompuda ni amagada, sino visible en tot el tragecte que va desde mes enllá de Calafell fins prop de Sant Pere Molanta, apoyantse sempre demunt el cretacic aptiá y aprimantse a mida que avensa cap a llevant, fins a ser entre Sant Sadurní de Noya y Subirats, hont la formació termina ab un banc de *Scutella Lusitanica* de Loriol (?), que descansa demunt l'oligocenic. Aquesta primera invasió miocénica no passá d'aquí.

»*Helveciá.*—Aquesta vegada la mar invadí tot l'alt Penadés, y no se deturá al peu de Subirats, sino que s'estengué cap a llevant, aprimantse y estre-

nyentse, per axó 'ls seus sediments se troben, desde Sant Sadurní de Nova, fins a morir entre Sant Cugat del Vallés y Serdanyola, hont son formats de capes sorrenques molt primes ab fóssils dels géneros *Ostrea*, *Pecten* y *Amphiope*, dessota càn Bayell.

»*Tortoniá, Sarmantiá* y *Pontiá*.— Demunt les formacions dites seguex una altra série de capes hont s'hi distingexen tres grupus: un inferior o d'orígen marí, caracterisat per la abundor de *Cerithium pictum;* altre mitjá o continental, d'origen lacustre unes capes y d'aluvió altres, caracterisades per la abundor d'*Helix Delphinensis* (Font) y *Hipparion gracile* (Kaup); altre superior, d'origen també marí a la base, ab molts exemplars d'*Ostrea crassissima* (Lamk), *Ostrea digitalina* (Dub.), formada per capes de sorra fina barrejada ab palets en varis nivells, que s'agromollen en algun lloc, passant a arenisques o pinyolencs, y de carácter salabrós a la part superior, ab abundants *Cardium*.

»La primera série s'exten per tot l'alt Penadés y arriba al Mas Rampinyo, hont acaba ab una capa prima sorrenca; pero la segona ocupa major superficie y la tercera sols se troba a ponent, desde la Almunia.

»En conseqüencia, la primera série deu llur deposició a la fase transgressiva de les aigues del mar tortoniá que aná invadint el Penadés y Vallés; la segona a la fase negativa o de retorn, en que la mar abandonava ja la conca del Vallés y Penadés y's transformava aquesta en una conca salabrosa, hont pogueren viure'ls *Cerithium*, *Cardium*, *Mytilus*, desprès de la que vingué la facies d'aigua dolsa ab els *Planorbis*, *Bythinia*, *Helix* y l'aluvió continental ab els restos de Hipparion. Una nova transgressió de la mar, gracies a un lleuger enfonzament del país, ocorregué darrerament, que restá limitada a l'extrém occidental del Penadés, caracterisada per un espés banc de

Ostrea crassissima, seguint després la fase regressiva del matex en la que barrejantse les corrents fluvials ab les aigues de la mar, originaren la fauna pontica de *Cardium*, que ocupa'l nivell mes enlayrat en aquella part del Penadés occidental.

»Aquestes capes no son pas visibles per tot arreu, sino hont l'acció erosiva les ha descovert, com al fons y márgens de les torrenteres. Axís en l'espay que va dels térmes del Vendrell á Vilafranca son visibles el burdigaliá, el helveciá y el tortoniá, y als térmes de Sant Sadurní, Subirats y Sant Pau d'Ordal s'hi veuen l'aquitaniá (oligocenic) y'ls burdigaliá, helveciá y tortoniá, dominant en potencia'l tercer.

»Ademés d'aquest clap principal tenim al Penadés els mes petits de Canyellas y Olivella, que en principi estaríen relacionats ab aquell.»

Per aquesta breu explicació extreta de la esmentada obra de mossén Font y Sagué, nos podém forjar una idea de la construcció geológica de la comarca del Penadés, en qual extrém NO se troba'l térme corresponent al castell de Cabrera.

Consultant al mapa geológic del canonge doctor Jaume Almera, se pot observar que'l terrer de casi tot el dit térme, pertany á la era terciaria y en son pis pontiá, format aquest com ja havém vist, per diferentes tongades d'aluvió intercalades per altres cenagoses inclinades cap al nort; d'aquí que'n general es poc fértil atesa sa composició arenosa, guixosa y margosa. Aquesta capa pontiana te mes de 150 metres de gruix.

Hi han, no obstant, alguns claps en que'l pis es tavertinic argilós, pertanyent á la era quaternaria, compost de limo nodulós, y te de 2 a 9 metres de gruix; aquestos son mes feconds, y axís se'n troba un que agafa una gran extensió voltant la casa de cân Fexes; altre prop de cân Codony y cap al costat occidental, y un tercer desde los marges del riu

Noya de mes avall de cân Gallego fins prop de cân Sègol.

Per últim, la serra del Gall en tota sa extensió, está formada pels terrenos tríassics de la era secundaria, d'uns 50 metres d'espessor y compostos de calisses compactes un xic argiloses.

El térme de Cabrera te la forma de un paralelogram inclinat de O a E. Per la part de tramontana termena ab els térmes de Capellades; segons una escriptura del any 1595, el torrent de les Artigues separa 'ls dos térmes de Capellades y Cabrera. A llevant el riu Noya'l separa dels pobles de Vallbona, Badorc y Sant Jaume Ses-Oliveres, aquestos dos últims del municipi de Piera. A mitjdía toca ab els térmes de La Vid, Terrassola y Sant Pere de Riudevitlles. Y per ponent confronta en tota sa extensió ab el térme de Madiona, per la serra Dugalera cap a cân Massana sens inclourehi aquesta casa, seguex per la esquerra passant per la heretat de Santa Margarida, continua pel maset de la Sal, seguex el torrent del matex nom fins á Guayados sens que hi entrin aquestes cases que ja son dins el térme de Madiona.

Tot el térme de Cabrera agafa una extensió d'uns 14 kilómetres de N a S, y d'uns 6 kilometres de llevant á ponent. Son terrer es montanyós, creuat d'innombrables torrenteres, resultant accidentat y escabrós, lo qual confirma el nom de *Capraria* (terra de Cabres); y además tenim el *castell de bocs* y el *mont cabrer*, que tot plegat ve a ser un pleonasme de *Cabrera*.

L'aspecte del país es pobre, puix es molt pedregós en especial la part nort, que es allá hont hi havía'l castell. Les cases o masíes están escampades dintre'l térme, haventnhi algunes d'acoblades formant els barris de câl Fexes, Canaletes y Arrabal.

Vallbona es un poblet tot reunit, situat a l'altra

banda del riu Noya y en una riallera vall limitada per aquell riu y la riera de Llivars.

Antigament el riu Noya feya mourer una pila de molins fariners, avuy no n'hi ha cap en tota l'extensió del térme, en cambi hi han dos molins paperers y tres fábriques de filats. No obstant, a l'altre part del riu en térme de Piera y en la propietat de câl Ferrer del Coll prop la casa payral, hi ha una fábrica de telers mecánichs ahont s'hi confeccionen teles de matalás, que va també ab l'aigua del riu, y als baxos encara hi molen farina.

Sort d'aquexes industries que donen un xich de vida al país, ja que no cullintse altre cosa que ví y anant tant abandonat al present, els pobres pagesos se veuríen ab trevalls per menjar.

Al fer la historia del castell de Cabrera també s'ha de fer la del poble de Vallbona, car han viscut tant íntimament units per espay de mes de set cents anys, que's fa impossible separarles. Vallbona ha estat sempre sots la jurisdicció del senyor del castell de Cabrera, de manera que ab aquest formaven un feu reyal; encara que en la vida particular y íntima, cada hú tenía'l seu propi batlle: axís es que pel térme de Cabrera, el senyor ne nomenava un y pel poble de Vallbona n'elegía un altre, y de tal modo se ha conservat aquexa separació, que al desaparexer els senyorius, Vallbona ha format un sol municipi y Cabrera també.

En cambi en lo eclessiástic, fins ara a últims del sigle XIX, sempre havíen format un sol cós, a pesar de que cada hu tenía sa propia iglesia parroquial; pèro el Párroco era un, que visqué a Cabrera fins a principis del sigle XVI, passant llavors a habitar a Vallbona y quedá la iglesia de Cabrera com a sufragánea.

Per últim, en l'arreglo parroquial de 1868 foren abdues iglesies complertament deslligades, ab un Rector per cada una.

II

Antiguitat del castell de Cabrera

En el llibre «Llibertats y Antich Govern de Catalunya», que es un recull de les conferencies que doná en Joseph Pella y Forgas a Barcelona y en el local de la Federació Escolar, durant el curs de 1904 a 1905, s'hi llegex: «... trovarém moltes vegades en els documents antichs la paraula *Castell de... tal banda.* Axó no vol dir que materialment el castell aquex existís. Vol dir que alló era un grupo feudal, que comensava moltes vegades sent una Parroquia, una reunió de cases que tenían la seva fortalesa primitiva; alló era un centre feudal. Venía un dia en que aquest centre se convertía en centre urbá important, naxía'l poble, el número de habitants crexía y també la riquesa del poble y llavores los senyors feudals, lo matex que feren després els reys, donaren la llibertat a aquestos pobles. Vingué el pacte. La primera base va ser treurelshi el vassallatge feudal. El dia que'ls varen haver tret del vassallatge feudal, aquells aplechs de pobles foren viles feudals.»

Sentada aquesta afirmació den Pella y Forgas, autoritat reconeguda en aquestos assumptes, cal preguntar, ¿el *castell de Cabrera* o sia'l *castrum de Capraria* que's troba ja en documents del sigle XI, fou materialment un castell, una fortalesa de defensa o senzillament un centre feudal?

Jo crech que fou un verdader castell: en primer lloc, perque encara's conservan restos de l'antiquíssima muralla enmartelada formada de grossos carreus, y alguns detalls de construcció. no del tot desapareguts entre les modernes dependencies y casa senyorial avuy existent, bastida sobre les runes de lo que fou castell.

En segon térme, pel lloc estratégic en que estava situat. En aquell temps de la reconquista no existian vies de comunicació de cap mena, y per lo tant lo camí natural era'l llit dels rius y rieres; axís es que generalment, el castell se'l troba sempre en un puig ó turó prop de aquell. Axís doncs, el castell de Cabrera estava col-locat al cim d'un pronunciament montanyós, que s'axeca al peu matex de la ribera dreta del Noya, y en una recolsada que'l riu fa entre les viles de Capellades y Piera. Per la part de ponent y tramontana estava guardat per una tirallonga de serres mes altes que ell y s'entafurava per entre boscos centenaris; mentres que per la part de llevant, dominava una extensa planura y una llarga extensió del curs del riu en ses diferentes giragoncès. Observat d'aprop el lloc hont s'axecava el dit castell, se veu que aquest era inespugnable: grosses y fexugues roques irregularment escampades que servían de fonament á les muralles per un costat, y per altre l'escabrositat montanyosa que puja desde'l riu, sols dexan un camí per entrarhi.

Per últim, el cim d'aquex turó hont hi ha actualment la iglesia y la casa senyorial dels Moras, sempre ha sigut conegut ja desde la més remota antiguitat, ab el nom de *castell de Cabrera*, y per mes que'l térme que comprén es molt extens, no obstant llurs vehins, habitants els uns al barri de Canaletes, ó al Arrabal, o cân Fexes, etc. entenen que van a Cabrera al dirigirse a l'iglesia o a la casa Mora.

Quan els indígenes y pobles goths reaccionaren després de la invasió mahometana, y enraigaren la lluyta allá en les serres del Montgrony per la independencia de Catalunya sots la influencia franca, comensá la naxensa de la nació catalana.

La onada francesa saltá la escollera dels Pirineus, y no s'aturá fins a apoderarse de Barcelona. Per mes que'l rey Ludovich arrivá fins á les portes de Tortosa, no obstant els comtes de Barcelona hagueren de conquerir la terra pam a pam. Del comte Sunyer y del bisbe de Barcelona Wilara se diu avensaren pel Penadés, construint el primer el castell d'Olérduia y el de la Granada'l segon. Mes en la segona mitat del sigle x y gobernant el comte Borrell II, reb el Principat de Catalunya y totes les demés terres de la Península Ibérica la derrera y més forta embastida dels alarbs al manament de llur mes gran capitá Almanzor, y es també quan acabá la dinastía Carlovingia.

L'aristocracia catalana essencialment territorial tenia per base la concessió de feus y terres que feren els emperadors francesos, de manera que al proclamarse independent Wifred I, els comtats se convertexen en estats lliures, y en aquell desordre y anarquía tremenda que s'originá a Catalunya quan la cayguda del imperi carlovingi, els debils cercaren defensa arredossantse a l'ombra d'algun castell.

El primer senyor doncs del castell de Cabrera que's troba en documents, es el bisbe de Barcelona Guislabert fill de Udalart viscomte de Barcelona y de les mes nobles families d'aquell temps.

El bisbe Guislabert posseia a Catalunya varios castells, no com a patrimoni eclessiástic sino per herencia de sos majors, com consta en les escriptures. Axís a 13 de les calendes d' Octubre del any 20 del rey Enric (1051) ven per 300 unses d'or a Udalart viscomte, son nebot, el castell de Fontanet

per altre nom Apiera. Y en altre instrument de les nones de Novembre del any 25 del matex rey (1056), ven també a son nebot y a sa muller el castell de Cabrera, Castellet ab sos térmes y pertinencies que confrontan ab els térmes d'Apiera, pel preu de 150 unses d'or, retenint no obstant durant sa vida el poder y senyoriu del dit castell. En aquesta escriptura se fa referencia a un molí que sigué den Rodulfo, y que crec era'l que després s'anomená de Castellet.

A 3 dels idus de Juliol del any 3 del rey Felip (1063), Udalart y Guisla sa muller feren una permuta ab Ramon comte de Barcelona y Almodis, donant aquells el castell d'Apiera anomenat de Fontanet y el castell anomenat Castellet en cambi del castell de Apierola.

Aquell castell anomenat Castellet y que s'esmenta en exos documents, suposo estaría situat al cim d'un serrat al peu de la riera de Llivars y prop del punt de confluencia ab el riu Noya, ahont avuy hi han les runes d'un casalot encara conegut ab el nom de Castellet; y segurament d'ell pendría'l nom, el molí que per llarcs anys existí allí prop y a l'altre part del riu Noya.

El castell de Cabrera també passaría, ja per venda ja per donació, al comtat barceloní; doncs consta que en Ramon Berenguer comte de Barcelona y príncep d'Aragó, a 6 de les calendes de Novembre del any 1139, encomana entre altres coses, a Reverterio vescomte, el castell de Cabrera y li dona axís matex tots els feus pertanyents a dit castell.

Feu se diu ab relació a la fidelitat que s'obligaven els qui l'acceptaven, y en essencia era'l *feu* el domini útil, que, ab reserva del domini directe, se concedía a un altre, sots obligació de mutua fidelitat especial.

Aquexos feus no eran hereditaris primer, sino que'l rey o senyor directe els donava a qui mes li

plavía, y axís se troba que a 3 de les nones de Janer del any 10 del regnat de Lluis *El jove* (1146), en Ramon comte de Barcelona y princep d'Aragó, encomaná al vescomte Guiliém de La Guardia (prop de Montserrat) la castlania de Piera, conforme l'havía posseida son avi Guislabert-Udelart, ab els feus pertanyents al castell de Piera; y li encomana axís matex el castell de Cabrera ab sos térmes, montanyes, aigues y demés pertinencies.

Prompte els feus reyals se feren hereditaris dintre una matexa familia y per axó en el testament den Berenguer de La Guardia fill del anterior, fet a 15 de les calendes de Novembre de 1187, s'hi llegex que dexa 1.000 morabatins (moneda) al hospital de Jerusalem que es lo que li deu el rey d'Aragó per dominació dels castells de La Guardia Apiera, y Cabrera.

Sigle xiii.—A 7 del mes de Juny de 1258, el rey Jaume I establex a Pere de Capellades, cinc casals que eren altres tants molins, anomenats de *Ça-riba*, situats prop del lloc de Vallbona en el terme del castell de Cabrera, pel cens de 25 quarteres d'ordi.

D'aytals molíns no se'n te noticia ni se'n conserva recort, fora que fossen algun d'ells, els dos únics que s'han conservat fins als nostres dies, axó es el de Castellet y el de càl Bota, avuy també ja desapareguts y dels quals ne parlarém mes avant.

Respecte al senyoriu del castell de Cabrera se troba que a 12 de les calendes d'Abril de 1273, Asbert de Madiona dona al rey Jaume I el castell de Altea en cambi del castell de Cabrera que'l dit rey li cedex en feu; no obstant desprès recuperá aquell el de Altea.

A 4 de les calendes de Juliol de 1277, el dit Asbert de Madiona fa entrega al nou rey Pere II del castell d'Altea y Vilamajor que li havien sigut donats pel

rey Jaume I durant la seva vida, en cambi el rey Pere li confirma'l feu del castell de Cabrera. Segons consta en altre escriptura del 1315, el fer entrega dels castells d'Altea y Vilamajor fou perque'l rey li cedí *in perpetuum* l'esmentat castell de Cabrera.

SIGLE XIV.—A 12 de les calendes d'Abril de 1320 el dit Asbert de Madiona ven, ab consentiment del rey Jaume II, a n'en Berenguer de Banyoles, militar, y als seus, la quadra y lloc de Vallbona y dos masos anomenats de Castellet, ab els homes y drets del térme del castell de Cabrera; axís es que a 13 de les calendes de Janer de 1323, l'esmentat Berenguer de Banyoles, presta homenatje al rey Jaume II pel lloc o quadra de Vallbona y ses pertinencies que es de feu del castell de Cabrera.

Axís que en 1327 entrá a gobernar el rey Alfons III de Catalunya, li prestaren homenatge: pel castell de Cabrera, en Ramon Berenguer de Madiona fill y hereu del Asbert de Madiona; y pel lloc de Vallbona y masos de Castellet, en Berenguer de Banyoles.

També al pujar al trono en 1336 en Pere III de Catalunya, se troba com li prestaren l'homenatge degut, en Ramon Berenguer de Madiona pel castell de Cabrera y en Berenguer de Banyoles per la quadra de Vallbona y masos de Castellet.

La dita quadra o lloc de Vallbona y masos de Castellet se tornaren a incorporar bax la jurisdicció del senyor del castell de Cabrera, quan el rey Pere III a 8 de les calendes de Juny de 1342, posa sa firma en la remissió feta pel procurador den Berenguer de Banyoles a favor den Ramon Berenguer de Madiona hereu de Asbert.

A dit Ramon Berenguer de Madiona l'amenassen en 1348 ab una ampara (embarc) reyal, si no paga

11.000 sous a que está obligat per rahó del feu del castell de Cabrera; y al matex any se li mana capbrevar els castells de Apieroia, Cabrera y lloc de Vallbona.

En aquell matex any de 1348, passaren els feus del castell de Cabrera y lloc de Vallbona a n'en Pere de Tous, y no constant la firma del rey en aquexa enajenació, se li mana que exhibexi 'ls titols y que pagui a lo que está obligat per aquells, venint després a un arreglo ab el Batlle general del reyal patrimoni.

Aquest Pere de Tous també se l'anomena en altres documents Pere de Madiona, lo qual significa que les cases de Tous y de Madiona, s'havíen juntat, y que segurament sería el successor den Ramon.

El dit Pere de Madiona vengué a Pere de Sant Climent un censal de preu 21.000 sous, obliganthi el castell de Cabrera y el lloc de Vallbona, qual feu tenía pel rey; y de 1.350 existeix una apoca de 1.500 sous que pagá el de Madiona, havent pactat y concordat abans ab el Batlle general del reyal patrimoni.

Del mes d'Agost de 1350 son uns contractes matrimonials en els quals se dona y obliga el castell de Cabrera ab el lloc de Vallbona y la quadra dels Cortals que son de pertinencies y térme del dit castell, y com que en aquell matex mes y any, el rey Pere III mana rebre y confirma a Pere de Tous alias de Madiona, la potestat del castell de Cabrera y Vallbona que ja te en feu del rey, d'aquí 'n deduesc que qui's casá fou el dit Pere de Tous.

En un document de 27 Maig de 1365 demana el batlle general per manament del rey la potestat de varis castells, entre ells el de Cabrera, al hereu den Pere de Tous; aquest hereu me sembla sería l Ombert o Asbert de Madiona, qui a 28 de Janer de 1382 vengué a son germa Bernat de Tous per 44.000 florins, el castell de Cabrera y quadra de Vallbona; per laudemi

d'aquesta venda tocaben al rey 400 florins, el qual ne perdoná la tercera part.

A causa del mal estat económic, aquells antics senyors, tot sovint se venien, ara la jurisdicció, ara l'us de fruyt de llurs rendes, de modo que entre vendes y traspassos, casi se fa impossible seguir la cronología.

Tots els datos fins aquí apuntats son extrets del llibre d'enagenacions del Real patrimoni y del Index dels feus reyals, que's guardan en l'arxiu de la Corona d'Aragó.

Degut a l'amabilitat de mossén Mas y Domenech arxiver de la Catedral de Barcelona, he vist un document que allí's guarda, pel qual en Bernat de Tous militar y senyor del castell de Tous ven y concedex a Pere Guillem Janfredi, canonge preposit de Barcelona, el castell de Cabrera y Vallbona; y a 25 de Janer de 1396 li dona posessió en presencia del notari públic Pere Dalmau y dels vehins convocats a tocs de campana en la iglesia de Sant Bartomeu del lloc de Vallbona.

Per últim al entrar al sigle xv, en Bernat de Tous ven el castell de Cabrera y el lloc de Vallbona a n'en Sperandeu Cardona, quí per un document de 23 de Maig de 1413 dona al rey Martí 3.000 florins que'ls hi debía pels castells d'Apiera y Cabrera, y al matex any el rey Ferrán condona el foriscap del rey per rahó de la venda feta.

En resúm se pot afirmar que'l lloc de Vallbona ha estat sempre sots la jurisdicció del senyor del castell de Cabrera, essent tot junt en feu del Rey o comte de Barcelona, formant part de la veguería de Vilafranca del Penadés, com consta en varis documents, entre altres el testament den Francesc de Camporrells del any 1490.

Aquestos Camporrells se troban senyors del castell de Cabrera a últims del sigle xv com ja veurem

mes avant, mes no sé com ni de quin modo entraren en posessió de dit feu reyal; sols puc assegurar que a la mitat del sigle ho eran encara la familia *Cardona*, puig en la fundació del benefici del Sant Angel Custodi feta a la iglesia parroquial de Santa María de Capellades per son rector mossén Pere Modolell, hi destina entre altres, la pensió anyal de 40 sous de un censal que li fa l'honorable *domino Gabriel Cardona et domina Isabel cius uxor Domini Castri de Capraria*, segons instrument del 15 de Janer de 1452 autorisat pel notari públic de Piera Berengarium Canet.

III

Iglesia de Cabrera

El temple parroquial de Sant Salvador, encara que desfigurat ab afegidures y adobs de varies generacions, presenta'l segell románic. La ma barroera del temps y la inconsciencia del home no han pogut destruir del tot l'estil primitiu, conservat principalment en la portalada y en altres petits detalls que'ns donen idea de la antiguitat de la fabrica.

Contemplant la construcció actual: la orientació de la iglesia ab relació als restos de muralla y en conjunt ab la situació del enderrocat castell, vinc en deduir que aquella fou ja la capella d'aquest, car observant atentament veyém que la iglesia quedava tancada dintre les muralles del castell senyorial.

Per aquexes rahons se pot assegurar que'l temple de Sant Salvador de Cabrera data del sigle XI, época en que ja existia'l castell com havém vist; y en aquest matex sigle o en el següent lo cediria el senyor pel servey parroquial, puix a últims del sigle XII ja s'hi troba el Párroco o rector que regex la feligresia del térme de Cabrera juntament ab la de Vallbona, com consta en el «Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ» guardat en l'arxiu de la Catedral de Barcelona, hont s'hi llegex: «*Quomodo autem hæ duæ Ecclesiæ quæ videntur anno 1184 a proprio Parocho regi) adunitæ fuere adhuc incompertum*... etc.» De

quin modo o quan aquestes dues iglesies, parla de la de Cabrera y de la de Vallbona, (les quals ja en l'any 1184 se troban regides per un sol Párroco) foren unides, encara no s'ha trobat... No obstant de abdues, segons se confirma allí matex, tenía el dret de patronat el Rector de Piera.

La iglesia de Cabrera prestaba la mitat *de ciriis de Parteras* y *de Capidis*, rebía'l sagrat Chrisma de la de Piera com a matriu, y el seu Párroco junt ab els parroquians veníen obligats cada any anar pel dia de la festa de l'Assumpció de la Verge María a la dita iglesia de Piera, tot lo qual se troba notat en l'esmentat Speculum.

En els documents mes antics se llegex ja que la dita iglesia de Cabrera estava sots la invocació de Sant Salvador, qual festa se celebra el dia de la Transfiguració del Senyor als 6 del mes d'Agost.

Es tant com natural que, cedint el senyor del castell sa capella particular pel servey parroquial, dotés dita rectoría ab terres suficients per prebenda congrua de son Párroco; axís es de creure y axís consta. En l'arxiu de Cabrera se guarda un testament d'en Francesc Marcel de Camporrells, baró de la baronía del castell de Cabrera, fet a 21 de Juny de 1490, en el qual, entre altres, se diu: «Item mes. dex a la esglesia de Sant Salvador de Cabrera totes aquelles terres les quals jo tenía y me havía detingudes de la dita esglesia, les quals terres sien vistes e conegudes axí per capbreus de la dita esglesia e jurats e promes (prohomens?) del dit castell.» Ben clar, doncs, consta en aquesta disposició testamentaria que la iglesia de Cabrera possehía terres capbrevades ja com a propies y axís reconegudes pels senyors del castell.

Al trasladarse el Párroco a Vallbona (com ja veurém después), y essent un gros inconvenient el cuidarse de les terres que dexava en el térme de

Cabrera, va establir aquéstes, cosa molt rahonada en aquella época donades les circunstancies de que a Vallbona també hi havía terres propies del curat, y de creure que'l Rector ja no viuría mes a Cabrera, d'ahont havía sortit.

Vegis la confirmació del establiment de algunes terres de la iglesia, en el manual rotulat «Varios actes y testaments de 1545 fins a 1560» que's guarda en l'arxiu de Vallbona. «Disapta que comptam a 24 del mes de noembre any 1554. Primerament mossén Pere Poch prevere com a procurador de miser Joan Quintana doctor en quiscun dret, clergue y rector de la parrochial sglesia de Sant Salvador de Cabrera de la qual procura largament consta en poder del discret mossén Balthezar Puigener notari de Barcelona. En dit nom estableix al senyor en Joan Mora pagés de la fortitut de Cabrera y als seus com millor dit se pot y entendre, una pessa de terra erma anomenada la Coma de Santa María de pertinencia de dita parrochial esglesia de Sant Salvador de Cabrera de tinguda de tres jornals poch mes o manco, la qual afronta a sol-ixent ab les honors den Toni Codorniu de dit lloc de Cabrera, y a mig-jorn afronta ab les honors de Sor. del térme de Cabrera, y a sol-ponent afronta també ab les honors de dit Sor. del térme de Cabrera, y a tramuntana afronta ab les honors de dit Joan Mora. E mes avant en dit nom estableix al dit Joan Mora una altra pessa de terra erma plantada de set o vuyt bordals de oliveres, anomenada los Graons, de tinguda de mig jornal poch mes o manco, en la qual hi ha moltes roques, de pertinencies de dita parrochial esglesia de Cabrera, la qual afronta a sol-ixent ab la muralla del castell de Cabrera, y a migorn afronta ab les honors den Toni Codorniu de dit lloc de Cabrera, y a sol-ponent afronta ab les honors de dit Toni Codorniu, y a tramuntana afronta també ab les honors de dit Toni Codorniu migensant un

camí que va del castell de Cabrera a Vallbona. E mes avant en dit nom estableix al dit Joan Mora y als seus una altra pessa de terra anomenada el barri tota roches hi ha uns quants bordays de oliveres bordes ja mig seques, la qual afronta a sol-ixent ab les honors de dit Toni Codorniu, y a migorn afronta ab les honors de dit Codorniu, y a sol-ponent afronta també ab les honors de dit Toni Codorniu, y a tramuntana afronta ab les honors de dit castell de Cabrera. E mes avant en dit nom estableix al dit Joan Mora y als seus una altra pessa de terra la qual lo dit Joan Mora possehía, y sempre ha pagat lo delme a la esglesia, en part campa y erma de tinguda de un jornal poch mes o manco, en la qual hi ha tres roures y afronta dita pessa de terra a sol-ixent ab les honors de dit Joan Mora, a migorn afronta ab les honors de dit Joan Mora migensant un camí que va dels Cortals al castell de Cabrera, a sol-ponent afronta ab les honors de dit Sor. de Cabrera migensant un camí que va dels Cortals al dit castell, y a tremuntana afronta ab les honors den Toni Codorniu migensant un torrent. Lo qual establiment de les dites quatre pesses de terra fa en dit nom com dir se pot y millor entendre, a cens tots anys de una gallina o de dos sous pagadors tots anys a Nadal y de entrada ha de pagar dos parells de perdius. E lo dit Joan Mora accepta lo dit establiment de les dites quatre pesses de terra prometent aquelles millorar y no pignorar, prometent tots anys pagar los dits dos sous o una gallina al dit rector y delme y primicia de blats, lagums, y olys al rector de dita esglesia y que dites pesses de terra no les puga retre sino millorar y no pignorar fiat largo modo ms.»

No eran aquexes soles les pesses de terra pertanyentes al curat de Sant Salvador de Cabrera, perque'n lo Capbreu de 1679, l'últim que s'ha fet de la senyoría directa que sobre cases, terres y propietats

tenía dita iglesia, n'hi han d'altres confessades y jurades per llurs propis possehidors. Aquest Capbreu, que's conserva un xic deteriorat en l'arxiu de Vallbona y del qual n'he extret una copia per l'arxiu de Cabrera, fou ordenat pel rector Isidro Sabater, prebere, degudament legalisat pel notari de Piera don Bartomeu Costa y ab el beneplacit de don Lluís de Foxá, Senyor del castell y térme de Cabrera, Vallbona y Vilanova d'Espoya.

En ell hi han confessades per don Joseph Mora y Pons, les a dalt esmentades pesses de terra, axó es: la Coma de Santa María de tres jornals de llauró de mules; los Grahons y el Barri de mitj jornal cada una, van unides formant una sola de un jornal; lo Camp den Corts de un jornal; y ademés s'hi afegex l'hort de davant la rectoría, avuy complertament transformat en camí públic y passeig plantat d'atmellers. Per dites quatre pesses de terra devía pagar la casa Mora una gallina o son equivalent de dos sous cada any per Nadal.

També hi ha confessada l'antiga rectoría, qual casa el dit rector mossén Isidro Sabater l'arrendá al dit don Joseph Mora y Pons; l'escriptura d'arrendament es troba en el llibre de Visites de Vallbona.

Ademés confessa també 'l dit don Joseph Mora y Pons que te en domini y alou de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera y a cens de una gallina pagadora cada any per Nadal, aquella pessa de terra de dos jornals de llauró de mules, situada en el lloc anomenat la Vall, de pertinencies del mas dels Plans (Cân Canals).

Isidro Fexes pagés del mas de Canaletes confessa tenir per la iglesia la pessa de terra anomenada lo Camp de Cabrera de tres jornals de llauró de mules y de pertinencies de la dita heretat de Canaletes.

El reverent Lluís Carbó, prebere, confessa tenir sots domini y alou de la iglesia de Cabrera, aquella

pessa de terra de tres jornals de llauró de mules, de pertinencies del mas Codony. L'escriptura de altre confessió d'aquexa matexa pessa de terra, feta l'any 1560, se troba també en l'arxiu parroquial de Vallbona.

En Vicens Fexes pagés del mas de la Pineda confessa tenir en domini y alou de la iglesia de Cabrera, el mas dit de la Pineda, ab una capella, dependencies y terres de cabuda 150 jornals de llauró de mules, y fa de cens cada any un sou per la lluminaria de la iglesia.

Confessa tenir també'l dit Vicens Fexes una pessa de terra de quatre jornals de llauró de mules, anomenada la Coma de Sant Salvador.

Totes aquestes pesses de terra capbrevades están situades dintre'l térme de Cabrera, y devían pagar al senyor Rector el delma y la primicia de tots els fruits que'n elles se cullíen, exceptuant la heretat del mas de la Pineda, que sols devía prestar la primicia, puix el delma de carnalatge, llana, formatges y de tots fruits, esplets y hortalisses el feya al senyor del castell de Cabrera.

Heus aquí les propietats de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, de les quals res avuy ne percebex el Rector.

Del primer altar que tinc noticia es el del Roser, a ne'l qual en Pere Malet del mas Vilalta hi dexa una missa, segons consta per son testament fet en 1572.

Els bassins que passaven a captar per la iglesia de Cabrera, desde l'any 1633 foren: Sagrament, Obra y Sant Crucifix.

En 1629 en Joan Fexes de la Pineda dexa dues misses al Sant Christo de Cabrera. En 1642 Catarina Piquer viuda de Benet Piquer, dexa entre altres una missa a l'altar del Sant Christo de Cabrera. Y en 1640 Magdalena Piquer del mas Vilalta dexa deu misses compartides entre'ls altars de Nostra Senyora (que

sería'l del Roser), el del Sant Christo y el de Nostre Senyor (que sería l'altar major o de Sant Salvador). Aquestos eren els altars en el sigle XVII.

El synodo celebrat a Barcelona el 18 de Maig de 1680, mana que lo que's recaudará de les ánimes a cada iglesia, per aquella sia distribuit. Per efecte d'aquesta disposició consta que a Cabrera, sufraganea llavores de Vallbona, de aquella hora en avant allá matex s'ha de distribuir lo que's reculli; y per cada cantar ab nocturnos, laudes y dues misses tatxa 12 rs. y per cada missa baxa 4 rs.; lo qual significa o dona compendre que abans lo que's recaudava del bassí d'ánimes de Cabrera era distribuit a Vallbona.

Desde aquex any de 1680 corren per la iglesia de Cabrera els bassins següents: Sant Salvador, Sagrament, Obra, Sant Christo, Sant Miquel, Hospital, Catius, Nostra Senyora, Cos preciós, Animes. Els administradors de tots aquestos bassins eran cambiats cada any pel Rector a qui devien rendir comptes, y els diners recullits, després de sufragats els gastos que ja constan apuntats als llibres respectius, els guardava el clavari o caxer, que desde 1633, qu'es quan se comensa el llibre mes antic d'administracions, ho foren els de la casa Mora; y desde 1661 fins a 1712 ho es el de cân Fexes del mas de la Pineda, y després tornan a esserho els de càn Mora, fins que el bisbe de Barcelona en la visita que feu a la parroquia de Cabrera a 3 de Desembre de 1772, mana a don Fernando de Mora, que fasse fer una caxa ab tres panys, quals claus han de tenir una'l Rector y les altres dues els dos Regidors, de modo que no's puga obrir sens el concurs de tots tres; y mana ademés que aquexa caxa sia dipositada en la Rectoria hont viu el Rector, y que's portin els comptes en un llibre be y ordenadament, fent constar tot el sobrant de les administracions.

En la visita del 7 de Novembre de 1683 feta pel

reverent doctor Bartomeu Robert, prebere, Rector de Sant Pere de Pierola y Degá de Piera, Visitador general per lo il-lustríssim doctor fra Benet de Salazar, bisbe de Barcelona, mana al Rector o Vicari de Cabrera que de aquí en avant se diga missa en la iglesia de Cabrera, a l'istiu a les deu hores y al hivern a les deu y mitja, pera ser hora competent y acomodada pera tots; y axó farán en virtut de Santa Obediencia y en pena de 3 lliures.

Altre, mana als Obrers de la iglesia de Cabrera que cada any en pena de 3 lliures y en subsidi de Excomunió major, vajan continuant en portar sis ciris grossos de pes de dos lliures cada hu, lo dijous sant al Monument de la iglesia de Vallbona o pagar lo valor de dits ciris sempre que's farán nous, conforme es de costum de temps immemorial; y de pagar y donar cinc cortans d'oli a la sacristía de Vallbona cada any, com de dit temps immemorial sia de consuetut per il-luminar lo Santíssim Sagrament en la iglesia parroquial de Sant Bartomeu de Vallbona. Aquesta especie de contribució que la iglesia de Cabrera devía pagar a la de Vallbona, era desde'l principi del sigle XVI quan el Rector passá a viure a Vallbona, quedant per aquesta causa la iglesia de Cabrera sens Sagrament, y com que'ls seus feligresos devíen rebre els Sagraments de la de Vallbona, per axó se'ls obligava a pagar aquella cantitat d'oli y els sis ciris pel Monument.

En el llibre de comptes hi ha una interrupció desde l'any 1703 fins al 1719, en qual época desaparex el bassí del Cos preciós y aparex en cambi el de Sant Isidro, conservantse tots els demés.

Al aparexer l'administració de Sant Isidro casi denota que aquest Sant tindría un altar a la iglesia de Cabrera, y axís ho confirma el testament den Jascinto Canals, pagés, fet a 19 de Juliol de 1721, en el qual s'hi llegex que dexa dues misses al altar de

Nostra Senyora del Roser, altre a Sant Antoni y altre a Sant Isidro de la iglesia de Cabrera.

Per aquest temps la iglesia de Cabrera deuria estar forsa deteriorada, quan el bisbe de Barcelona il-lustríssim doctor Bernat Ximenes de Cascante en la visita feta a 4 de Juny de 1728, mana que dintre sis mesos s'haja fet adobar, de lo contrari intima al Rector que no s'hi celebri.

Es curiós el decret de visita del il-lustríssim don Joseph Climent, bisbe de Barcelona, feta'l 3 de Desembre de 1772. «Item pera evitar la desigualtat y deformitat que acarrea al pis de la Iglesia lo enterrar en ella, en terra ferma los cadavers, baix las penas a Nos arbitrarias y a nostres successors, estretament prohibim al Rector que es y per temps será que per ningun pretext permeten que algu se enterre en lo successiu dintre de la Iglesia que no tinga propia sepultura, o be los admeten en la sua los que la tingan.»

Parlant després de la iglesia de Cabrera, afegex: «Item, respecte de que en la capella de Sant Isidro dintre la distancia prohibida junt a la mesa del altar se encontran enterrats alguns cadavers contra lo disposat per las disposicions canónicas, manam que dintre lo termini de quatre mesos a costas dels hereus o altrament interessats ab dits difunts, se lleven de devant lo mencionat altar de Sant Isidro tots los ossos que allí se encontran transferintlos en la matexa nau de la Iglesia a un lloch ahont estigan distants tres palms lo menos de la terima de est y quaisevol altre altar; en lo cas empero quels dits hereus o altrament interessats dintre de aquest termini, que per precís y peremptori los senyalam, no hajen cumplert aquest nostre manament, ordenam al Rector y Obrers que a gastos de la Obra, fassen trasladar al cementiri los ossos expressats, terraplenant despues lo vacuo que quede y tornantlo a enrajolar decent-

ment dintre lo termini de dos mesos, baix la pena de quedar subjecte lo dit altar de St. Isidro luego de passat dit temps, al entredit eclessiástich conforme desde ara per a las horas li subjectam venint dit cas ab thenor del present decret. Y axís mateix ordenam al Rector que no permetia per ningun pretext que ningú se enterria en terra ferma dintre de esta Iglesia, al modo que per la de Sant Barthomeu o havem antes prohibit. Y baix las penes a Nos arbitrarias y a nostres successors, estretament prohibim que en ninguna de estas dos Iglesias se construesca sepultura alguna sens precehir com deu expressa llicencia nostra.»

Del 6 de Juny de 1807 hi ha en l'arxiu de Cabrera una solicitut del rector mossén Joseph Carbó, prebere, demanant al senyor Bisbe de Barcelona el corresponent permís pera omplenar ab les cendres dels difunts y terra del cementiri, els fonaments de la capella de Sant Isidro de la iglesia de Cabrera, qual capella se pretén engrandir uns vint pams en quadro; y a son marge hi ha la concessió demanada, ab la data del 10 del matex mes y any.

Tant pobre y desproveida estava per aquell temps la iglesia de Cabrera, que havent sigut robat un sol calzer que hi havía, se quedaren llurs feligresos sense missa durant algunes festes, fins que'l degá de Piera, llavors mossén Joan Codina, rector de Capellades, n'enviá un pel Janer de 1850, pagat per Esteve Fexes pagés del mas de la Pineda.

Quan pel Janer de 1856 fou nomenat pera residir en la parroquia de Cabrera un vicari nutual, se feren grans reformes a la iglesia y es reconstruhí de bell-nou la casa rectoral; y ja deuríen estar altre volta sense calzer, per quant se troba una suscripció feta en 1862 entre'ls vehíns d'aquesta parroquia, pera comprarne un.

En 1866 y essent vicari nutual mossén Joseph

Cortés, fou construit l'altar major costejat ab les almoynes dels feligresos.

El primer rector de quan fou deslligada de la parroquia de Valibona sigué mossén Feliu Font, qui feu construir la trona y la baraneta de ferro del presbiteri.

El rector mossén Francisco Bentura provehí de unes noves fonts baptismals de marbre blanch ab el rexat de ferro que les tanca.

Mossén Joseph Tarridas feu enrajolar y emblanquinar la iglesia, y per la festa major de 1886 col-locá en els costats del altar major les imatges dels apóstols Sant Pere y Sant Jaume.

Mossén Joan Oliá construi en 1888 el nou cementiri.

Y per últim mossén Rafel Casals convertí l'antic cementiri de devant la iglesia en xamós jardinet, únic esbarjo del Párroco; feu construir la cisterna y posá en confort la casa rectoral.

L'actual temple de Sant Salvador midex 19'76 metres de llarc, axó es 15'41 fins al peu del presbiteri y 4'35 aquest; 3'90 metres d'ample sens contarhi la fondaria dels altars laterals, y 4'94 d'alsada fins la punta de la volta.

Com a nota curiosa de lo que costá la creu parroquial gótica, única joya que hi ha en aquesta parroquia, copio del llibre de comptes: «A 28 d'Octubre de 1665 el Clavari Joan Fexes ha entregat al Rector Isidro Sabater de diners de la Iglesia 167 lliures 2 sous que han sigut esmersats ab consentiment de tot lo poble y en lo consell determinat pera fer una creu grossa de plata per lo servey de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, la qual pesa 80 unses de plata conforme porán veure ab lo albará del contracte de la ciutat de Barcelona lo qual está cosit en lo llibre present de dita Iglesia y lo albara del argenter qui ha feta dita creu, la qual entre mans y plata val 166 lliures 17 sous.»

IV

Iglesia de Vallbona

Primitivament el lloc de Vallbona estava comprés dintre'ls térmes del castell de Piera, mes com que'ls senyors d'aquest generalment ho eran també del de Cabrera, com havém vist, d'aquí que'ls vehins tant de Vallbona com de Cabrera, estaven subjectes a una matexa jurisdicció.

No sé fixament quan el dit lloc de Vallbona comensá a formar part del castell de Cabrera, sols puc afirmar que'n 1258 quan el rey Jaume I establex a Pere de Capellades els molíns anomenats de Ça-riba que están prop del lloc de Vallbona y en el térme del castell de Cabrera, s'hi afegex: *quod est in termino Apiarie*, lo qual significa que'l lloc de Vallbona encara pertenexía al térme del castell de Piera. No obstant, a últims d'aquell matex sigle XIII, es quan Asbert de Madiona, fou el primer senyor que trobo del castell de Cabrera sens esserho del de Piera; y durant aquell temps segurament entraría Vallbona a formar part del feu del castell de Cabrera, car en 1320 ven el dit Asbert de Madiona a n'en Berenguer de Banyoles la quadra y lloc de Vallbona, lo qual significa que ja abans ho posseía.

Vallbona era doncs com una arrabal de Piera: unes quantes cases, y entremitj d'elles la pietat d'aquells temps hi axecaría una capella, hont poguer en-

layrar llurs pregaries al Altíssim; y axís se llegex en el «Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ» que la iglesia de Vallbona ja era sufragánea de la iglesia de Santa María de Piera l'any 1184 perque estava dintre'ls térmes del castell de Piera, y era membre d'aquella iglesia, de la qual ne rebía el Chrisma y a n'ella li donava la quarta part de tots els esplets, y ademés era de dret patronal del Rector de la dita iglesia de Piera.

Sia com vulga, hem vist ja que'n 1184, un sol Párroco regía les iglesies de Cabrera y de Vallbona, formant abdues una sola feligresía, sufragáneas l'una y l'altre de la iglesia de Piera. Quan exiren de la tutela de la dita iglesia de Piera, no consta; mes crec que al menys a principis del sigle XIV ja no eran sufragáneas d'aquella, no obstant el Rector de Piera, conservá sobre d'elles el dret patronal fins als nostres dies.

Fins a principis del sigle XIV no sabém que Sant Bartomeu apóstol fós el patró de la iglesia de Vallbona; y per ornaments o adornos d'aquésta, dexa 20 sous el senyor Francesc Marcel de Camporrells, baró del castell de Cabrera y lloc de Vallbona, en son testament fet en 1490.

La iglesia de Vallbona també tenía propietat, cedida sens dubte pel senyor del castell, pera sufragar el culto de la capella de Sant Bartomeu. Y no es gens aventurat afirmar que'l senyor del castell de Cabrera cedí la pessa de terra anomenada la Tria, per quant una part d'ella es establerta en domini de dit senyor y altra en domini de la iglesia de Vallbona. Axís doncs en l'arxiu parroquial s'hi trobará un document del 7 de Janer de 1423, qu'es l'establiment que fa'l Rector mossén Pere Buxedes, prevere, a Antoni Rossell del lloc de Vallbona, de una pessa de terra anomenada la Tria de Sant Bartomeu situada en el térme de Vallbona, qu'es domini y alou de la iglesia

de Sant Bartomeu de dit lloc, al cens de mitj cortá d'oli cada any per Nadal.

En el Capbreu del any 1679 ordenat pel Rector mossén Isidro Sabater, hi ha confessada la dita pessa de terra «la Tria» per Magdalena Roig y Badorc viuda de Joan Roig, qui diu que té y possehex una pessa de terra anomenada la Tria, d'uns cinc jornals de llauró de mules qu'es del Senyor del castell de Cabrera, per la qual li presta'l delma de tot fruit y está obligada a donar per la iglesia de Vallbona un cortá d'oli cada any. Ademés la dita Magdalena Roig confessa tenir també altre pessa de terra anomenada la Tria de Sant Bartomeu, d'uns quatre jornals de llauró de mules, qu'es en domini y alou de la iglesia de Sant Bartomeu de Vallbona, a la qual presta'l delma y primicia de tot fruit y ha de donar al dit Rector mitj cortá d'oli cada any per Nadal.

Aquesta pessa de terra ab el temps passá a la familia Taraffa, y axís en la Consueta feta l'any 1776 pel rector doctor Francisco de Verneda pbre., s'hi llegex: «Item los hereus y successors als bens de Anton Taraffa vidrier de Vallbona, qual entrá a possehir aquella pessa de terra bosquina, de tinguda de cinch jornals de llauró de mules poch mes o manco, situada en lo terme de Vallbona, en la partida dita la Tria, ab les afrontacions expressades en lo Capbreu diposat en lo Arxiu de eixa Rectoria, (com confessá en dit Capbreu Magdalena Roig y Badorc viuda a 3 de Setembre de 1679 que dita pessa de terra estava obligada;) per possehir a dita pessa de terra, que está obligada, deuhen prestar a la lluminaria de la Iglesia de Sant Barthomeu de Vallbona un cortá de oli bo, net y rebedor quiscun any, pagador en la festa de Ntra. Sra. Candalera.»

L'hereu y successor directe d'aquell Anton Taraffa vidrier, es avuy en Joseph Tarafa y Forns propietari, conegut per l'amo de câl Pitxaró.

Aquella pessa de terra estava situada entre l'antic camí reyal o carretera de Barcelona y el Joncar en la riera de la Fonolleda, prop de la divisió dels termes de Piera y Vallbona. La part del senyor era bosc, la de la iglesia era campa ab oliveres plantades.

Quan el Rector a principis del sigle XVI, passá a viure a Vallbona, agrahits y deferents els feligresos d'aquella parroquia tractaren de dotarla ab terres pera comoditat de son Rector, y la casa que les cedí fou càn Ferrer, que avuy se'n diu a càn Pons.

Vegis la escriptura que está continuada en el manual «Varios actes dels añs 1500 y 1600» núm. I plech 1.er: «Sit omnibus notum com vuy als xxx del mes de Desembre del any de la Nativitat del Senyor de mil D. trenta tres en presencia de mossén Francesch St. Just donzell procurador de la Senyora Helisabet Gerónima de Camporrells senyora de Vallbona y Cabreras, Vilanova (s'enten Espoya), dit dia se han feta visura de dues pesses de terra y de les bals les quals en Bernadí Ferrer batlle de Vallbona diu que son lurs. La una se diu lo pla de las bals, laltre los miradors de la Rectoría ahont vuy está lo pedró de les Benediccions, y per tant lo dit senyor procurador a voluntat den Bernadí Ferrer ha posat per prohoms los honorables en Jaume Dolcet de Vallbona y Pera Mora de Cabrera, los quals pressis (precedits) de jurament y vistes les Cartes y actes fets en la escribanía de la Rectoría de Piera als deu de Juny M. d. O. ij. han deposat que les dites pesses de terra son de la Iglesia junt ab ses bals fins a la Riera comensant del single del Puyol de St. Bartomeu fins al single de la Costa de la trulyola, y per lo tant dit Senyor Procurador ha posat la Iglesia en poceció y mea manat ami Joan Bosch vicari de Cabreras ne fes lo present acte en presencia sua y dels prohoms vuy dit dia y any. Testes sunt Miquel Poch y Antoni Jaume de dit lloc de Vallbona.»

En 1748 en Joseph Ferrer y en Francisco Pasqual tutors y curadors de Magdalena Ferrer impuber y filla de Manel Ferrer difunt, pagés de Vallbona, enraigaren un plet contra'l rector mossén Pau Miquel, pbre. sobres la pessa de terra del pla de les bals del pujol de Sant Bartomeu, que ells anomenaven *los ferratges de la creueta*, qual nom datava de 1716 y 1717 per haverhi sembrats ferratges; y es aquella pessa de terra d'un jornal de llauró de mules. A pesar de que la qüestió durá fins al 1751, al fi guanyá la iglesia, y des de llavors está en pacífica possessió de les dites pesses de terra, avuy part vinya y part erma.

Per últim, altre pessa de terra possehex la iglesia de Vallbona, y es l'anomenat *hort del Rector* que te un jornal y está situat en el torrent de Carol. Aquesta pessa de terra fou establerta en poder de Joseph Mateu notari de Igualada als 5 de Desembre de 1748, per Jascinto Sabater, cumplint la voluntat de sos pares Joseph Sabater (a) lo Pastor y María sa muller, els quals s'havíen fundat cinc aniversaris a 10 sous cada hu.

A l'any 1850 una grossa riuada la destruí per complert; pro se pogué rehabilitar mes tart y avuy la conresa un pagés de Vallbona, qui la te arrendada.

En el frontis de l'actual iglesia de Vallbona y al costat del ninxo hont s'hi axupluga una petita imatge de pedra grolleramente tallada, que representa Sant Bartomeu segons resa la inscripció, hi ha la data de 1580, que será a bon segur, quan bastiren el dit temple degut a les necessitats de la feligresía cada dia crexent y a la dignitat de Parroquia a que havia passat a principis d'aquell sigle XVI.

Del primer altar de la iglesia de Vallbona que's te noticia, es el del Roser, car en Joan Roca del lloc del Badorc, en son testament fet el 1570, hi dexa una missa; y mes avall ordena que sien donades 3 lliures y 4 sous moneda barcelonesa a la capella de Nostra

Senyora del Roser fundada en dita iglesia de Sant Bartomeu de Vallbona, pera ornar la dita capella.

Les moltes dexes que's troben dels feligresos de Vallbona pera dita capella, son proba palesa de la devoció que a la Mare de Deu teníen; axís en 1573 Magdalena casada ab Montserrat Bargalló de Vallbona, dexa 10 sous al bassi de la Verge del Roser; en 1574 Eularia Ferrera viuda de Joan Ferrer de Vallbona, dexa una missa a son altar; en dit any en Joan Daure, gascó, habitant en Vallbona, dexa a la capella de la Verge María del Roser dos ducats pera que sien distribuits en ornaments (adornos) pera dita capella; en 1583 Antoni Jaume hostaler de Vallbona, dexa 30 sous a la capella del Roser de Vallbona; en 1584 en Pere Llorens treballador del regne de Fransa y habitant en el lloc de Vallbona, dexa a la capella de la Verge María del Roser 4 lliures moneda barcelonesa per obs de comprar ornament per dita capella; en dit any el reverent Joan Clanxet fill den Miquel Clanxet moliner del molí de Castellet, dexa que vol esser enterrat en la capella del Roser de Vallbona y vol que per l'aculliment de la dita sepultura sien donades de sos bens 5 lliures per obs de ornaments a la dita capella; en 1585 en Melcior Sabater hi dexa també 40 sous per ornamentar l'esmentada capella del Roser; en aquest matex any en Miquel Clanxet hi dexa 5 sous; la Miquela Ferrera muller de Nicolau Ferrer de Vallbona, hi dexa 3 lliures y unes estovalles noves per la iglesia de Vallbona, y per la dita capella del Roser son marit hi dexa també 3 lliures; en 1589 es en Simeon Elias moliner de Castellet qui dexa a la capella del Roser 10 sous; en 1591 en Bartomeu Modolell pagés y hostaler de Vallbona, dexa a la capella de la Verge María del Roser 8 lliures; a l'altar de Sant Bartomeu per obs de fer un palit de cuiro 20 sous y a la capella de Sant Sebastiá per obs de ajudar a pagar lo retaula un ducat. En 1598 en

Melcior Sabater pagés de Vallbona dexa entre altres coses 4 sous a la capella del Roser y un ducat a la capella de Sant Sebastiá.

La devoció a n'aquest Sant també es antiga, puix en 1575 ja's troba'l bassi de la administració de Sant Sebastiá, que juntament ab el del Roser, el de la Lluminaria y el de les Animes, eren els únics que passavan a captar per la iglesia de Vallbona, quals comptes están continuats en el llibre d'administracions, fins que en 1675 s'hi troban els següents: Sant Bartomeu, Obra, Sant Sebastiá, Sant Esteve, Sant Francisco de Paula, Sant Sagrament, Roser, Nostra Senyora (si sería lo que se'n diuen Estadals?) Animes y Sant Monument. Aquest últim desapareix en 1743. En 1747 s'hi afegeix Sant Miquel; en 1753 Sant Antoni de Pádua; en 1774 el Sant Christo; en 1792 Sant Roc, que s'ajunta ab l'administració de Sant Sebastiá; y en 1844 s'ajunten les dues del Santíssim Sagrament y Sant Christo.

En la visita pastoral del ilustríssim doctor don Francisco del Castillo y Vintimilla bisbe de Barcelona, feta el 3 d'Octubre de 1745 en la iglesia parroquial de Vallbona, maná, com consta en el llibre de Visites. que's reedifiqués la iglesia pel perill que amenassava; heus aqui ses paraules: «Finalment com hájam regonegut lo perill de la ruina en que está la Iglesia y axí mateix la casa de la Rectoría contigua a aquella, Nos consta també que lo Rnt. Rector per sa part cohopera y desitja contribuhir en quant li es possible á la construcció de nova iglesia. Per part empero dels parroquians hi ha alguna ressistencia, lo que cedeix en disminució del Decoro y Veneració deguda al Sant Temple de Deu. Per çó ab thenor del present decret, desitjant donar providencia á cosa tan necessaria, manám al Rector y Obrers de dita Iglesia, que juntantse ab aquells parroquians que tenen devoció y afecte a la Iglesia, donen prin-

cipi a la construcció de nova Iglesia. Ab aquells empero que serán ressistents, se oposarán y no voldrán cohoperar a obra tan justa, manám que no sels toque ni a ells ni a algú de sas familias las campanas després de sa mort, ni la obra los assistesca ab lo que acostuma, per haverse fet indignes de est benefici per sa ingratitut.»

Aquestes obres tan necessaries que aquí s'esmenten, a la fi se portaren a cap, y per haver sigut l'Antoni Tarafa y Gralla, vidrier, un dels feligresos que mes contribuhí a la dita restauració, se li permeté que obrís una sepultura dintre la iglesia y devant el altar del Sant Christo, per ell y els seus. La inscripció que hi ha en la llosa que la tanca es la següent: «*Heri mihi hodie tibi*»; y mes avall diu: «Vas de Antoni Taraffa vidrier y dels seus.—1749».

L'altre tomba que encara's veu en la iglesia de Vallbona y devant l'altar del Roser es de la casa Foxá, senyors que havíen sigut del castell de Cabrera y del lloch de Vallbona; com que sols hi ha un lleó gravat a la pedra sens cap mes inscripció, no sabem de quin any data; en cambi el primer que's diu fou enterrat en ella, segons el llibre d'óbits, es don Ignaci de Foxá, mort a Vallbona a 27 de Juny de 1672.

Les obres de la restauració de la iglesia de Vallbona quedaren definitivament acabades en 1754, data que está gravada en la pedra que surmonta el portal, y a sota hi ha escrit el mot REEDVM que vol dir *reedificatum*.

En l'arxiu parroquial de Vallbona hi ha un document del 16 d'Abril de 1753, pel qual el Vicari General doctor Geroni Grassot y Bellsolell, prevere, dona permís al Rector de Vallbona, per benehir y poderhi celebrar després, dues capelles laterals novament construides en la dita iglesia de Vallbona.

Además altres modificacions s'han fetes posterior-

ment en aquella iglesia parroquial, una d'elles l'enfondir les capelles de la part del Evangeli quan se exhumá l'antic cementiri. Actualment sens que presenti estil definit consta de tres naus desiguals, essent les dues laterals formades per les capelles ab passadís per sota les voltes. Les dimensions son: llargada desde la porta fins al grahó del presbiteri 12'37 metres, del presbiteri fins al fondo del altar 4'37 metres. Amplada de la nau central 8'85 metres. Alsada fins al centre de la volta 6'55 metres. Fondaria dels altars laterals de la part de la Epístola 5'21 metres, y fondaria dels altars o capelles laterals de la part del Evangeli 4'31 metres.

Les imatges dels Sants que avuy se veneran en dita iglesia, son: En l'altar major ademés del Patró Sant Bartomeu, hi han Sant Joseph y Sant Joan un a cada costat, y al cim una petita imatge de Santa Llúcia. En la part del Evangeli hi ha l'altar de Sant Miquel ab Sant Antoni de Pádua a un costat y Sant Isidro en l'altre; el de Sant Sebastiá ab Sant Nicasi y Sant Roc; y el de la Mare de Deu del Carme ab Santa Teresa y Sant Maure. A la part de la Epístola, hi ha el del Sant Christo y la Mare de Deu dels Dolors; el del Roser; y el de Sant Francisco de Paula ab Sant Esteve a un costat y Sant Pere l'altre. Ademés en aquest matex costat y al cap de munt de les capelles ficat en un recambró s'hi ha fet modernament un altaret ahont s'hi venera la imatge del Sagrat Cor de Jesús.

En la visita pastoral del 16 de Setembre de 1845 feta pel ilustre doctor don Pere Martinez de San Martín bisbe de Barcelona, mana la traslació del cementiri de la parroquia de Vallbona, a causa de que sa actual situació perjudica notablement la iglesia y se oposa ab lo disposat en els Sagrats Canons y Reyals Ordres vigents.

Poc cas feren els de Vallbona de semblant dispo-

sició, perque a 17 d'Agost de 1858 y passant la visita pastoral l'ilustríssim doctor Antoni Palau y Termens bisbe de Barcelona, els diu que activin la obra del cementiri, *que segun tenemos entendido va á principiarse pronto*, y *para lo que están preparados muchos materiales*.

Y axís sigué, puix fou construit en 1859; y en 1894 l'axamplaren per resultar massa petit. En aquest temps y essent Rector el doctor Joseph Casals se construí la capella de dit cementiri, benehintla en 1906 el senyor Degá de Pierá per delegació del Prelat.

V

Personalitat parroquial de les iglesies de Cabrera y de Vallbona

En els arxius parroquials de Cabrera y de Vallbona, hi ha en cada un d'ells, un document exactament igual que diu: «Doy fé y verdadero testimonio yo Dr. Antonio Campilio Pbro. por las authoridades Apca y Orda Notario público y Escrivano maior de de la Curia del Vicariato Ecclesiástico de Barcelona; Como instado y requerido por D. Antonio de Foxá y Mora, para que examinasse en los Registros, y processos de Visitas, que se hallan en dicha Curia, si las dos Iglesias de S. Salvador de Cabrera y de S. Bartholomé de Vallbona, sitas en el Obispado de Barcelona y Deanato de Piera han sido siempre regidas por un mismo Cura, y reputadas la una por Parroquial, y la otra por Sufraganea, ó bien si havian sido en algun tiempo Parroquias distintas; y diesse testimonio de lo que halláre: Haviendo para esso reconocido los Processos de Visitas del Obispado, y los Registros antiguos y modernos de Collaciones, que se hallan en dicha Curia desde el año mil trescientos y dos he hallado y averiguado, que dichas dos Iglesias siempre han tenido un solo Cura, llamándose la una Parroquial y la otra Sufraganea, con la diferencia que hasta cerca el año mil quinientos y ocho era la principal la de Cabrera y la de Vallbona sufraganea; por manera

que en las Collaciones hechas á tres Junio mil quatrocientos quarenta y seis, y seis Setiembre mil quatrocientos ochenta y dos aun las llaman desta manera: *Ecclesiam Parochialem Sti. Salvatoris Castri de Capraria et Ecclesiam Sti. Bartholomei de Vallbona termini dicti Castri ejus Sufraganeam*; y en la Visita del año mil quinientos y quatro aun llama la Iglesia de Vallbona sufraganea de San Salvador de Cabrera de quien era Rector Asberto Sescorts; pero en la visita hecha á veinte y ocho de Noviembre mil quinientos y ocho fol. 70, trae por principal la Iglesia de San Bartholomé de Vallbona, de quien era Rector el mesmo Asberto Sescorts: Y á la fin de la Visita dice: *Visitavit Ecclesiam, quæ antea fuit matrix Ecctia. et Parâlis. loci de Cabrera, nunc vero nulla in ca ministrantur sacramenta, et accedit illuc Curatus ex Ecclesia Sti. Bartholomei de Vallbona:* No obstante aun se refiere que havía Fuentes; y de las visitas subsiguientes hasta ahora se collige, que desde entonces se ha tenido y reputado por principal ó matris la dicha Iglesia de Vallbona, en donde tenía y tiene su habitacion el Rector, y la de Cabrera por sufraganea sin alguna variedad, sin que haya hallado hasta ahora en algún registro antiguo ni moderno (no obstante de haverlo reconocido con cuidado) que cada una de dichas dos Iglesias haya tenido su propio Cura, si que un mesmo Cura ha regido las expresadas dos Iglesias, la una con título de Parroquial y la otra con título de Sufraganea. Y para que conste donde convenga doy la presente certificación escrita de mano agena y cerrada de propia en Barcelona á los diez y nueve días del mes de Noviembre de mil setecientos sesenta y dos.»

Aquest document no pot esser mes clar, per lo qual no es precís ferli comentari. Diu en resúm, lo metex que's troba escrit en el llibre «Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ» fol. 1041, qual

recull de datos es fet també del sigle XVIII, y se guarda en l'arxiu de la Catedral de Barcelona.

Després d'aquexos testimonis d'indubtable veritat, no pot pas estar en lo cert mossén Anton Mir, vicari nutual de la parroquia de Sant Salvador de Cabrera, qui en 1857 escrigué un quadern que's guarda en aquest arxiu parroquial, rotulat «Antiquitat y restabliment de la parroquia de Cabrera», en el qual afirma sens prova de cap mena, «que a l'any 1554 entrá rector de la parroquial Iglesia de St. Salvador de Cabrera lo Rnt. Anton Cuscó, que *en 1556 baixá á habitar á Vallbona*, y desde á les hores en avant, la de Cabrera que sempre havia estat matriz de aquella, passá á ser sufraganea de la que antes ho era de ella. D'aixó hi ha 290 anys, contant desde 1566 hasta 1856.»

Evidentment mossén Anton Mir equivocá la data de la traslació de la parroquialitat, car quan ell la suposa, feya ja 48 anys que'l Rector vivia a Vallbona.

Aquex dato juntament ab altres que'l dit mossén Anton Mir dexá apuntats en l'esmentat quadern, no dubto pas que'ls tregué d'un full de paper molt deteriorat, trobat entremitj d'un manual d'escriptures, y que copiaré pera que no's perdi del tot; diu axis: «A 13 de Octubre 1406 se trobava rector de la parroquial de St. Salvador de Cabrera Barnat Soldevila y dit dia lo Rnt. Arnaldus de Tous Rector de Apiera y en dit nom de Rector patró de dita Rectoria de St. Salvador de Cabrera, y com atal li pertany la presentació d'aquella, atenent y considerant que lo dit Rnt. Barnat Soldevila Rector de dita parrochial de Cabrera vol resignar dita Rectoria en favor del Rnt. Pere Illes de Vilafrancha de Panades li dona lo consentiment per desferse de dita Rectoria ab lo dit Pere Illes, com consta en la escrivania de la Rectoria de Apiera die y any sobredit.»

«En l'any 1545 Joan Valta pbre. y vicari de la

parroquial de St. Salvador de Cabrera, y St. Barthomeu de Vallbona, comensa un manual de las escripturas de dita parrochial de Cabrera.»

«En lo any 1554 se trobava Rector de dita parrochial de St. Salvador de Cabrera lo Dr. en quiscun dret Joan Quintana, fins dit día se es anomenada la Iglesia parroquial de St. Salvador de Cabrera.»

«A 20 de Janer 1566 se trobava Rector de la parroquial Iglesia de St. Barthomeu de Vallbona Antoni Coscó, y de las oras ensa sempre es estada la parroquial de St. Barthomeu de Vallbona.»

«De 1406 ques trobava Rector de la parrochial de St. Salvador de Cabrera Barnat Soldevila fins lo any 1545 ques trobava Rector de dita parrochial, lo Dr. Joan Quintana, y corren 239 anys.» Axó será un *lapsus calami*, car es evident que sols n'hi corren 139.

«De 1554 fins a 20 de Janer 1566 es baxat lo Rector de Cabrera a Vallbona, que y aurá 129 anys.»

Aquesta fulla suposa que'l doctor Joan Quintana fou l'últim Rector que habitá a Cabrera, qual parroquia governá des de 1545 fins a 1554. Y trobant després, a 20 de Janer de 1566 mossén Antoni Coscó Rector de la parroquial de Sant Barthomeu de Vallbona; ne deduí que durant el temps que corra entre aquelles dues dates fou quan se traslladá el Rector y la Parroquialitat.

¿En quins datos se apoya l'autor de la fulla? Com que no'ls diu no'ls sé; mes suposo que la base de sa afirmació sería solsament el trobar escrit per les escriptures y manuals: a l'un *Rector de la parroquial de St. Salvador de Cabrera*, y a l'altre, *Rector de la parroquial de St. Barthomeu de Vallbona;* argument ben feble per cert, perque essent Rectors de Cabrera y de Vallbona, tan podíen posarse el titol de Rector de la una parroquia, com de l'altre, com d'abdues juntes, puix axís alguns jo n'he llegits.

Encara en la matexa fulla y fet per la matexa ma,

s'hi llegexen aquexos mots: «vot de St. Nicasi 1589.»

Y acaba ab una nota feta posteriorment y ab lletra diferenta, que diu: «234 añs ha que es Vallbona la Parroquial», y dessota afegex: «N. en lo añ 1510. Plech de Varios actes N° 3 trobo, que la Rectoría de Vallbona y Cabrera estaban unidas en un sol Rector anomenat Pere Anton Asbert.» Axó per nosaltres no oferex interés, per quan sabém ja positivament que la unió de les dues parroquies en un sol Rector es molt mes antiga.

Volguent saber els autors d'aquesta fulla, he comprobat les lletres y les dates, resuitant esser el primer el Rector mossén Joseph Miquel, qui ho escrigué en 1695, y el segon el Rector mossén Joan Pau Ribot, qui ho escrigué en 1800.

En resúm, sabem certa y positivament, que al menys desde'ls principis del sigle XIV, la parroquia de Cabrera era la principal y allá hont vivía'l Rector, mentres que la de Vallbona era la sufragánea; y al 1508 o poc antes, havent passat el Rector a habitar a Vallbona, aquésta quedá llavores la principal y la de Cabrera la sufragánea. (1)

Hem vist ja, segons consta en el «Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ», que les dues iglesies de Cabrera y Vallbona eran regides per un propi Párroco en 1184, mes dependentes com á sufragáneas de la iglesia de Piera. Aquesta dependencia directa

(1) Hæc Ecclesia de Cabrera fuit inter ambas per multos annos Principalis, seu matrix et ita reputabatur, ut videre est in Regesto communi de anno 1325 fol. 25 quoddam mandatum Rectori de Cabrera, ut sineret celebrare Missam in Ecclesia Sti. Bartholomei de Vallbona, cuidam sacerdoti ibidem habitanti, præbendo partem oblationum respondentem Rectori de Cabrera, atque in visitationibus annorum 1414, 1421, et 1504 reperitur visitata hæc Ecclesia ut principalis et illa de Vallbona, ut sufraganea, non autem ex post: Conservat autem hæc Fontes baptismales cum cementeris non autem Sacra Olea, neque asservatum est in ea S. S. Eucharistiæ Sacramentum ut referunt posteriores visitationes; sicque á fere tribus sæculis habetur ut sufraganea. (Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ).

no he pogut esbrinar quan s'acaba, empero segons els datos exposats, en 1302 ja la parroquia de Cabrera era la principal y la de Vallbona la sufragánea, quedant no obstant el Rector de Piera ab el dret de Patronat.

Axís continuá durant el transcurs del temps, exercint el Rector de Piera el dret patronal sobre la personalitat parroquial que comprenía les dues feligresíes de Cabrera y Vallbona, fins que en el ja citat «Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ», trobo al donar compte de la colació d'alguns rectors, que diu: «Per obitum dicti Pauli Miquel de *mense reservato* die 1 Julii 1769 collata fuit *post concursum* R. Hiacinto Marqués Pbro. *ad regiam nominationem rigore concordati*. Reg. fol. 26.»; mentres que en les altres colacions de que dona compte, sempre s'hi llegeix: *ad præsentationem Rectoris Aappiariæ Patroni; de consensu Rectoris Appiariæ Patroni: ad nominationem Rectoris de Piera;* etz. Axó clarament manifesta, que'n virtut de Concordat restaren facultats al dit Rector de Piera, haventhi algun mes ó mesos del any que no podía exercir aquell dret de Patronat del que avans ampliament gosava.

Estant el Párroco de Vallbona separat del terme de Cabrera per medi del riu Noya, y essent algunes vegades dificultós el passarlo y fins haventse de quedar en ocasions sens poguerlo travessar per atendrer les necessitats espirituals d'aquell terme, per altre banda molt esgarriat y de camíns escabrosos, determinaren l'Ajuntament y vehins de Cabrera, demanar que la Iglesia de Sant Salvador tornés a esser eregida en parroquial, separada de la de Vallbona, pera poder tenir capellá propi, qui'ls assistís degudament y sens tanta dificultat en llurs necessitats espirituals.

Axis doncs ab data del 11 de Febrer de 1845, exposaren a la Superioritat Eclesiástica aquella necessitat en que's trobaven, en vista de lo qual se for-

má el corresponent expedient canónic, segons les prevencions contingudes en la R. O. del 24 de Febrer de 1844 expedida al efecte, y en mérits d'aquell expedient quedá degudament justificada la pretensió del Ajuntament y vehins de Cabrera. Vistos els documents justificatius, el mapa topográfic del terrer en qüestió, les rahons exposades y les declaracions del Rector de Piera com a Patró del Curat de Vallbona, del propi Rector d'aquesta de Vallbona, de dos dels principals propietaris del vehinat de Cabrera y del Fiscal Eclesiástic, el Vicari General declará a 20 Novembre de 1845, pera proposar al Govern de S. M., que la iglesia de Sant Salvador de Cabrera quedava eregida en parroquia independent de la de Sant Bartomeu de Vallbona. Mes el Govern, considerant que podría donarse el past espiritual a n'aquexa feligresía ab menys gravament del Estat, expedí una R. O. a 31 de Maig de 1847 per medi del Ministre de Gracia y Justicia, eregint la iglesia de Sant Salvador de Cabrera en tenencia o ajuda de la Parroquia de Sant Bartomeu de Vallbona, en compte de Parroquia independenta com havía demanat el Vicari General; essent publicada a 21 d'Octubre de 1847 la Reyal Cédula aussiliatoria, en la qual Sa Majestat la Reyna aprobava dita erecció en tenencia de la esmentada iglesia de Sant Salvador de Cabrera.

Segons aquesta disposició del Govern, la Curia Eclesiástica confirmá a 16 de Novembre del matex any de 1847, el que la dita iglesia de Cabrera fos eregida en tenencia, comprenent els matexos limits de son terme municipal y ab residencia personal y contínua d'un coadjutor nutual de lliure nomenament y separació del Diocessá, ab la dotació corresponent segons el context de la circular del 11 de Maig del propi any y ab dependencia del Parroco de Vallbona.

Axis se notificá oficialment a 30 de Desembre de

1847 al ecónomo de Sant Bartomeu de Vallbona, enviantli els documents degudament autorisats, pera que fossen guardats en l'arxíu parroquial de la nova tenencia, hont encara hi son y dels quals he extret els presents datos.

No obstant lo dit, fins a 23 de Janer de 1856 no comensá a residir en la tenencia de Cabrera, son primer vicari nutual mossén Anton Mir. Vingué després l'arreglo parroquial de la diócessis de Barcelona del 1867. que fou publicat y posat en execució a 1 de Janer de 1868, essent llavores eregida aquesta iglesia de Sant Salvador de Cabrera en parroquia d'entrada independenta de la de Sant Bartomeu de Vallbona, ab Rector propi nomenat en la forma regular y per concurs a proposta del senyor Bisbe.

Fou doncs, el primer Rector de la parroquia de Sant Salvador de Cabrera, mossén Feliu Font, prevere, nomenat per Reyal Decret de 12 de Juny de 1868 y Reyal Cédula obtinguda al Juliol del matex any. Mes estant en aquell temps el dit mossén Felíu Font greument malalt, no prengué possessió d'aquesta Parroquia fins el Maig de 1869. Era Rector de la parroquia de Vallbona mossén Joan Almirall, pbre.

Situada encara actualment la iglesia de Cabrera sots la sombra de la Casa senyorial dels Moras, hont s'axecá l'antich castell d'aquest lloc, resta avuy complertament inutil pera socorrer les necessitats espirituals de la feligresía. La població ha crescut, mes totes les noves cases s'han edificat a hora y mitja o més del temple parroquial; d'aquí resulta que havent minvat la fé per un costat y essent mes donats els homes a les comoditats modernes, dexan al Rector sol y la iglesia deserta; de modo qu'es d'imperiosa necessitat espiritual, el trasladar el temple y el Rector al barri de Canaletes, grupo el mes important de cases y ab tendencia a aumentar, desde hont estaríen mes al centre de les demés cases escampades.

VI

Rectorologi

El reverent mossén Joseph Mas y Domenech, prebere, avans Rector de la parroquia de Sant Joan de la Torra de Claramunt y ara oficial arxiver del Cabildo Catedral de Barcelona, de sos escorcolls pels arxius parroquials d'exos encontorns, dexá a Cabrera y a Vallbona una llista dels Rectors que regiren exa doble parroquialitat. Dita llista y 'ls nous datos que'l dit mossén Mas me proporcioná, extrets del arxiu de la Catedral, me servexen pera fer el Rectorologi de la parroquia Cabrera-Vallbona fins arribar al sigle XVI, qu'es quan ja se troban documents en l'arxíu de Vallbona. El primer que posa a la llista, es un tal Pere prebere de Cabrera, any 1184; essent també de dit any, Arnau levita de Cabrera.

1345 Guillém de Garrigas... 1364.
1385 Arnau de Terrassola, Rector de Cabrera... 1387.
Bernat Soldevila, natural del Castell de Cabrera, qui morí en 1415; mes avans havia renunciat la rectoría en
1406 a favor de Pere Illa de Vilafranca del Panadés.
1415 Esteve Vidal.
1423 Pere Buxedes.
1423 Joan d'Eroles.

1433 Joan Perpinyá, qui feu renúncia de la Parroquia, y en
1446 pren col-lació Guillém Rufet, qui morí en 1463.
1463 pren col-lació Pere Valls que després renunciá.
1479 Pere Morell que també renunciá, y en son lloc hi entrá en
1481 Jaume Jaquet.
1489 Pere Britoni o de Broto... 1490.
1493 Joseph Rabassa.
1502 Asbert Sescorts que fou l'últim qui habitá a Cabrera, trasladantse en 1508 o poc avans a Vallbona, considerantse desde llavores aquesta la Parroquia principal, y la de Cabrera sufragánea. La tradició d'aquex traslado ha sigut poetisada per la llegenda, que afirma devallá'l Rector cap a Vallbona de amagatotis y en una nit de tempestat, enduyentse ab ell el SS. Sagrament, puix els vehíns de Cabrera no volían qu'es mogués.
1510 Jaume Coca, prebere, segons els manuals mes antics de Vallbona.
1516 Anton Femero?
1516 Llorens Boigax.
1532 Anton Quintana.
1554 Doctor Joan Quintana natural de La Granada.

Fins aquí, no tots el Rectors apuntats son seguits, puix hi ha bastants clars; ara d'aquí en avant ab els llibres sagramentals se pot seguir sens interrupció el verdader ordre cronologic.

1566.—Antoni Cuscó, prebere, qui en dit any comensa un manual de varios actes. «Manuale inceptum per me Anthonium Coscó presbiterum rectorem parrochialis sancti Bartholomei de Valle bona et sancti Salvatoris castri de Capraria dioc. Barcinone et ea ratione notarii publicii prefate parrochialis prout sequitur.»

1574.—Pere Coscó, prebere natural de La Granada, qui en 1575 comensa també un llibre de Varios actes. «Manuale inceptum per me Petrum Coscho rectorem parrochialis ecclesiæ Sti. Bartholomei Vallisbone termini castri de Capraria et quo utor in claudendis publicis instrumentis hic appono.»

En 1596 se troba en el llibre de Baptismes que un tal mossén Pere Coscó, estudiant, fou padrí a una criatura. Y mes avant, en 1601 en Pere Antic Coscó, prebere (que suposo sería l'anterior estudiant), fa molts dels bateigs allí apuntats, firmant en algúns, *vicari*.

Es una escriptura del 27 de Febrer de 1607, llegexo: *Rnt. Pere Coscó majori dierum rector olim:* y en altres escriptures següents, en les que s'esmenta al reverent Pere Coscó, s'hi afegex sempre *majori dierum*, *senior*, etc. Aquestes observacions me feren creure que no totes les partides de baptisme firmades per *Pere Coscó rector*, y que s'allarguen desde'l 1574 fins al 1631 sens interrupció, eran d'una matexa y sola persona, sino de dues que, portant el matex nom y apellido, se seguiren l'una darrera l'altre en la cura d'ánimes d'aquexa parroquia.

El primer que se m'acudi, fou comprobar la lletra, y per mes qu'es molt semblanta, no obstant ben examinada se notan diferencies, de tal modo que'l primer Pere Coscó fou Rector fins á 1606, y pel Setembre del dit any comensa l'altre, nebot del anterior y segurament aquell primitiu estudiant y després vicari.

Al afirmar la data de quan comensa el segon Pere Coscó, no sols m'he guiat ab la diferencia del caracter de lletra, sino també en lo que diu el llibre antic dels bassins, ahont hi son assentats els comptes que cada any desde'l 1578 donen els empleats a la iglesia; doncs al comensar l'any 1607 se llegex: «En nom de Deu sia y de la Gloriosíssima Verge Maria mare sua.

Amen. Jo Pere Coscó Rector de Vallbona comense avuy die de tots los Sants so es al primer de noembre de mil sis cents y set de pendrer los comptes de la Iglesia so es dels jurats, bassiners y obrers del any mil sis cents y set los quals han donat compte en lo modo següent... etc.»

En temps d'aquest segon Pere Coscó y a l'any 1609, promogué el senyor del castell de Cabrera y lloc de Vallbona, don Antoni de Foxá, un plet o causa, pel qual pretenía quedarse tot el delme de carnalatges, açó es: d'anyells, porcells, cabrits y pollastres, sens donarne participació al Rector; quan la consuetut immemorial havía establert que reunits tots els delmes axís de grans com de carnalatges, se'ls partían en la forma següent: nou pel Senyor y set pel Rector, axís ho deposaren varis testimonis, y un d'ells, don Francesc Cosma Fivaller que havía tingut aquesta senyoría del castell de Cabrera, al fer les declaracions, confirma d'un modo evident la existencia dels dos Pere Coscó rector, car diu que *conexía molt be lo oncle del dit que vuy es Rector ques diu Coscó y lo dit son oncle també fou Rector abans de dita Rectoría...*

Quan desaparex aquest segon Pere Coscó, entra Rector el reverent mossén Ramon Miquel Gralla, prebere, de qui, cap al final del llibre o manual rotulat «Diferentes actes y altras escripturas» núm. I Plech 4.º, se llegex: «Manuale inceptum continuatum per me Raymundum Michaellem Gralla pbre. et Rectorem Sti. Bartholomei Vallisbone et Sti. Salvatoris de Cabrera die 15 Augusti 1630 qui dicto die accepi possessionem dictarum parrochialium... etc.»

1641 Reverent Joseph Pascual, prebere regent.
1645 Octubre.—Reverent Pere Joan Alsina, prebere, rector.
1653 Juliol.—Reverent Joan Musons, prebere ecó-

nomo, que havía sigut vicari en temps del Rector anterior.

1654 Mars.—Reverent Joseph Sala, prebere Rector; després d'aquest entra Rector el reverent Isidro Sabater, que era fill de Vallbona matex y ja hi havía fet de vicari en temps del Rector reverent Pere Joan Alsina.

Vegis lo que diu el llibre antic dels bassins de la iglesia de Vallbona: «Jo Isidro Sabater, pbre. fill llegítim y natural del *quondam* Nicolau Sabater pagés del lloch de Vallbona he presa la Rectoría de Vallbona del Rnt. mossén Joseph Sala Rector de dita Rectoría ab pensió redimida, ço es, ab nou centes lliures de las quals ne avem fundat un personat en lo altar de tots los Sants del claustro de la Seu de Barcelona y jo tinch de pagar la pensió annual de queranta y cinch lliuras fins atant aja esmersadas aquellas nou centas lliuras y tret de obligació a mon germá Tomás Sabater y després de mort del sobre dit Sala, la dita renda tornará per estudiants estudiar o per donselles de nostron llinatge a maridar restant la casa de mon germá o sos successors perpétuos administradors de dita causa pia y pora donar dit administrador la renda a n'aquella donsella del llinatge an aquella que li aparexerá no observant ordre de primera ni segona. Se feren les permutes de dita Rectoría als 23 de Mars del any 1658 y prenguí posessió de dita Rectoría als 25 del sobre dit mes y any dia de Ntra. Sra. y comprarem los mobles y vi al sobre dit Sala ab tres centas cinquanta lliuras pagadas de comtant lo dia de las permutas.»

El Rector mossén Isidro Sabater morí 'l 3 de Juny de 1687, havent rebut tots els Sagraments y fet testament. Fou enterrat en el fossar de Sant Bartomeu de Vallbona, assistint a dit enterro vint capellans ab la caritat de 12 sous per cada hú. El 29 de Juliol se

li feu la novena ab divuyt capellans, donantlos a cada hu la caritat de 12 sous, diná, un pa y una coca; l'endemá se li feu un cos present ab l'assistencia de tres capellans. En aquella ocasió s'esqueya altre volta de vicari mossén Joan Musons, qui fou nomenat ecónomo.

El día 6 de Setembre de 1687, previ concurs y presentació del Rector de Piera, prengué col-lació el reverent Joseph Miquel, prebere. Aquest después renunciá la rectoría y entrá son nebot el reverent Pau Miquel, qui tot just era sotsdiaca, no obstant prengué col-lació a 8 de Febrer de 1719 y quedá regint la cura d'ánimes son oncle mossén Joseph. El dit Pau Miquel, pel Abril ja es diaca y pel Juliol del matex any prebere. També mes tart renunciá la rectoría, y entra axís meteix un nebot seu essent tot just clergue, anomenat Pau Miquel y Guardiola, qui pren possessió de les parroquies de Sant Bartomeu de Vallbona y Sant Salvador de Cabrera a 11 de Febrer de 1740. Exercex entre tant el ministeri l'anterior mossén Pau, qui desprès entrá a la comunitat de Piera.

El dit Pau Miquel y Guardiola, pel Mars es acólit, al Abril diaca y al Juny prebere. Durant la seva estada de Rector d'aquesta parroquia, que fou de uns 28 anys, l'ajudá molt en el ministeri com a vicari, son germá mossén Francisco Miquel y Guardiola. Vegis la partida de defunció del dit Rector. «Vuy die 30 Agost 1768 fonch sepultat lo cos del Rnt. Pau Miquel pbre. y Rector de la Parroquial Iglesia de San Bartomeu de Vallbona Bisbat de Barna. aven rebut los Sagraments de Penitencia, Eucaristía y Extremaunció: feu testament en poder de la Rectoría de la Pobla, Bisbat de Barcelona; lo cos del qual fou sepultat dins la Iglesia de dita Parroquia al entrar la Porta, aven assistit molts sacerdots. Ita est Anton Monner Pbre. Beneficiat de Piera, Ecónomo interino.»

Aquest mossén Anton Monner fou ecónomo poc temps, puix tot seguit se troba com ecónomo efectiu al reverent doctor Pere Mártir Badó, prebere.

El día 1 de Juliol de 1769 pren col-lació el nou Rector mossén Jascinto Marqués, prebere, qui en 1775 es nomenat Rector de la parroquia dels Sants Asiscle y Victoria de les Fexes.

1775.—Reverent doctor Manel Riu, prebere, ecónomo.

Encara que a 7 de Juliol de 1775 pengué col-lació de la rectoría el reverent doctor Francisco de Verneda, prebere. no obstant fins pel Setembre d'aquell any no's troba pels llibres sagramentals. Després fou Rector de Martorell, desde qual parroquia y a l'any 1790 enviá un cálzer de plata y en part daurat, pera que servis per les grans solemnitats de Vallbona y de Cabrera, com consta en una carta escrita de sa propia má qu'es guarda en l'arxíu de Cabrera. Aquest cálzer s'ha quedat a la parroquia de Vallbona.

1779 Juliol.— Fra Pau Vidal, religiós trinitari, regint la cura d'ánimes.

1779 Agost.—Reverent doctor Joan Sorribas, prebere, Rector.

1787 Abril.—Fra Joseph Muntada, religiós trinitari, regint la cura d'ánimes.

1787 Maig.—Reverent doctor Joan Pau Ribot, prebere, Rector. Aquest pel Maig de 1803 es nomenat Rector de la parroquia de Castellbisbal. Es ecónomo durant la vacant el reverent Francisco Gastó, prebere.

1803 Juliol.—Reverent Joseph Carbó, pbre. Rector.

Aquest Rector morí prompte; vegis la partida de defunció: «Als deu de Maig de mil vuit cents y nou a las deu horas de la nit morí de mort natural y edat cinquanta anys poch mes o menos lo Rnt. Joseph

Carbó Pbre. y Rector de la Parroquial Iglesia de St. Barthomeu de Vallbona, rebé los Sants Sagraments de Penitencia, Eucharistia y Extremaunció, y lo die dotse de dit mes se li dona ecclesiástica sepultura dins la Iglesia Parroquial de dit lloch. Ita est. Dr. Josephus Postius Pbro. Reg. Parroq^{m}»

No obstant d'estar firmada aquesta partida per mossén Joseph Postius, queda per ecónomo el reverent Joseph Diaz, prebere, que ho sigué fins per l'Octubre d'aquell matex any, y allavores exercex d'ecónomo el dit mossén Joseph Postius, fins pel Mars de 1815 qu'es nomenat Rector de la parroquia del Arbós.

En tal data ve per Rector de Vallbona y Cabrera el reverent doctor Bonaventura Alsina, prebere. També al poc temps, axó es, al cap de prop de vuyt anys va morí; heus aquí la partida de defunció: «Als vint y quatre del mes de Febrer del any mil vuit cents y vint y tres morí de mort imprevista lo Rnt. Dr. en Sagrats Canons D. Bonaventura Alsina y Rabassa, Rector de esta Parroquia de Vallbona, natural de la vila de Calella del bisbat de Girona, fill llegítim y natural de Joseph Alsina y Mont y de Marianna Rabassa conj^{s} difunts: no pugué rebrer Sagraments: feu testament en poder del notari Aromir de Calella: morí en lo térme de Masquefa y sepultat en lo fossar de dita Parroquia de Masquefa. Ita est Simon Pich Pbre. et Regens.»

Aquest mossén Simon Pich es qui 's quedá d'ecónomo fins que vingué 'l Rector nou, y fou el reverent Silvestre Canta, prebere, qui pren possessió de la parroquia pel Desembre de 1824.

Desde'l comensament del any 1843 ja no's troba en cap escrit el nom del Rector mossén Silvestre Canta; y en cambi figura com a regent, mossén Aleix Morros, prebere, per espay de prop tres anys.

El succehex pel Desembre de 1845 el regent

mossén Joseph Bardaguer, prebere, qui desaparex a l'Abril de 1847, y surt en son lloc mossén Nicolau Rosés y Sauri, prebere, qui sempre firma com a vicari.

A l'Agost d'aquell matex any de 1847 comensa a figurar mossén Francisco Busquets, prebere, com ecónomo, el qual significa que'l Rector ja hauría mort o renunciat del tot la Parroquia.

En temps del ecónomo mossén Francisco Busquets, s'alcansá el que Cabrera fos tenencia ab residencia d'un vicari nutual.

Pel Juliol de 1855 fou nomenat ecónomo mossén Joan Torrens, prebere, en substitució del anterior mossén Francisco Busquets; y seguí desprès pel Abril de 1857, mossén Tomás Mogas, prebere, qui també fou ecónomo.

A l'últim pel Setembre d'aquell matex any de 1857, entra per Rector el reverent Agustí Deulofeu, prebere. Aquést, encara que sigué Rector de Vallbona y Cabrera, no obstant aquesta última ja estava regida per un vicari nutual desde'l principi del any 1856.

Pel Maig de 1865 es nomenat ecónomo el reverent Joan Almirall, y pel Setembre del propi any li dexan de Rector. Durant la seva estada de Rector de Vallbona y per l'arreglo parroquial de 1868, queda eregida en parroquia independent y ab Rector propi la iglesia de Cabrera. D'aquest punt en avant uns han sigut els Rectors de Vallbona y altres els de Cabrera.

Mossén Joan Almirall trobantse a Martorell ahont aná pera restablir la salut, morí a últims del any 1891, desprès de mes de 25 anys d'ésser Rector de Vallbona.

Desempenyá la interinitat durant cosa d'un mes el reverent Antoni Vila, prebere, y vicari de Piera, fins que pel Febrer de 1892 fou nomenat ecónomo mossén Jordi Pí, prebere.

Pel Maig de 1893 fou nomenat Rector de Vallbona el reverent doctor Joseph Casals, prebere, qui pel Novembre del 1903 se retirá a Capellades, ahont actualment residex en la casa-convent de les religioses terciaries de la Divina Pastora, desempenyant el cárrec de regent en la parroquia de Vallbona. el reverent mossén Joseph Monmany, prebere.

Els vicaris nutuals de Cabrera mentres fou tenencia de la parroquia de Vallbona, son:

Janer de 1856—mossén Anton Mir; Abril de 1861 —mossén Joseph Mora; Novembre de 1862—mossén Domingo Sanmartí; Octubre de 1864—mossén Vicens Moré; Novembre de 1865—mossén Joseph Cortés; Novembre de 1867—mossén Faustino Pujol, qui desde'l Janer del següent any 1868 firma ecónomo, per haverse posat ja en execució l'arreglo parroquial, ab motiu del qual la parroquia de Cabrera quedava desiligada de la de Vallbona y complertament independenta ab Rector propi.

El primer Rector fou mossén Feliu Font, prebere que, nomenat pel Juny de 1868, no prengué possessió fins el Maig de 1869, a causa d'estar malalt. Després de vuyt anys y per oposicions, fou elegit per Rector de la parroquia de Montcada, hont morí a 1 de Febrer de 1901, als 65 anys d'edat.

Juny de 1877.—Reverent Joseph Planas, prebere, ecónomo.

A 31 d'Octubre de 1877 pren possessió de la parroquia de Cabrera el reverent Francesc Bentura, prebere, qui pel Juny de 1881 es nomenat Rector de Sant Vicens de Llavaneras.

Juny de 1881.—Reverent Jaume Ramoneda, prebere, ecónomo.

El dia 5 de Janer de 1882 pren possessió de aquesta parroquia de Cabrera el reverent Joseph Tarridas y Vendrell, prebere, y pel Maig de 1887

se'n va de Rector a la parroquia de la Pobla de Claramunt.

Juny de 1887.—Reverent Joan Oliá y Juvé, prebere, ecónomo, que'l dexaren després de Rector, prenent possessió a 4 de Novembre del matex any, y pel Desembre de 1893 marxá per Rector de la parroquia de Calafell.

Desembre de 1893.—Reverent Pere Sala, prebere. ecónomo, qui ho sigué fins al Juny de 1897, que prengué possessió d'aquesta parroquia de Sant Salvador de Cabrera el reverent Rafel Casals, prebere. Al cap de set anys y tres mesos fou nomenat Rector de la parroquia de Vilanova de la Roca.

Setembre de 1904.—Reverent Patrici Molera. prebere, ecónomo.

El dia 10 de Maig de 1905 pren possessió el reverent Joan Avinyó, prebere, qu'es l'actual Rector de la parroquia de Sant Salvador de Cabrera y qui escriu la present Monografía.

VII

Enderrocament del castell

Som a la segona meytat del sigle xv, quan el rey Joan II per son caracter absolut y violent y influit per la desmesurada ambició y orgull de sa esposa la castellana Joana Enriquez, se posa enfront de la nacionalitat catalana, rompent el pacte que'l feya sobirá d'aquexa terra poblada de llealtat. La Diputació, llegitima personificació de Catalunya, se declara deslligada del jurament de fidelitat, y com a conseqüencia seguexen les revoltes que duraren dotze anys, prenent a voltes tot l'aspecte d'una verdadera guerra.

La nació catalana, destronat son rey y senyor, cerca apoyo moral y material pera llensarse contra'l tirá, axís es que nomena successor a la corona; y durant aquell temps de revolta son successivament comtes de Barcelona: Enric IV rey de Castella, Pere condestable de Portugal y Renat d'Anjou, comte de Provensa.

En Joan II no's vol despendre de son reyalme y se posa al costat de la menestralla de les viles y ciutats y avivant el foc de la revolució social, llensa els remenses (pagesos que de temps protestaven contra'ls senyors feudals), contra la noblesa y burgesia, verdader nervi de la Diputació o Generalitat de Catalunya.

Per aquexos temps era senyor del castell de Cabrera en Ramon de Camporrells; y qui sab si prengué part en les bregues de aleshores? Sia com vulga, en aquest arxíu parroquial hi ha un instrument del 1461, qu'es un codícil d'en *Benedictus de la Torre domicellus Barchinone oriundus nunc degens in termino Caprarie sanitate fruens.*

El mot *degens*, participi del verb *degere*, encara que regularment significa *el qui passa la vida* o *el qui habita*, no obstant també pot significar *el qui fa la guerra.* Jo m'inclino per aquesta segona interpretació: primer perque en aquell any de 1461 es quan comensen les revoltes contra'l rey Joan II; y després, a qué vindría un codícil disfrutant de perfecta salut tenint ja'l testament fet, si no's cregués en perill de morir?

Entre 'ls marmessors del esmentat codícil, hi consta l'hereu d'en Ramon de Camporrells, y en ell confirma lo que té ordenat en son testament fet del any 1446; afeginthi que dexa 50 lliures per la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, y ademés que si sa heretat y bens pervenen a les dones per manca de la línea masculina, vol que llurs fills y successors usin ab preferencia son nom e insignies tant en documents públics com privats, y en cas de no observarse aquesta seva voluntat, dexa tot lo que té lliure de sos majors a la iglesia de Sant Salvador de Cabrera.

Aquest codícil consta ésser fet en el lloc y térme de Sant Salvador de Cabrera.

Pels anys de 1464 y 1465 les mes grans revoltes foren per aquest costat del Panadés, y en Joan II desde Tarragona, escullida com a nova capital del Principat, dirigía'l seu exércit que desolá bona part de la comarca ensenyorintse de Vilafranca.

Encara que cap dato concret tinc respecte del castell de Cabrera durant aquella lluita; empró suposo que essent feu reyal, el seu senyor pendría

les armes a favor del tirá. Ademés el dit castell subsistí, pacificat ja'l país y restablert al trono en Joan II, car en ell a 21 de Juny de 1490, hi ordena son testament estant greument malalt, aquell *heredem Raimundi de Camporrells*, que's ilegex com un dels marmessors del esmentat codícil, y que era en Francesc Marcel de Camporrells, donzell *baró de la baronía del castell de Cabrera*.

Aquest doncs, dexa a sa muller Eleonor, senyora, poderosa, governadora, administradora y usufructuaria y fa hereu universal a llur fill Joan Ramon de Camporrells.

Tres anys mes tart el dit Francesc Marcel de Camporrells ja era mort, puix axís se'n deduex d'una nota, trobada entre'ls manuals d'escriptures, que diu: «La compra que feu Barthomeu Lena a Eleonor vda. de Francisco de Camporrells com a tudor y curador dels fills del sobredit Camporrells, está en poder del Rnt. Joseph Rabassa Pbre. y Rector de la Parroquial Iglesia de St. Salvador de Cabrera als 26 dias del mes de Agost de 1493.»

Ja en aquell son testament, en Francesc Marcel de Camporrells elegex per sepultura de son cos, la iglesia de Santa Maria del Mar de la ciutat de Barcelona y en la capella de Sant Esteve protomartir, el qual casi indica que'l castell de Cabrera no era pas la estada habitual de son senyor; mes ho confirma el testament d'en Simeon Comes, hostaler del lloc de Vallbona, fet a 18 de Novembre de 1494, en el que hi consta com a testimoni un tal Pere Bas, *habitant en la ciutat de Barcelona en casa de la senyora del dit lloc*. Efectivament, la senyora del lloc de Vallbona y castell de Cabrera, en aquella data era Na Eleonor, viuda del dit en Francesc de Camporrells. ¡Els rustecs barons montanyencs del castell de Cabrera passavan a ésser lluits cavallers de vida cortesana!

Vivint els senyors a Barcelona, resta'l castell de

Cabrera abandonat, y al poc temps, axó es a principis del sigle XVI, es quan el Rector se'n va a habitar a Vallbona. No obstant els dits senyors conservan la jurisdicció d'aquella baronía, axís per una escriptura del any 1512 se mana als *vassalls* de mossén Joan Ramon de Camporrells, fill del repetit Francesc Marcel; Pere Miquel, en Balaguer, Joan Martí, Joan Malet, Joan Bargalló, Antoni Bargalló, Bartomeu Querol, Antoni Fexes y Pere Mora, que dins tres dies hajan pagats els censos y demés tributs a llur senyor.

En comprobació del matex vegis les dues escriptures següents: «A 28 Mars any 1515 Lo honrat Llorens Balaguer batlle en lo térme del castell de Cabrera per lo molt noble mossén Joan Ramon de Camporrells Sor. de dit castell, pres ab sagrament e homenatge de mans e de boca axí com s'acostuma, a nen Joan Gili de Aguayadols del térme de Madiona a pena de 50 lliures que tots temps que sia request sots virtut del sagrament e homenatge per lo dit Sor. o per son lloch-tenent que en espay de tres dias se haja ametrer soltament en son poder.»

L'altre diu: «A 5 dias de Setembre any 1515 en Bernardí Ferrer batlle de Vallbona per lo molt noble Sor. mossén Ramon de Camporrells feu relació a mi, a instancia den Miquel Poch, havía feta empara (embarch) en sobre tots aquells cairats que havía fets serrar en Maciá Mora en la costa que va del roure Loell a Cabrera los quals yacen los demés en lloch a mi pertinent dit Miquel Poch que los ha tallats en so del feu.»

Pels transcrits documents, no dexa lloc a dubte que'ls térmes de Cabrera y del lloc de Vallbona eran complertament distints, ab llur batlle propi per cada hu, qui representava la autoritat jurisdiccional del Senyor, lo qual se comproba també en lo successiu.

Els dits senyors jurisdiccionals, com ja no visqueren en son feu y ocupats per altre part en la vida

cortesana de ciutat, tingueren tots ells llur procurador general, que intervingueren molt directament en els afers y negocis dels vassalls, axís el de mossén Joan Ramon de Camporrells fou el magnífic mossén Galvan Suplana, donzell.

Per un sagrament y homenatge que a 16 de Febrer de 1528 pren el batlle Bernardí Ferrer, sabém que mossén Joan Ramon de Camporrells encara es viu en aquella data, mes pel Novembre de 1530 ja es mort, car en una escriptura d'aquell temps s'hi llegex: «Gabriel Badorc vidrier del lloc de Vallbona confessa deurer a la molt magnífica Sra. Elisabet Gerónima de Camporrells y Moy onse lliures catorze sous... etc.»

La confirmació de lo dit se troba en altres escriptures del matex mes y any, quan diuen que la dita senyora era viuda de mossén Joan Ramon de Camporrells.

Axís que queda senyora jurisdiccional del terme del castell de Cabrera y del lloc de Vallbona, la esmentada Elisabet Gerónima de Camporrells y Moy, nomena a 22 de Novembre de 1530, per medi de son procurador Francesc Sant Just y de Guisor, a n'en Bernardí Ferrer, batlle del lloc de Vallbona, que ja ho era en vida de son marit, y a l'Antoni Codorniu, batlle del terme del castell de Cabrera.

En dits dia, mes y any establex la pessa de terra anomenada *Coma figuera* ab totes ses pertinencies, situada en el terme del castell de Cabrera, a n'en Pere Mora y a sos hereus, havent de pagar, ademés dels delmes de tot fruit, una gallina y un pavo cada any. Cobra també algunes cantitats que li deu en Joan Soler del lloc de Vilanova d'Espoya, d'ahont axís matex n'era senyora jurisdiccional, y per últim d'aquella data son també dues escriptures que extractaré breument, les quals ens manifestan l'estat precari de dita senyora, per quan se veu obligada a demanar subsidis a sos vassalls. Diu axís: «Sia a tots

manifest avuy dimars 22 de Novembre de 1530, el magnífic mossén Francesc Sant-Just y de Guisor, cavaller domiciliat en Barcelona, procurador de la molt magnífica senyora Elisabet Gerónima de Camporrells y Moy viuda muller dexada del magnífic mossén Joan Ramon Marcel de Camporrells *quondam* Sor. natural de Cabrera, Vallbona y Vilanova d'Espoya... constituit personalment dins la casa y habitació de Bernadí Ferrer pagés y batlle de Vallbona, la qual está situada dins dit lloc de Vallbona, térme de Cabrera, estant devant sa presencia congregats els batlles, jurats y prohoms dels dits térmes de Cabrera y Vallbona... ço es n'Antoni Codorniu batlle de Cabrera, Pere Mora y Antoni Bargalló pagesos y jurats de dit térme, Antoni Fexes, Antoni Tarragó, Pere Miquel, Pere Malet, Pere Amigó dels Babots, pagesos, prohomens del térme de Cabrera; y en Bernadí Ferrer batlle de Vallbona, Gabriel Badorc y Joan Ferrer jurats de dit lloc, Antoni Jaume, Jaume Dolcet, Antoni Garric, Miquel Poch, pagesos, prohomens del dit lloc de Vallbona... els hi proposá moltes coses de part de la dita llur Sra. y entre les quals innova el dit procurador totes les necessitats que per molts respectes tenen dita llur Sra. y Sor. son fill mossén Ferrando de Camporrells llur senyor natural, les quals per llur bona reputació se dexan d'exprimir en el present acte, lo qual aprés de oides y tinguts apart entre ells dits batlles, jurats y prohomens molts col-loquis, concells y parlaments, considerant es dat a bons vassalls servir a llur senyor quan te necessitat y considerades les que al present tenen dits senyors mare y fill, y que may a ells ni a llur marit y pare han servit de ninguna cosa, y vista la pau y amor que sempre han conegut en ells... expontaneament per bona amor y voluntat fan servey y donació a la dita Sra. y als seus d'un dotzé lo qual de grat se imposan y carregan per espay de sis anys...

ço es de tots blats, froments, mastalls, segols, ordis, civades, espeltas y llegums que's sembran en dits llocs y térmes de Cabrera y Vallbona... etc.» Firman al final aquest contracte tots els dits batlles, jurats, prohomens y en Francesc Sant-Just de Guisor.

L'altra escriptura es semblant a la transcrita, solsament que'l contracte se fa ab els batlle, jurats y prohomens de Vilanova d'Espoya, qui també concedexen a la dita senyora un dotzé per espay de sis anys.

Lo primer que s'acut després de llegits els sobredits documents, es la pregunta de per qué tractantse d'assumpto tan greu se reuniren a casa'l batlle de Vallbona tant els uns com els altres?; quan lo natural sembla hauría sigut que aquelles reunions s'haguessen tingudes en el castell o casa senyorial de la baronía. Axó demostra, en el meu modo d'entendre, que'l castell abandonat de temps pels dits senyors jurisdiccionals, estaría ja allavores mitj enrunat o inservible.

L'hereu mossén Ferrando de Camporrells en cap mes document el trobo citat, mentres que sa mare continua usufructuant la senyoría, casada ab don Bernat de Pinós. Vegis com a confirmació els següents documents, que per altra part ens donan idea de les costums socials d'aquells temps aspres y belicosos.

«Avuy 30 de Desembre de 1537, com sia estada qüestió y debat entre Antoni Jaume menor de dias y en Gabriel Jaume germans del lloc de Vallbona ab en Francesc Fanguera francés del bisbat de Ganes, per só lo venerable batlle del lloc de Vallbona per lo venerable senyor D. Bernat de Pinós y na Isabel muller sua, usufructuaria del dit lloc, ha pres de sagrament y homenatge al dit Antoni Jaume per ell, per lo dit Gabriel germá seu y germans y amics, parents y valedors a la pena de una lliura que no farán ningun mal al dit Francesc Fanguera y a nin-

guna persona amiga al dit Francesc que a n'ell defensará.»

Seguex després l'homenatge y sagrament que també fa el dit Francesc Fanguera, de no causar cap mal a l'Antoni Jaume y germans y amics.

«Vuy que comptám 8 del mes de Mars any 1542, lo honrat en Bernadí Ferrer batlle de Vallbona, térme de Cabrera, per lo molt noble mossén Bernat de Pinós, Senyor del dit castell de Cabrera y Vallbona, ab sagrament y homenatge de mans y de boca axí com se practica y acostuma, ferma treva en Toni Garrich per ell y tots sos germans, parents, amics y valedors ab en Joan Paparola representat en lo senyer en Toni Jaume de Vallbona, sots pena de cinquanta lliures, y tots temps que contra farán lo un o lo altre se fará execusió de dites penes.»

«Vuy dissapte que contarém a 15 del mes de Setembre any 1543, lo honorable en Pere Miquel batlle de Cabrera per lo molt noble mossén Bernat de Pinós, Senyor de dit castell de Cabrera y Vallbona ab sagrament y homenatge prestat de mans y de boca al senyer en Joan Mora lloch-tinent de batlle de dit Senyor, axí com se acostuma y es practica, ferma treva lo honorable en Pere Miquel ab en Pere Durán y ab sos fills, parents, amics y valedors a temps de mitj any ab deu dias de tinencies retudes per qui serán retudes que lo un no puga damnificar al altre fins a tant que sien retudes personalment o en presencia de dos testimonis sots pena de cinquanta lliures, y tots temps que contra farán lo hu o lo altre se farán execusió de les dites penes.»

Per aquestos documents se'ns manifesta també, que'l batlle de Vallbona continuava essentho en Bernardí Ferrer, y de Cabrera ho era en Pere Miquel.

El procurador general de don Bernat de Pinós y de sa muller Isabel, es desde l'any 1545 el reverent mossén Matías Lledó, Rector d'Igualada, qui també

era tutor y curador del hereu en Ferrando de Camporrells. Aquest segurament moriría encara de menor edat, per quan entra en la successió de la senyoría una seva tia. Vegis la curiosa y interessant escriptura següent: «Dia 29 de Octubre de 1549. Jo Manel de Rejadell, donzell, Sor. del castell y térme de Jorba del bisbat de Vich, procurador en aquestes coses y altres legitimament constituit y ordenat per la noble senyora dona Isabel Joana de Boxadors y de Camporrells muller del noble senyor don Lluis de Boxadors en Barcelona populat, segons que de la mia procura consta ab carta rebuda per lo discret mossén Francesch Marti per autoritat real notari públich de Barcelona a 26 del mes de Octubre present y devall escrit segons que dit notari ne ha feta fé ab certificatoria firmada de ma sua, en dit nom confés e regonesch a vos noble senyora dona Isabel de Pinós y Moy olim de Camporrells muller del noble don Bernat de Pinós de Fonoilet en la matexa ciutat de Barcelona populat encara que absents y a vos mossén Matia Lledó prevere rector de golada procurador vostre present y per vos acceptant que en lo modo dessus escrit haveu restituit y luirat realment y de fet a la dita senyora dona Isabel Joana de Boxados y de Camporrells principal mia com hereua del magnifich mossén Joan Ramon Marcel de Camporrells, *quondam* donzell, germa seu y a mi en nom de aquell, los mobles següents ha trobats en lo térme y castell de Cabrera en lo bisbat de Barcelona. Primo uns grillons de ferro ab ses cadenes los quals en Pere Miquel batlle de dit térme de Cabrera tenia en son poder. Item un cup de fusta grossa encercolat ab axeta desust de tinguda de trenta en trenta cárregas poch mes o menys lo qual es en lo saller de la casa den Joan Mora del dit castell de Cabrera. Item una bota de fusta grossa de tinguda de 10 en 12 carregas. e altre bota de fusta grossa de tinguda de 5 en 6 ca-

rregas totes en casa de dit Mora en las quals cup y bótas ha vi vermell y remots y brisa que es de dit Mora. Item en lo moli de Castellet de dit térme una romana gran ab lo pillo de plom que entre lo pes gros a dos quintás la qual te en dit molí Miquel Clanxer moliner de dit molí. Lo modo de la restitució de les dites coses es aquest só es que los dits grillons restan encomenats per la dita senyora dona Joana al dit Pere Miquel batlle y los dits cup y botas al dit Mora en nom de dita senyora, e la dita romana al dit Miquel Clanxer moliner en nom de dita senyora, e per so renunciant a la acceptió de dites coses en la forma sobre dita no restituidas y cobradas y tot dol y altre dret que y contra vingués ne ferma apocha del pagat y restituit servat dret a dita principal mia en altres bens que li pertanguen per rahó de dita heretat. Actum est hoc in loco Vallis bone, die 29 del mes de Octubre qui dies fuit assignatus ad restituendum dicta bona in dictis castro et loco de Cabrera et Vallis bone anno anat. dny. M.º d.º xxxx viiij.º Sig. † num Emanuelis de Regadells predicti qui hec dicto nomine laudo et firmo. Testimonis Salvador Torras y Pere Malet agricultores termini castri de Capraria dio. Barc. Item ab altra carta lo dit Pere Miquel confessa tenir los dits grillons en comanda de la dita senyora dona Isabel Joana y del dit Sor. mossén Ragadell procurador seu prometent restituir aquells tota hora sia menester. Testes predicti. Item lo dit Miquel Clanxer confesa tenir la dita romana y pillo en comanda per dita senyora. Item lo dit Joan Mora confesa tenir en comanda los sobre dits cup y botas en comanda de la sobre dita senyora dona Isabel Joana. etc.»

Aquest document-inventari es de grossa importancia: primerament perque confirma la part genealógica dels senyors jurisdiccionals del castell de Cabrera; en segon lloc, perque d'ell se'n deduex la

mort del hereu mossén Ferrando de Camporrells, per qual causa entra en possessió de la herencia la seva tia Isabel Joana, germana de son pare. Y per últim, perque ell ens demostra d'una manera clara y evident, que l'edifici material del castell era ja enderrocat, puix ho indican primer les poques coses inventariades y després el que aquéstes no siguin al castell, ahont sembla que naturalment deurían ésser guardades, sino escampades en diferentes cases del terme.

VIII

Masies del terme de Cabrera

El régimen feudal arrelá tan fortament a Catalunya que, apesar de tots els seus inconvenients y defectes, fou qui desenrotllá sa vida exuberant y plena.

A ell se deu que'ls nobles y guerrers se quedessen fora dels centres populosos; y en els territoris guanyats en la lluita o adquirits per donació reyal, hi feren llurs morades, aturant la vida aventurera y agafant el nom del lloc ahont exerciren llur domini.

Com que la constant ocupació d'aquells era l'exercici de les armes, comensaren per donar les terres a llurs servidors pera conreuarles, y poguent aquestos disfrutar del domini útil ab pocs debers pels senyors directes, es com se creá la masia catalana.

D'aqui provenen els contractes enfitéutics y demés lleys de parcería, pels quals despullantse de molts de sos drets el senyor directe, dividex y subdividex sa heretat, apoyant a la classe productora y fent de tots sos vassalls uns petits propietaris.

Heus aquí el fonament del ordre social qu'es la possessió legal y respectada de la llar y de la terra. Aquexes terres axís adquirides per contracte representavan l'acumulació del trevall y de les virtuts de la familia, y al heretarho els fills ho estimavan

com dipósit sagrat de llurs majors, arrelant axís mes y mes l'afició al cultiu de la propietat, que venía ab el prestigi de la tradició y que aumentava son valor pel mérit del estalvi.

Els terra-tinents esdevenen amos, y preferexen vigilar a llurs dependents vivint en masíes aillades en mitj de ses possessions que han anat engrandint, que no pas matar les hores vagaroses ab els incentius del vici que sempre oferexen les viles amurallades. Y les llurs families pera fer mes agradables les hores de soletat embellexen els encontorns de llurs morades ab arbres fruiters y plantes d'adorno.

Axó es lo que passá en el terme de Cabrera, qual terrer accidentat, pedregós y esteril no's prestava poc ni molt a l'aglomeració de cases; y axís el veyém desde'l sigle XVI poblat de masíes escampades arreu.

De la casa Mora y del mas de la Pineda ocupat per la familia Fexes, ne parlarém en capítol apart, per ésser les dues cases mes importants del terme.

La que avuy anomeném casa Blanca, enclavada dintre la propietat dels Moras, substituex a altra casa pairal ocupada allá als principis del sigle XVI per Antoni Tarragó y sa muller Margarida, qui a 30 de Juliol de 1536 lloga sa casa y terres a l'Antoni Codorniu, moliner del molí de Castellet. Aquesta familia Codorniu dexant d'ésser moliners, se'ls troba passats deu anys, que ja son amos y duenyos de la heretat d'en Tarragó.

El fill y hereu del primer Antoni Codorniu, se anomená també Antoni Codorniu y es casá ab Margarida Bargallona; havent mes tart quedat viudo se torna casar y ab sa segona muller passa a viure a Vallbona, dexant la heretat a son hereu y fill de la primera muller, Antoni Codorniu casat ab Maciana.

Aquest últim Antoni Codorniu arrenda en 1572 la seva casa y heretat a l'Antoni Romeu. En 1577 renova l'arrendament a n'en Miquel Romeu fill de

Antoni Romeu que ja havía mort. Y en 1582 fa contracte d'arrendament ab en Tomás Mora pagés del castell de Cabrera; en aquesta escriptura hi consta que's reserva, ademés d'algunes pesses de terra, la *casa que ha feta nova*. Aquesta casa juntament ab varies pesses de terra que la voltan, ho dona per dot a sa filla Eularia Codorniu, qui's casá ab Antoni Joan Canals pagés del terme de Piera; axís consta dels capítols matrimonials firmats a 21 de Janer de 1588. Heus aquí l'origen del mas dels Plans, com allí s'anomena, qual propietat avuy encara subsistex ab el nom de cân Canals.

No deuría pas anar gaire be la casa Codorniu, per quan se troban algunes vendes de terra, fetes totes elles a la familia Mora; no obstant al morir l'Antoni Codorniu en 1593, queda son fill y hereu en Bartomeu Codorniu, que sembla pretent realsar un xic la heretat, mes ja no mor a Cabrera; y a son fill y hereu Jaume Codorniu se'l troba en 1646 que habita a Sant Quintí de Madiona, lo qual demostra que la propietat de la casa Codorniu, havía en dit temps passat ja a altres mans. Tot lo que formava'l patrimoni de la dita casa Codorniu, avuy encara pertenex a la casa Mora. Una cláusula del testament d'en Joseph Codorniu fill y hereu del demunt dit Jaume Codorniu, fet a 5 de Febrer de 1684, diu: «Item dexo y llego tot aquell dret e interés que jo tinch y me especta en la casa heretat y bens de Jaume Codorniu pagés de dit térme de St. Salvador de Cabrera mon pare, la qual vuy te y posseheix Joseph Mora y Pons de dit térme de Cabrera, encarregantne las conciencias de dits mos marmessors ab que fassan totes les diligencias possibles en cobrarho, y tot lo ques cobrará sia distribuit en be per la mia anima y dels meus en dita Iglesia de Vallbona a coneguda de dits mos marmessors y Rector.»

A 20 de Mars del dit any de 1684 morí l'esmentat

Joseph Codorniu a Vallbona, hont hi té una casa que la dexa a sa muller Mariangela, y morint ella passa a son fillastre Felix Mata fill de la dita sa muller.

Hem vist ja l'orígen del patrimoni anomenat *mas dels Plans.* D'aquell Antoni Joan Canals casat en 1588 ab Eularia Codorniu, primer tronc de dita casa, ne surten varies branques, conservantse no obstant la línea recta, que passant d'hereu a hereu arrivá fins a n'en Justino Canals, qui morí a l'edat de 52 anys el dia 17 de Setembre de 1815, quedant pubilla de la heretat del mas dels Plans, anomenada ja cân Canals, sa filla María Canals y Lloret quan tenía sols nou anys y mitj. Al cap de tres anys escassos, axó es a 3 de Maig de 1818. se casan la viuda María Rosa Lloret y sa filla María Canals y Lloret, allavors de 12 anys, ab Pere Joan Torrens, viudo de Teresa Oller y son fill Joseph Torrens y Oller respectivament, qui eren l'amo y hereu de la propietat de cân Torrens de Gelida, unint axís les dues cases. Un cop casats, passaren a viure tots junts a la casa pairal de cân Torrens, dexant la propietat de cân Canals de Cabrera a mans de masovers. De allavores ensá ha quedat dita propietat formant part del patrimoni de la casa Torrens de Gelida, qual amo es avuy el jove Pere Torrens, net de Pere Torrens y Canals.

Mas de la Cucalera; aquesta casa que encara subsistex ab el nom del *maset d'en Torras*, está enclavada dins la propietat de *cân Torras del molí;* y formavan part també de dita propietat, la capella de Sant Miquel y el molí dit de Sant Miquel, que pertanyía a principis del sigle xvi, a n'el senyor de la Torra de Claramunt, com ja veurém mes detalladament al parlar de la capella de Sant Miquel.

La casa gran que encara avuy hi ha al costat de la dita capella, fou el bressol dels Torras; per axó s'anomena cân Torras del molí o de Sant Miquel.

Aquesta familia Torra o Torras es oriunda de Piera; y els primers que's troban son en Pere Torra pagés y sa muller Angela, qui en 1624 habitan en el molí de Sant Miquel. Aquestos son els primers propietaris de tota la heretat, després d'haver pertenescut a la comunitat de la parroquia de Igualada, y ells sens dubte foren els qui edificaren la dita casa del costat de Sant Miquel.

L'hereu Joan Torra se casá en 1632 ab Eleonor Parellada, filla de la ferma casa pairal de cân Parellada del Badorc, terme de Piera. D'aquest matrimoni ne restá la pubilla Angela Torra y Parellada, qui a 8 d'Agost de 1655, se casá ab Baldiri Jorba, pagés de la parroquia y terme del Bruc; el pubill conservá'l nom de la casa y en les escriptures sempre es firma Baldiri Torra y Jorba; d'aquí prové una confusió en tots els seus descendents, els quals usan indistintament els noms de Torra y Jorba, o Jorba y Torra.

En Joan Pau Jorba y Torra fill d'en Baldiri, fou excomunicat perque no volia pagar la pensió de 30 lliures anyals de un censal que feya a la Comunitat de preberes de Igualada; axís consta d'una carta enviada en 1694 pel col-lector de dita comunitat al reverent Rector de Vallbona, pujant ja allavores el deute a 100 lliures. Segurament que a la fi pagá y li llevaren la excomunió.

Seguiren els Jorbas, que després els anomenaren també Torras del molí, fins a n'en Pere Jorba y Sardá (a) Torras del molí, casat ab Rosa Vidal. Aquesta sa muller morí en 1804; y desde aquella data o de la guerra dels francesos, abandoná el viudo ab ses filles la casa pairal, per anarsen a viure a la vila de Piera, de modo que allí morí el dit Pere Jorba y Sardá, quedant pubilla la seva filla Maria-Rosa Jorba y Vidal, qui's casá ab l'hereu de cân Orpí de Piera, reunint el llur fill Joseph Orpí y Jorba

abdues propietats. Actualment es la mestressa de aquelles hisendes, sa filla Dolors Orpí y Almirall, casada ab Fidel Marqués, de qual matrimoni no hi ha familia.

Mas Mirons es el que avuy s'anomena *cân Codony*. A principis del sigle XVI es aquexa heretat del Senyor del castell de Cabrera, establerta a n'en Joan Martí oriundo de Piera; y quan ell mort dexa pubilla a sa filla Eularia casada ab Andreu Pujades. Llur fill y hereu anomenat també Andreu Pujades, moriría segurament sens successió, per quan la propietat passa a sa germana Paula Pujades casada ab Matías Codony. Marit y muller moriren en poc temps de diferencia, car ell morí a 30 de Janer de 1552 y sa muller el 8 de Febrer del matex any, dexant quatre noyes y un noy, Jaume Codony y Pujades, qui fou l'hereu, y essent encara menor d'edat, els tutors y curadors arrendaren la hisenda a n'en Pere Soler. Mes en 1556 se troba que hi viu en Nicolau Avinyó, procedent de la Costa del terme de Piera, qui mes tart y havent mort son pare en Montserrat Avinyó, se traslada a la casa pairal, quedant allavores habitant el mas Mirons sa germana Joana Avinyó casada ab Antoni Estany. El llur fill Salvador Estany y Avinyó en 1569 se casá ab Eleonor Codony germana del hereu d'aquella propietat.

En 1578 se fa una concordia entre en Jaume Codony com hereu del mas Mirons juntament ab els tutors y curadors y l'Antoni Estany y Salvador Estany, pare y fill, respecte d'una hipoteca que aquestos tenían sobre la casa y heretat del mas Mirons.

En Nicolau Torra pagés del mas Martorell, sembla que també tenía diners dexats sobre aquella propietat, de tal modo que en 1580 ja es ell qui fa'l contracte d'arrendament; y a 28 de Febrer de 1584 en Jaume Codony pagés del mas Mirons, ven a carta de gracia y pel preu de 450 lliures y 9 sous, tota la

casa y heretat del mas Mirons, a n'en Nicolau Torra pagés del mas Martorell.

Quan en 1599 en Salvador Torra, fill d'en Pere Torra del mas Martorell se va casar, son oncle en Nicolau Torra li doná la casa y heretat del mas Mirons ab tots sos drets y pertinencies. El dit Salvador Torra morí en 1611, y son hereu Salvador Torra d'ofici boter se casá en 1629 ab Magdalena Ameller filla de Tarragona, y allí segurament se'n anaren a viure, puix res mes d'ells se troba, mentres que'l mas Mirons es habitat per masovers o arrendadors.

En 1663 es l'amo de la propietat del mas Mirons el reverent Lluis Carbó, prebere, y ell es qui en el Cap-breu de 1679, confessa que en sa propietat del dit mas Mirons hi ha una pessa de terra campa de tres jornals de llauró de mules y un jornal en la gleva del repetit mas, que son en alou y domini de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera.

D'aquella época en avant no'n se res mes del mas Mirons o Codony; sols puc dir que actualment pertany dita propietat a n'en Joseph Gallego pagés del terme de Cabrera.

He trobat també d'aquella época el mas Gualdiri y el mas Caldivia, que suposo sería un matex y que estaría situat entre les propietats de cân Codony y de la Guitza; avuy ni recort se'n conserva.

Mas Martorell, ara s'anomena La Guitza. En Salvador Torras oriundo del mas de la Mata del terme de Piera, s'establí en el terme de Cabrera y en el mas Vantallols, quals runes encara s'oviran dalt d'un serralet prop de la actual casa de La Guitza que fou edificada mes avant ab el nom de mas Martorell. El dit Salvador Torras en 1552, encara vivia en el mas Vantallols; mes en 1560, habita ja la nova y mes espayosa casa nomenada mas Martorell, essent en una escriptura de 21 d'Abril de 1571, la primera vegada que se la troba ab el nom del mas de La

Guitza; no obstant continuá nomenantse mas Martorell fins al sigle XVIII.

En Nicolau Torra, fill y hereu del dit Salvador Torra, aumentá la propietat comprant el mas Mirons com ja havém vist, y ademés el mas de Cortals ab varies pesses de terra dels seus voltants, de manera que avuy forman una sola heretat ab La Guitza; era en aquells temps un dels propietaris de mes prestigi y mes rics, morint sens familia en 1603 y quan tenía ja mes de 70 anys. Per aquest motiu la heretat del mas Martorell que debía passar al fill mes gran de son germá Pere Torra, qui també 's deya Pere Torra y que morí sens successió abans que son oncle y que son pare, esdevingué a l'altre nebot Joan Torra, per donació que li feu son oncle al firmar els capítols matrimonials en 1601.

Seguex amo de la heretat, altre Joan Torra fill d'aquell, en qual temps haventse endeutat y enrederit y no poguent la seva viuda Madrona Torra, pagar els crédits a n'en Joan Pau Mora, li cedex en 1641 els drets pera poguer llogar y arrendar la dita propietat; mes sens dubte que no podría aquélla satisfer els deutes, per quan en 1660 la heretat de la Guitza y els Cortals, ja es de la casa Mora a quals propietaris avuy encara pertenex.

Mas Vilalta; aquesta heretat es anomenada actualment cân Piquer de Noya. Un dels testimonis que'n representació del terme de Cabrera assistí en 25 de Janer de 1396 a la iglesia de Vallbona, quan se feu la transferencia del usdefruit del dit castell de Cabrera, den Bernat de Tous a n' el canonge de Barcelona Pere Guillém Janfredí, fou en Berengarius de Vilalta; de manera que aquesta casa compta ja mes de cinc cents anys d'existencia.

El propietari que l'habita a principis del sigle XVI, es en Joan Malet procedent del lloc del Frexe, del terme de Piera, qual familia continúa fins en 1588

qu'es quan morí altre Joan Malet net del primer. Durant aquells temps es quan venen varies pesses de terra de pertinencies del mas dels Cortals a n'en Nicolau Torra del mas Martorell. El mas dels Cortals encara subsistex deshabitat y mitj enrunat, y ses terres forman avuy part integrant de la propietat anomenada La Guitza, com ja havém vist.

L'hereu del dit Joan Malet es son fill Pere Joan Malet qui morí a Sant Pere de Riudevitlles en 1592 sens descendencia, per qual motiu passa la heretat del mas Vilalta a sa germana Montserrada Malet casada ab Pau Piquer, pagés del terme de Jorba, bisbat de Vich, qui, com son fill y hereu anomenat també Pau Piquer, no abandonan la casa pairal de Jorba, donant abdós, en cambi de certes condicions, a llur fill y germá respectivament Benet Piquer, la heretat del mas Vilalta de Cabrera, en els capítols matrimonials, firmats als 9 de Juny de 1610. Desde aquesta data, en Benet Piquer y sa muller Catarina, s'establexen a n'el mas Vilalta de Cabrera, com amos y duenyos d'aquella propietat, y continúa el nom de la casa passant d'hereu a hereu fins avuy, qual propietari actual es l'Emili Piquer y Rovira.

Mas de les Fenoses; aquesta petita propietat deu son origen a n'en Vicens Malet, germá del segon Joan Malet que havém trobat com a duenyo del mas Vilalta; data de per allá als anys 1570 a 1573. Continua la casa son fill y hereu Vicens Malet y després d'ell, encara que fa hereu a son fill Pere Malet, se pert el fil de llur descendencia; y quan se torna a trobar el mas de les Fenoses en 1661, el propietari es l'Isidro Planas; morint en 1734 l'Olaguer Planas, últim representant d'aquesta familia y net del Isidro Planas dit. Aquesta propietat que avuy porta el nom de cân Planas, passá després a formar part de càl Ros dels Babots, heretat veïna; y actualment deslligada altre volta de càl Ros, pertenex

ara a don Ricardo Carbonell y Anton que viu a Barcelona.

Enclavada en aquexa propietat de cân Planas, hi ha una casa deshabitada y enrunada que s'anomena Sescots, deguda a una familia d'aquell nom, qui havía arrendat un tros de terra hont hi construiren la casa, y que per no poguer pagar tingueren d'abandonar, tornant altre volta a quedar per l'amo de cân Planas.

Mas dels Babots. Aquesta propietat que avuy se anomena câl Ros dels Abagots, existía ja al sigle xiv. Als principis del xvi es l'amo en Joan Parent, qui havent mort a 20 d'Abril de 1530 designá en son testament fet el dia abans, hereu universal a son fill Joan Parent; no obstant, hi ha un document del Octubre d'aquell matex any, en el qual consta que l'hereu es l'Antoni Parent nebot d'en Joan Parent, major de dias.

Els qui habitaren el mas dels Babots desde aquella data, son en Pere Amigó y la seva muller Violant Parent, filla del primer Joan Parent y germana del segon, els quals esdevingueren duenyos de la herencia, y continuá l'apellido Amigó fins que en 1628 morí en Pere Joan Amigó, que passá la heretat a son net Simeon Ros, fill de Simeon Ros y de Mariangela Amigona sa muller. El nom Ros ja no's perdé; continuant la casa d'hereu a hereu fins arrivar a n'en Jaume Ros y Torras nat el 17 de Desembre de 1806; res mes sé d'ell, sols puc afegir que son pare Francisco Ros en el testament fet a 17 de Janer de 1809, el dexava hereu universal.

El dia 4 de Desembre de 1895 morí a câl Ros en Joseph Ros y Torras, solter, de 53 anys, natural de Terrassola y fill d'en Jaume Ros.

La propietat fou venuda, y avuy pertany á donya Dolors Romí viuda d'Albornà, que viu a Barcelona.

Mas de la Bleda. Primitivament la casa pairal d'aquesta propietat fou la que avuy s'anomena *maset*

de la Bleda y antigament *mas Anglina:* no obstant la casa gran de la Bleda ja existex a principis del sigle XVI, habitada per sos propietaris que eran Bargalló d'apellido, essent dels qui figuraren mes dintre el terme y llur heretat de les mes importants.

El dia 7 de Janer de 1800 morí a l'edat de 84 anys en Ramon Bargalló y Ros, dexant hereu de la propietat la Bleda, a son net Joseph Vidal y Bargalló qui era casat ab Teresa Fexes y Casas. El llur fill y hereu Joseph Vidal y Fexes fou assessinat en 1829 a l'edat de 29 anys, dexant dues noyes: la una de dos anys, y l'altre d'un mes y mitj; per axó quan en 1847 morí l'avi, quedá pubilla la Francisca Vidal y Pons, qui a l'any anterior s'havía casat ab Joan Ferrer del Coll y Parellada, hereu de càl Ferrer del Coll del terme de Piera, quedant aquexos dos grossos patrimonis units actualment en la persona d'en Jaume Ferrer del Coll y Vidal.

Mas de Canaletas. A principis del sigle XVI, també son Bargalló d'apellido els amos d'exa heretat; mes en 1540 es en Joan Mascaró, qui continúa la descendencia fins que en 1637 la pubilla Eularia Mascarona, se casá ab Vicens Fexes fill extern de càl Fexes de la Pineda y que perpetuá son nom a la dita casa de Canaletas, de la que n'hagueren sos descendents de sortir a últims del sigle XVIII per haver passat a altres mans, per mes que dels dits Fexes encara se'n troben pel terme de Cabrera, ben entrant ja'l sigle XIX.

Actualment es la propietaria del mas de Canaletas, donya Josepha Maden y Deacon viuda de Vives, que viu a Barcelona.

Els dos grupos de cases mes nombrosos que avuy compta'l terme de Cabrera, y que son els anomenats: barri de Canaletas y Arreval, situats un a cada costat de la casa pairal de Canaletas y en terrenos d'aquella propietat, son abdós relativament moderns, car cap

casa d'ells arriva als cent anys; fora de la que's coneix per cân Llorens, que deu son orígen a n'en Llorens Piquer fill de l'Agustí Piquer del mas Vilalta, que fou construida a principis del sigle XVIII.

MAS DELS CLAVERS; també es antiquíssima aquesta propietat coneguda avuy per cân Gallego. A principis del sigle XVI n'es l'amo, en Joan Bargalló cosí del Bargalló de la Bleda, y dura aquest apellido fins que morí en 1641 en Jacinto Bargalló, quedant pubilla del mas dels Clavers sa filla Magdalena Bargallona casada ab Pere Gallego, qui perpetuá aquest nom en la casa, qual duenyo actual es en Joseph Gallego y Ferrer del Coll.

Dintre la propietat de cân Gallego, hi ha la casa nomenada cân Jân de la timba, construida a principis del sigle XIX, en la qual hi viuen y en son amos, els descendents d'un fill extern de la casa pairal. Ademés hi ha també el maset de cân Ségol que juntament ab les terres dels voltants, ho comprá 'l pare del propietari actual.

MAS DE LA GUILERA; com la de câl Gallego, existía també aquesta propietat al sigle XIV, y els primers duenyos que d'ella's troban a principis del XVI, eran d'apellido Miquel. En 1585 se ha cambiat ab el de Serra, y a mitjans del sigle XVII son Torrents, qual nom perdura encara. Avuy aquesta casa, qu'es anomenada cân Torrents, sols pertenex al terme municipal de Cabrera, ó sía per la jurisdicció civil; en quan a la jurisdicció ecclessiástica, l'en tragueren per l'arreglo parroquial de 1868, donantla a la parroquia de Sant Jaume Ses-oliveres, y en cambi afegiren a la parroquia de Sant Salvador de Cabrera, la casa de la Guixera qu'es del municipi de Madiona.

Per últim, hi ha a câl Fuster de la Bleda, petita heretat que adquirí y fundá en Pau Mallofré, mestre d'axa del terme de Montagut, qui essent viudo, vingué a establirse y tornarse casar a Cabrera l'any 1725.

Conservá aquesta casa el matex apellido fins que'n 1846 morí l'Antón Mallofré, dexant pubilla a sa filla Maria Mallofré casada ab Pau Carbó.

L'actual propietari es en Jaume Carbó y Mallofré.

De totes les cases apuntades ne dexo una detallada narració y genealogía, en l'arxiu parroquial de Sant Salvador de Cabrera.

IX

El poble de Vallbona

A Vallbona no hi ha cap masía, cap casa pairal que situada en mitj de sos dominis se mostri orgullosa de sos posseidors; allí es desconegut l'enrenou y 'l tráfec d'una casa de pagés, y encara que sempre ha sigut un poble agrícol. sos propietaris jamay han sigut uns hisendats, car llurs terres les tenen dividides y escampades pel terme, lo qual significa que les han anat adquirint de mica en mica.

Aquest fet confirma l'orígen del poble de Vallbona, axó es que haventse reunit unes quantes cases al voltant d'una capella, feyan la vida material dels conreus que'l Senyor feudal els dexava trevallar, y aquell que per sa laboriositat, estalvi y constancia podía redimirse, comensá per adquirir censos y acabá per ferse amo de la terra; mes axó sempre en petites fraccions, lo que pot abrassar la vida d'un home; y sos fills si estavan adornats de les matexes virtuts del pare, ho conservaren y n'adquiriren altre tros mes enllá, fentse axís alguns patrimonis que avuy encara es conserven.

En resúm, el primitiu grupo de cases qu'era un arreval de Piera, s'engrandí; y ja major d'edat, se emancipá perque tenía vida propia, de modo que al sigle XIII ja'l lloc de Vallbona fa vida vilatana.

Al sigle XVI el poble de Vallbona, (alguns documents d'aquella época l'anomenen *vila)*, constava de un sol carrer y la plassa devant la Iglesia y cementiri; aquesta plassa avuy ha quedat molt reduida a causa de les modernes construccions y de cân Vallés.

Una sola familia, qual apellido es el dominant a n'aquest poble de Vallbona, es la que representa l'acabalat pagés; en ell hi tenía casa y terres, mes formá la masía pairal fora del dit terme. Es el primer qui 's troba, en Bartomeu Sabater de Vallbona, que habita a Sant Jaume Ses-oliveres y que al primer dia del mes de Febrer de 1514, arrenda a n'els senyors Andreu Ortal y Gabriel Badorc vidriers, la seva casa de Vallbona, axó es: casa, botes, cup, bancs, taules y qualsevols altres eynes que hi haja dins la casa y ademés totes les terres campes y vinyes que essent d'ell sien dintre'l terme de Vallbona, pel temps de tres anys y al preu de 10 lliures cada any. Als 7 de Febrer de 1517 renova'l contracte per tres anys y ab les matexes condicions.

A últims del sigle XVI, en Nicolau Sabater, pagés del lloc de Sant Jaume Ses-oliveres casat ab Eularia, dexa hereu, en son testament, de la propietat de Sant Jaume a son net Magí, fill del difunt Magí Sabater fill seu, y de la casa y heretat de Vallbona a son altre fill Melcior Sabater, confirmant axís la donació que ja li havía feta en els capítols matrimonials. Per aquexa disposició quedan separades y independentes abdues propietats.

La casa de cân Sabater reformada y modernisada encara subsistex a Vallbona, que ha continuat sens interrupció desde'l dit Melcior Sabater. Son hereu fou en Nicolau Sabater, seguintlo després son fill Tomás Sabater, que eran en 1646, patrons d'un benefici sots la invocació de Sant Jaume y Sant Joan, fundat en l'altar major de la iglesia parroquial de Sant Jaume Apóstol de Barcelona.

D'aquella matexa casa sortí 'l reverent Isidro Sabater, prebere, que fou Rector de la parroquia de Vallbona y Cabrera desde 1658 fins que morí en 1687.

Totes les demés families que prosperaren y que tingueren alguna significació, deuen llurs riqueses no precisament a l'art de la terra, sino a alguna industria u ofici exercit honradament. Axís les dues que mes sobressurten en el sigle XVI, y que avuy están foses en una sola, son la familia Ferrer y la familia Modolell, abdues hostalers, quals individuus figuraren constantment com a batlles de Vallbona. Per ésser les mes importants y per veure com tingué lloc la unió, donaré llurs genealogíes.

El primer que de la familia Ferrer se troba a principis del sigle XVI es en Bernardí Ferrer hostaler y casat ab Angelina, qui fou batlle una pila d'anys. Llur fill Antoni Ferrer, portá aquest apellido que encara perdura, a la ferma casa pairal del mas del Coll, del terme de Piera, coneguda avuy per cân Ferrer del Coll. L'hereu Ferrer que continuá la casa de Vallbona, fou en Joan Ferrer casat ab Eularia Esteve y morí en 1556. Llur fill y hereu, encara hostaler, es en Joan Ferrer que's casá ab Joana Massaguer, y entre sos germans hi hagué un capellá que fou'l reverent mossén Miquel Ferrer. Sigué l'hereu del dit Joan Ferrer que'n 1568 ja era mort, altre Joan Ferrer que a 22 de Maig de 1583 se casá ab Joana Martí del Bosch del terme de Piera; llur primer fill sigué en Miquel, mes havent mort, l'hereu fou son germá Pere Ferrer, nat el 2 de Febrer de 1593 y casat mes tart ab una tal Eularia. Segex en Francesc Ferrer casat ab una tal Maria, pares d'en Joseph Ferrer, qui a 2 de Setembre de 1710 se casa ab Maria Batlle de Vallbona. Llur fill y hereu, sigué en Ramón Ferrer y Batlle.

La familia Modolell de Vallbona es una de les branques dels Modolells de Capellades, que'n el

sigle xv havían donat un Rector a n'aquella iglesia parroquial, anomenat mossén Pere Modolell, qui fundá un benefici a l'altar del Sant Angel Custodi de la dita iglesia de Capellades, dotantlo ab les pensions de diferents censals, les quals sumaven juntes 8 lliures anyals, y nomená patró de dit benefici a son nebot Joan Modolell de Capellades y a sos hereus.

El primer Modolell que a Vallbona's troba, es l'hostaler Gabriel Modolell, y son fill Bartomeu Modolell, també hostaler, fou batlle del poble de Vallbona. Germá d'aquest es mossén Miquel Modolell clergue, qui en 1547 es posseidor del benefici del Sant Angel Custodi de la iglesia de Capellades y del benefici dels Sants Abdon y Senen instituit en la iglesia de Sant Hilari de Vilanova del Camí, del terme y castell de Claramunt.

Fill del dit Bartomeu Modolell de Vallbona, sigué altre Bartomeu Modolell qui a 15 de Setembre de 1581 se casá ab Marianna Matosas; llur fill y hereu es en Miquel Modolell casat a 9 de Febrer de 1607 ab Gerónima Vidal, seguint després en Francesc Modolell, que als 19 de Maig de 1647 se casá ab Teresa Alsina, germana del Rector que allavores gobernava la parroquia de Vallbona. D'aquest matrimoni es filla Francisca Modolell y Alsina, que'n 1665 se casá ab son parent Miquel Modolell y Vivas; aquestos sols tingueren una noya anomenada també Francisca, que morí quan tenía un any y mitj, y a 1 de Janer de 1667 morí 'l pare; allavores la viuda Francisca Modolell y Alsina que era la pubilla de la casa Modolell, perque aquesta no quedés sens successió, al 2 d'Octubre d'aquell matex any de 1667, se casá ab Joan Pons fadrí pagés de Pierola. L'hereu y continuador de la casa es en Jaume Pons y Modolell, qui a 17 de Desembre de 1703 se casá ab Catarina Tobella, viuda de Fruytós Aguilera. El llur fill Sal-

vador Pons a 22 de Desembre de 1723 se casá ab María Raspall del Plá, quedant d'aquest matrimoni la pubilla Francisca, que encara seguían anomenantla Pons y Modolell, y que al 30 de Desembre de 1741 se casá ab en Ramon Ferrer y Batlle, unint axís les dues cases mes poderoses del poble, que desde allavores feren estada en la espayosa y quasi senyorial morada dels Modolells, avuy coneguda encara per cân Pons.

L'hereu fou en Jaume Ferrer y Pons, qui a 15 de Mars de 1767 se casá ab Eularia Fusalba, de Pierola.

En Bartomeu Ferrer y Fusalba, als 7 de Setembre de 1802, se casá ab María Vallés, de La Vit.

En Feliu Ferrer y Vallés, a 9 de Maig de 1820 se casá ab Rosa Pons y Jorba, de Vallbona.

En Joan Ferrer y Pons, a 14 de Febrer de 1855 se casá ab Manela Ferrer del Coll y Parellada, de Piera.

En Pere Ferrer y Ferrer, en 1882 y en la parroquia de Santa María de Miralles, se casá ab María Alemany y Sadurní. Aquest es l'amo actual del patrimoni de câl Pons, qui ha tingut el mal gust de pintar el frontis de la casa y d'escursar, posantlo al nivell dels demés, el ráfec de la teulada, trayentli axís tota la gracia y aspecte senyorial, qual bellesa era admirada per tots els forasters, que avuy sols podrán contemplar les dues finestres gótiques, que desencaixen en una casa emblanquinada y vulgar.

Dues altres families, també hostalers, figuran al sigle XVI. La una es la familia Dolcet, que s'extingex a últims d'aquell matex sigle, essent l'últim que he trobat en Montserrat Dolcet, qui a 30 de Maig de 1587 se casá ab Marianna Pujades. L'altra es la familia Jaume, que per la mort d'Antoni Jaume, quedá pubilla sa filla Marianna Jaume, la qual a 14 de Janer de 1660 se casá ab Gabriel Vallés pagés de La Vit, donant orígen a la casa que avuy s'anomena cân Vallés, y qual apellido encara's conserva.

La casa Mora, fundada per una de les branques d'aquell apellido del castell de Cabrera, també subsistex encara, y sobre son portal rodó de pedra s'hi llegex la data de 1578, essenthi ademés gravat un escut creuat diagonalment per una franja dins la que hi campejan tres ferradures una desprès de l'altra. Conservá'l nom de Mora fins que una pubilla a principis del sigle XIX se casá ab l'hereu de cân Respall del Plá, quals successors son avuy els propietaris de la casa Mora de Vallbona.

Les families Badorc, Gralla, Tarafa y Rius, totes foren vidriers, industria principal de Vallbona en aquells temps y de la que ja parlarém mes endevant. Hi hagué varies unions de les unes ab les altres y avuy quedan representades per les dues cases anomenades: cân Pitxaró que son d'apellido Tarafa y câl Isidro d'apellido Rius.

Per últim, els bens de la familia Poch, per manca de successió, passaren al nebot Joseph Batlle, qui representava la casa de cân Pau Batlle, encara existent.

Desde bon principi, y donades les circunstancies d'ésser el lloch de Vallbona, una agrupació de cases allunyades d'un centre de població, comensaren llurs habitants a fer vida vilatana y a procurarse'ls articles de primera necessitat. Mes com no existí cap masía, les quals eren en aquells temps petits centres de producció y consum a l'hora, d'aquí esdevingué l'ajudarse mútuament y l'establiment de tendes pels principals queviures. La població aumenta y aumentaren també les necessitats de llurs vehíns, axís es que a principis del sigle XVI ja casi s'hi troban tota classe d'oficis. En Pere Molíns es ferrer, en Bernat Nadal també es ferrer, y un document del 20 de Desembre de 1536, diu que'l batlle de Vallbona ha posada pena de 10 sous al ferrer de dit lloc, si ferrava el diumenge de un sol al altre sol. En Marc Soriá, es fuster; en Benet Codorniu, sabater; Antoni Gralla, sastre; Pere Mar-

nier, herbolari; Mateu Torra, mestre d'obres y fuster; Pere Sastre, texidor de lli; Joan Garric, calsater o sia que feya cáligues o polaines; Joan Bover, mestre de cases; Joan Siccart, carnicer; y ademés hi havia'ls vidriers y moliners dels que ja'n parlarém apart.

A últims del sigle XVII a mes dels oficis esmentats, s'hi troba un retorcedor de seda y mestre de minyons que continúa desde allavores.

Son curioses les escriptures que com a contracte se feyan en aquelles épocques, al entrar un xicot de aprenent en un ofici qualsevol. Generalment l'amo o mestre del dit ofici se compromet ensenyarli en tres o cinc anys, tenintlo durant tot aquell temps a menjar y dormir, sa y malalt, calsarlo y vestirlo com un dels seus. (1)

Pera donar una idea exacta de lo que era l'interior de una casa no hi ha com els inventaris, mes per no allargar massa'ls dexo encara que ab recansa, puix n'hi han de molt curiosos.

Heus aqui una mostra de lo que costavan els remendos d'una casa, tret d'un compte d'en Pere Barbosa mestre de cases de Piera, del 14 de Juny de 1654; remendos fets a la casa del difunt Sebastiá

(1) «Dia 27 d'Abril de 1569. Antoni Codorniu, major de dias, habitant en el lloc de Vallbona, posa a Benet son fill per aprenent de sabater a nen Salvador Balla sabater habitant en la vila de Piera, per apendre dit ofici durant el temps de quatre anys, tenintlo a menjar y dormir, sa y malalt, calsarlo y vestirlo y passats dits quatre anys li donara 10 lliures... etc.»

«Dia 16 Novembre de 1580. En Joan Peret, francés, se posa d'aprenent ab mestre Joan Sarda mestre de cases, habitant en Vallbona pel temps de tres anys. El dit mestre Joan Sardá s'obliga donarli 15 lliures de tots els tres anys y dues camises y que'l dexará anar cada any en les messes quinze dias per anar a segar ab son oncle, y que s'obliga a tenirlo sa y malalt a no ser que vinga malalt de la sega.»

«Dia 11 Desembre de 1583. En Jaume Vidal se posa d'aprenent per apendre l'ofici de ferrer del mestre Bernat Nadal, habitant en el lloc de Vallbona pel temps de dos anys y sino acabara 'ls dos anys se compromet a pagar un sou cada dia del temps que hi haura estat per la despesa. El dit mestre li promet donar al cap dels dos anys 9 ducats o sien 10 lliures 16 sous, y si no acaba'l temps que no sia obligat a pagarloshi.»

Mora, pagés de Vallbona. «Per fer dues portes y tres finestres comprades quatre posts, valen 1 lliura y sous; mes dos llates per barramenta dos sous; mes els claus per clavar dites portes, finestres y golfos 12 sous y 6 diners; mes els golfos per dites portes 14 sous; mes los tornets per les finestres 3 sous; mes una balda y pany y clau per la porta forana 1 lliura y 13 sous. Mes un pany y clau per la porta de la cambra 12 sous; mes al mestre tres jornals y mitj; despesa y jornal 2 lliures 8 sous; mes comprada cals 24 portadores a 18 diners portadora, val 1 lliura 16 sous; mes els pors de dita cals 2 lliures 4 sous. Mes tres jornals al mestre pera paradar uns forats de darrera la casa: jornal y despesa 2 lliures 8 sous; mes un manobra per servirlo: jornal y despesa 1 lliura 4 sous. De portar arena, pedres y argila per lo forn y teulada 1 lliura 8 sous. De fer 20 bigas per la teulada 1 lliura 8 sous; de portar dites bigas 16 sous; de tallar les canyes per la teulada y plomarles 2 lliures; de portar dites canyes 12 sous. Mes 300 teules a 10 rals el cent 3 lliures; lo por de les teules 2 lliures; 50 cairons pel forn 12 sous; els pors 6 sous; arreplegar y portar taulissos y trossos de rajola pel forn 10 sous; els joncs marins per la encanyissada de la teulada 18 sous; per les posts de la barbacana de la teulada 10 sous; els claus per clavar dites posts 9 sous.»

Ara com a mostra del contracte d'inquilinat, vegis la següent escriptura: «Dia 26 Abril 1580. Lleonart Llena serrador francés, fa lloguer de una casa en el lloch de Vallbona y botiga de texidor, la qual dit Llena te llogada y arrendada per temps de tres anys a na Beneta Dolceta viuda, del present lloch de Vallbona, so es a Joan Carrera texidor, habitant avuy en lo lloch de Pontons, so es per temps de un any, lo qual comensará correr lo dia present y acabará en consemblant dia, y li dexa mes avant dintre la botiga: dos talers de texir ab sis pintes,

un torn, dues caxes de pi, un llit ab una márfega, dos llensols, una flassada de pel, un travese de palla ab pots y banchs; y mes uns llevans per posar la olla al foch, uns molls, un forcoll, una paella, una giradora, uns ferros de tres peus, una romana petita, les quals coses li te de restituir y tornar al cap del any y les te de tractar bé y degudament. Lo preu del lloguer de la dita botiga y mobles es de 7 lliures, les quals lo dit Joan Carrera pagará ab dos iguals pagas, so es 3 lliures y mitja ara d'entrada y les 3 lliures y mitja altres sis mesos després... etc.»

També hi hagué a Vallbona ja desde antic, el seu corresponent estanc, com ho proba'l document següent: «Dia 23 Febrer de 1726. Havent tingut ordre del Sr. Dr. Montardit subdelegat del corregiment de Vila francha de data dels 19 Febrer 1726 pera que ab tota rectitut se regonegués lo estanch de tabaco y se especificás ab acte autentich la moneda se encontraria a dit estanch', lo número, especie y qualitat de ella. Inseguint dit ordre se ha passat a dita casa del estanquer del present lloch de Vallbona, qui es Joseph Gralla y no trobantse en casa sino sa mulier, se ha passat a regonexer dit estanch ab tota rectitut en presencia de Joseph Rius y Joan Artigas, pagesos de dit lloch, presos per testimonis per dit efecte, y no se ha encontrat en dita casa o estanch mes que 17 diners o ardits catalans.»

Axó del tabaco, un cop importat d'América, se veu que prompte s'estengué son us y fins se'n feu abús, per la Península y per lo tant també per Catalunya, car en el llibre de Visites de Vallbona y en la visita feta pel Rector de Piera doctor Francisco Quintana, prebere, per ordre del ilustrissim doctor Ramon de Senmanat, bisbe de Barcelona, a 4 de Febrer 1657, mana, que segons determinació del últim sinodo diocessá celebrat en la Seu de Barcelona, cap persona ecclessiástica prenga *tabaco ni de fum ni*

de pols dins les iglesies y majorment mentres els oficis divinals se celebrin, baix la pena de 3 lliures aplicadores a la Obra de la Iglesia y excomunicació major.

Finalment, respecte al servey de correus copiaré la següent escriptura: «Dia 24 Maig 1581. Lo Iltre. Sor. Mº Francesch de Marimon donzell, ciutadá de Barcelona, comparent assí en Vallbona vuy dia present, ha dit y requerit que fos pres informació ab testimonis dignes de fe de com Mº Trullols de Igualada, quant ha que no te en lo present lloch de Vallbona cavalls ni postilló; y pera que lo dit Sor. Francesch de Marimon volent obeir als manaments del correu major vol posar cavalls, y perque en esdevevenidor lo dit Mº Trullols nol pogués molestar vol que sia presa la present informació ad futuram rei memoriam, y axís interrogant a na Hierónima Jaume viuda, en casa de la qual lo dit Trullols tenía los cavalls, interrogada quant temps ha que Mº Trullols no ha tingut cavalls en sa casa ni postilló, dix dita Jaume que ha dos mesos o mes que no ha tingut en sa casa ni en altre de dit lloch cavall ningun ni postilló, y assó diu es ver; y en continent fonc interrogat lo honorable en Bartomeu Modolell batlle de Vallbona, y axí dix que juxta sa conciencia ha dos mesos o mes que lo postilló sen aná y per lo que devia a particulars prengué una sella y un coxinet y unes botes, y ja les hores noy avia postilló, ni cavalls, ni may pus ni ha tinguts; y en continent fonc interrogat lo honorable en Joan Ferrer pagés del lloch de Vallbona sobre lo predit y digué que ho abans mes de dos mesos que manco y que ell te un matxo que ha corregut moltes vegades per no avery cavalls y assó es lo que passa juxta conciencies. Fuit extractum in forma.» Se veu doncs que en Francesc de Marimon, se volía assegurar positivament de que en Trullols de Igualada havia dexat per complert el servey de correus abans de pendre'l ell.

X

Casa Mora de Cabrera

En aquest arxíu parroquial se conserva un instrument del any 1391, un bon xic ininteligible per lo esborrat y arnat, qu'es una donació del *castro de Mora*, situat en el terme de Cabrera, diócessis de Barcelona, que fa en Benedictus de Mora, domiciliat a Barcelona, a n'el magnífic Jaume Ramon de Mora, militar.

Com que dita possessió havía sigut assignada per sos avant-passats, com a dot de dues noyes, el dit donant posa les condicions següents: Primer que les despeses vajan a cárrec d'en Jaume Ramon de Mora; segon que si passen de cinc mil sous barcelonesos *de ço en sus, sols tinga lloc la present donació per sa mitat e lec laltre mitat al temple de Sant Salvador de Cabrera a honor de nostre Senyor Deu. E semblantment orden si dit Ramon devindrá esser hereu del dit son frare Pere.*

En l'espressat document, també se fa referencia al testament ordenat en 1295 pel magnific Miquel de Mora militar; de tot lo qual ne resulta, que aquexa noble familia de Mora, ja desde'l sigle XIII tenian propietat a Cabrera, pero que aquí no era pas llur residencia habitual, lo qual sembla confirmarho, el no constar cap individuu de dita familia Mora en la escriptura de venda o transferencia del usdefruit del

Senyoriu del castell de Cabrera, feta per en Bernardus de Tous, militar, a favor del canonge Pere Guillém Janfredi, en 1396, quan hi figuran tots els prohoms de Cabrera y Vallbona.

Encara en el sigle següent, es un dels marmessors del ja mes avant citat codícil d'en Benedictus de la Torra fet en 1461, el magnífic Pere de Mora.

¿Aquesta noble familia de Mora, que entreveyém en els sigles XIII, XIV y XV, té alguna relació ab la familia Mora, propietaris de Cabrera, que desde'ls principis del sigle XVI ha continuat fins als nostres dies? Axó es lo que no sé, ni he pogut esbrinar fins ara.

En Pere Mora, pagés del terme de Cabrera. es el primer representant que's troba per entre les escriptures de principis del sigle XVI, de la dita casa Mora de Cabrera.

A 26 de Febrer de 1524, se firman els capítols matrimonials d'en Joan Mora, fill del senyor en Pere Mora y de madona Aldonsa muller sua, vivents, del castell de Cabrera, ab na Magdalena, donzella, filla del senyor en Antoni Fexes, llaurador y de madona Salvadora muller sua, vivents, del mas de la Pineda.

A n'en Joan Mora donen sos pares, la casa, terres y possessions ab tots llurs drets y pertinencies; y a la noya li donen sos pares 50 lliures barceloneses y les joyes y jocalies.

Crec que la casa pairal d'aquests Mora, fou l'anomenada casa vella, avuy mitj enrunada y que acaba de caure, situada d'esquena a l'era de la casa gran hont s'hi axecava abans l'antic castell.

Hem vist ja que'n aquest temps el dit castell de Cabrera havía quedat abandonat de llurs senyors feudals, coincidint aquest fet ab la progressiva prosperitat de la familia Mora, qual casa que s'axecava humilment a son costat, s'arrapá fortament a sos murs com eura centenaria fins enrunarlo. D'aquella

hora en avant els hereus continuadors de la familia Mora, sempre son coneguts en les escriptures per *pagesos del castell de Cabrera*.

Ab en Joan Mora comensen els establiments de terres que li fan ara'ls Senyors, ara'l Rector: axís per una escriptura del 22 de Novembre de 1530, el magnific mossén Francesc de Guisor procurador de la senyora Elisabet Hierónima de Camporreils, senyora del castell de Cabrera, li establex la *Coma figuera* situada en el terme de Cabrera, ab totes ses pertinencies, havent de pagar cada any, ademés dels delmes de tot fruit, una gallina y un pavo.

Per escriptura del 24 de Novembre de 1554, el Rector Joan Quintana, li establex, com ja havém vist al tractar de la iglesia de Cabrera, les terres pertanyentes a n'aquélla.

Aquest Joan Mora té molt enrenou y es un dels personatjes mes significats del terme de Cabrera, essentne batlle bastants anys.

Son hereu y successor fou son fill en Tomás Mora, *pagés del castell de Cabrera*, qui aumenta'l patrimoni ab varies compres de terres y censals; axís a 31 d'Agost de 1593 compra a son gendre Francesc Mestre, *totes aquelles cases ab portal al carrer, situades en el lloc de Tous y aquelles dues pesses de terra situades en el dit terme de Tous y en el lloc anomenat Frixanell a torrent Cavaller, de vuyt jornals de llauró de mules tot pel preu de 125 lliures barceloneses*.

Per 35 lliures també compra la pessa de la Creueta del terme de Cabrera, de tinguda tres jornals de llauró de mules.

Es notable l'establiment que'n 6 de Janer de 1587 fa l'ilustre senyor Octavi de Foxá, prior de Sant Cugat del Vallés, senyor del castell de Cabrera, al dit Tomás Mora y a son fill Sebastiá y successors, de la gran pessa de terra anomenada la Romagosa, part campa y la mes grossa part bosquina, de tinguda

si tota se pogués llaurar, uns cent jornals de llauró de mules. Ademés els hi establex la pessa de terra anomenada la Coma del Senyor, dividida en tres fexes, per les quals pagaren 500 lliures, ab el cens de sis sous anyals la primera y quatre la segona, y a mes els delmes.

A 28 de Febrer de 1597 en Montserrat Poc, pagés del lloc de Vallbona. ven a carta de gracia a n'en Sebastiá Mora pagés del castell de Cabrera, tota aquella pessa de terra, part campa y part erma, situada en el terme de Cabrera y en el lloc anomenat *la costa de castell de bocs*, de tinguda sis jornals de llauró de mules. pel preu de 10 lliures y 10 sous.

També'l dit Sebastiá Mora compra en 1599 a carta de gracia, d'en Joan Dolcet pagés de Vallbona, la pessa de terra anomenada *Les Comelles*, de sis jornals de llauró de mules, per 60 lliures; y la pessa *La plana* situada sobre'l molí de Castellet, de quatre jornals de llauró de mules, pel preu de 50 lliures.

Me faría interminable si hagués d'apuntar totes les compres y adquisicions de terrenos del terme de Cabrera y de fora, que feu la casa Mora durant tot el sigle XVI.

En Tomás Mora morí el 3 de Desembre de 1614, y sa muller Angelina el dia 22 del matex mes y any. Els funerals que se'ls hi celebraren foren ja'ls corresponents a un gros propietari; axís per la sepultura hi hagueren sis capellans per éll y set per ella; y als oficis de novena y cap d'any, que se celebraven regularment l'endemá del enterro, hi assistiren vint capellans per l'amo, y setze per la mestressa.

En Sebastiá Mora fill y successor del dit Tomás, s'havía casat a 27 de Janer de 1583 ab Hierónima Pujades del terme de Piera, de la qual tingué deu fills.

Morí en Sebastiá Mora a 15 d'Abril de 1629, y sa muller a 4 d'Abril de 1633.

Fou l'hereu y successor en Joan Pau Mora. qui's

casá quan ja tenía mes de 32 anys ab Cecilia Fontanilles de Castellfollit, el dia 18 d'Agost de 1622. De aquest matrimoni hi hagué una noya que morí al nexer y altre que després se casá ab l'hereu de cál Ferrer del Coll, y dos noys, essent el gran l'Isidro Joan qui fou successor de son pare.

En Joan Pau Mora fou batlle de Cabrera y un dels propietaris mes poderosos d'aquexos encontorns; en son testament les dexes piadoses forman una llarga lletanía: entre altres coses funda dos perpétuus aniversaris cada any a la iglesia de Capellades; altres dos per la Quaresma en la iglesia de Cabrera; quinze misses cada any al altar del Sant Crist de Piera; un cantar cada any de tres nocturns, laudes y missa solemne a la iglesia de Cabrera; y per últim mana a son hereu y successors que fassen cremar la llántia de l'altar major de Sant Salvador de Cabrera, tots els dissaptes y vigilies de festes y les festes y diumenges de tot l'any, com ja ho acostumaven a fer sos passats.

Als 17 de Mars de 1651 morí en Joan Pau Mora, pagés del castell de Cabrera, en la vila de Capellades, y el Rector d'aquella iglesia l'acompanyá ab creu alta fins á la partió del terme, essent enterrat en lo fossar de Cabrera, assistinthi vint y cinch capellans donantloshi 16 sous de caritat per cada un. A la novena y cap d'any n'hi assistiren vint ab 14 sous de caritat per quiscun.

Probablement la familia Mora en aquexa época, viuria també llargues temporades a Capellades, com ho prova l'haverhi mort el dit Joan Pau Mora, el no trobarse en aquest arxiu parroquial, ni capítols matrimonials, ni partida de casament de son fill y hereu Isidro Mora, y l'haverhi també mort la muller de aquest, anomenada Paula Dolcet. No obstant, una filla que hi hagué d'aquest matrimoni, va nexer a Cabrera a 5 d'Agost de 1650, y fou la pubilla que s'anomená María Paula Mora y Dolcet.

Viudo, doncs, l'Isidro Mora, se torna casar a 27 d'Octubre de 1652, ab Francisca Valtá de Capellades, y d'aquest segón matrimoni sols hi hagueren dues noves, car el dit Isidro Mora no comptava encara 31 anys quan morí. Héus aquí la partida d'óbit: «Als 15 del mes d'Octubre de 1656 fonch sepultat Isidro Mora, pagés y familiar del St. Ofici, en lo fossar de St. Salvador de Cabrera; no rebé sagrament algun, per quan morí fora casa y no tingué temps de rebrer los Sagraments; testament tenía fet en poder de Mossén Baró, notari de la vila de Igualada; assistiren a dit enterro quatre preveres, donaren de caritat dotze sous.» A la novena y cap d'any n'hi assistiren vint y sis, ab 12 sous de caritat per cada hú.

Confirma lo que dic mes amunt, axó es de que la familia Mora passava llargues temporades a Capellades, el fet de que allí hi tinguessen casa y terres, ja que per obres que s'hi realisaren, hi han apuntades 148 lliures 8 sous y sis diners en el Memorial de Gastos que presentaren els Tutors y Curadors de la Pubilla.

Son de gros interés aquexos memorials que's conservan en l'arxiu de Vallbona; car per ells y pels gastos allí anotats, se deduex lo que passá ab la pubilla María Mora y Dolcet, d'edat poc mes de sis anys, quan morí son pare.

Tres capellans foren els tutors y curadors de la dita pubilla, axó es: mossén Magí Mora, mossén Pau Valtá y mossén Isidro Sabater, Rector aquest últim de Cabrera y Vallbona, els quals la casaren lluytant contra una part contraria que volía destorbarho.

Encara que lograren llur intent, no obstant foren tots tres condempnats; puix en lo dit memorial se llegex: «Per les penes y execució fou fet contra mossén Isidro Sabater rector de Vallbona, per lo casament de la pubilla 108 rals de quatre.

»Ha gastat o pagat mossén Isidro Sabater per lo

dit casament: per lo gasto de misers. procurador y dádivas y per lo gasto de un mes y divuyt dias estigué en Barcelona detingut y per un fadrí de anar y venir, entre tot 34 lliures, 1 sou y 10 diners.

»Se ha pagat o gastat per Thomás Sabater, per dit casament de anades y vingudes y per lo qual capturaren a la Real Audiencia y per provar que era fals del que lo inculpaven que ell se'n havia portada la pubilla; entre tot suma 67 rals de quatre.

»Havem gastat o pagat per lo temps que estigué a la presó y detingut mossén Magi Mora prevere. per lo casament de la pubilla, ço es per les penes, execusió dels gastos li feren en sos bens, escarsellatge, misers y notaris, al abat, y peatges de un fadrí, y un present se feu a la Mare Abadesa caputxina y demés, entre tot suma 112 lliures 5 sous y 4 diners.

»Se ha gastat o pagat per lo temps estigué detingut mossén Pau Vaitá prevere, per lo dit casament de la pubilia. ço es al governador de Montserrat que assistí quan nos ne portarem la pubilla, al notari per llevar lo acte, per peatges de fadrins que no'l capturessen, per lo gasto de un mes y divuit dias que estigué detingut y demés, entre tot suma 35 lliures 6 sous y 6 diners.»

Y no sols axó, sino que també foren condempnats pel Vicari General a pagar els gastos de la part contraria, que pujavan 158 rals.

Aquestos comptes y altres que constan en els esmentats memorials, els donaren els dits tutors y curadors, l'any 1662, en poder de mossén Agustí Baró, notari de Igualada. Y acaba: «... y tot lo que ha restat de lo rebut y pagat: 82 lliures 15 sous, ha sigut entregat a Joseph Mora y Pons marit de María Mora pubilla, y també se li ha restituit l'inventari y los actes y apoques que desobre en dits comptes están especificats. Del us de fruyt no n'ha donat compte, per quant lo dit Isidro Mora l'havia dexat

en son testament a sa muller Francisca Mora servant son nom.»

De tot lo qual ne resulta que'n 1662 y quan la pubilla tenía 12 anys era ja casada ab en Joseph Pons, qui prengué l'apellido Mora perque no's perdés el nom de la casa, y aixís se troba casi sempre per les escriptures Joseph Mora y Pons. Casats ja en dit any vivían a Capellades, segons consta per un baptisme en el que fou padrí el dit Joseph Mora y Pons, negociant; mes al cap de quatre o cinc anys, o sia pel Febrer de 1667, per altre baptisme en el que foren padríns marit y muller, sabém que ja vivían a Cabrera.

El primer fill no'l tingueren fins a 22 de Janer de 1670, axó es, quan la pubilla encara no tenía dinou anys y mitj. Foren, doncs, els llurs fills quatre noys y quatre noyes.

Heus aquí un document del 12 d'Abril de 1664, pel qual clarament se manifesta que havían ja pres possessió de les propietats; diu axís: «Joseph Mora y Pons, agricola del terme de Cabrera habitant, usufructuari y María Mora y Pons sa muller, propietaria, hereua universal de tots el bens que foren de Joan Pau Mora *quondam*, cultor del terme de Cabrera son avi per mediació de Isidro Mora *quondam*, també agrícola de dit terme, son pare, constituexen fan y ordenen procurador *nostrum et utriusque nostrum in solidum* al magnífic Jaume Pons habitant a Barcelona germá y cunyat respectivament pera que puga tractar... etc.»

A 22 de Janer de 1670, el reverent Isidro Sabater prebere y Rector de Cabrera y Vallbona, juntament ab els jurats de dit terme de Cabrera, establexen ab acte rebut d'Agustí Gelabert, notari de Igualada, aquell casalot o antiga rectoría de Cabrera a favor de Joseph Mora y Pons, qui la reedificá y habilitá, pagant el cens de 6 diners cada any y ab pacte de que els estadants de dita casa hajan de donar lloc a dit

Rector de Vallbona y Cabrera pera posarhi la cavalgadura quant anirá a dita Iglesia.

Avuy, aquesta matexa casa renovada, es l'habitació del propi Rector de la parroquia de Cabrera.

El dit Joseph Mora y Pons, es qui reconegué y confessá junt ab sa muller que era la verdadera propietaria de la Casa Mora, en el Capbreu de 1679, legalisat per Bartomeu Costa notari de Piera. Les terres que dintre llur heretat tenían per domini y alou de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, eran: la *Coma de Santa María* de tres jornals de llauró de mules; lo *barri* o els *grahons* d'un jornal de llauró de mules; lo *camp den Corts* també d'un jornal de llauró; y lo hort sens aigua per regar, d'un cortá de llavor de cánem de sembradura, per les quals pesses de terra tenien de pagar cada any per Nadal el cens de una gallina y ademés la prestació del delme y primicia de tot fruit. També reconegué y confessá que tenía per dita Iglesia, altre pessa de terra anomenada la *vall*, de pertinencies de la heretat del mas dels Plans, ara cân Canals, havent de pagar per ella altra gallina cada any per Nadal, y delmes y primicies de tot fruit.

Está fora de dupte, que fou ell qui axis matex construí l'actual casa sobre les runes del enderrocat castell de Cabrera, y quals sales senyorials se conserven encara juntament ab la capella-oratori, acusant tot el conjunt el segell de la época.

Entre altres mobles d'escas valor artístic, s'hi conserva un notable llit ab columnes y pabelló, que la gent de la encontrada ha batejat ab el nom de *llit de dret de cuxa*, creyent havia pertenescut als antics senyors feudals del castell. Ademés de no ésser axó cert, car l'esmentat llit es dels últims del sigle XVII o principis del XVIII, avuy la crítica histórica séria no admet ja aquell *jus primæ noctis* o *firma de spoli forsada* com l'anomenen altres, restant evidentment demostrat que la tal afirmació era un de tants capi-

tols pera la propaganda antifeudal sostinguda pels reys, de la qual protestá sempre la noblesa catalana.

Per últim, el ja repetit Joseph Mora y Pons edificá la capella del Sant Crist en la iglesia parroquial de Sant Salvador de Cabrera, cavá en ella la tomba de la casa y fundá en dit altar una capellanía bax la advocació del Sant Crist y Nostra Senyora dels Dolors, qual primer obtentor fou son fill el reverent Pere Mártir Mora y Pons, prebere, de tot lo qual ne parlaré mes llargament en el capítol següent.

Aquell matex sigué qui estrená la dita sepultura, puix encara que morí a Cervera, son cadavre fou trasladat a Cabrera, pera ésser enterrat en la fossa que obrí pels de sa casa. Végis lo que diu el llibre de defuncions: «A 23 del mes de Octubre de 1705 fonch sepultat en la iglesia de Sant Salvador de Cabrera sufragania de Vallbona lo cos del Senyor Joseph Mora y Pons familiar del Sant Ofici, rebé tots los Sagraments en la vila de Cervera, ço es Penitencia, Viátich y Extremaunció, lo qual morí allí en dita vila y fou aportar en Cabrera a enterrar, assistiren a dit enterro dotse sacerdots y la cantoria de Capellades, donaren de caritat a cada sacerdot dotse sous.» Després seguex la relació dels funerals que pera descans de la seva ánima se li celebraren.

La María Mora, muller del dit Joseph Mora y Pons y verdadera propietaria de la herencia de la casa Mora, morí a Cabrera el día 5 de Mars de 1710, quant comptava prop de 60 anys. Fou enterrada en la tomba o vas que feu fabricar son marit, tal com ho havía disposat en son testament.

Quedá hereu universal de tots els bens de la Casa Mora, el llur fill primogénit don Joseph Mora y Pons, doctor en quiscun dret.

Des d'ara en avant ja ostenta la familia Mora'l titol de noblesa, la qual no'ls pervingué pas d'antics blassons arrencats com a recompensa en algún fet

d'armes del temps de la reconquista, ni s'originá per serveys prestats per algún individuu de la llur nissaga en favor del rey o de la patria, sino perqué havent obtingut una posició social desfogada y poderosa y volguentla adornar ab algún titol, ho solicitaren del monarca, y aquest els hi concedí els dos escuts heráldics adornats ab casco de guerrer, l'un ab una franja diagonal hont hi campejan tres mores y l'altre ab un pont de tres arcs.

Heus aqui la partida de casament de dit hereu: «El dia 31 de Janer de 1708 en la capella del St. Christ de la iglesia de St. Salvador de Cabrera, foren casats y desposats, ab llicencia del Rector de Vallbona y Cabrera, per lo Ilustre Sr. D. Manuel de Mercader Tora Calatayut y Magarola, doctor en Arts, Sagrada Teología y Cánons, Rector de la Universitat de Valencia y catedrátich de llengua grega en la dita Universitat, Examinador Synodal d'aquell arquebisbat, Ardiaca de Alzira en la iglesia de Valencia, Canciller de aquell regne, y Sumiller de cortina de S. M.; el Dr. Joseph Mora y Pons del terme de St. Salvador de Cabrera, fill ilegítim y natural del Sr. Joseph Mora y Pons, difunt, familiar del St. Ofici y de la Sra. D.ª Maria Mora y Dolcet de aquell muller, vivint: ab la Sra. María Elena Alió y Tarragona, donzella, filla llegitima y natural del Sr. Pere Joan Alió del térme de Ribas, parroquia de St. Donat de Sedó, bisbat de Urgell y de la Sra. Elena Alió y Tarragona de aquell muller, tots vivint. Foren presents per testimonis: l'egregi Sr. Comte de Quadrells, y els Ilustres Srs. D. Ignasi de Maranyona y de Granada, del concell de S. M.; D. Francisco de Çabastida Fons y de Cartella; y D. Francisco de Magarola y Fluviá de la ciutat de Barcelona.»

A 22 de Janer de 1726, morí a Cabrera la dita senyora María Elena Alió y Tarragona, per lo qual havent quedat viudo el doctor don Joseph Mora y

Pons se torná casar al cap de tres anys, fentho aquexa vegada per poders. Végis lo que diu el llibre de desposoris: «Als 12 del mes de Febrer del any 1729, foren desposats per paraules de present lo Dr. en drets Joseph Mora y Pons viudo de María Elena Pons y Alió, fill empero llegítim y natural de Joseph Mora y Pons familiar que fou del Sant Tribunal y de María Mora, cónjugues difunts, habitant en la parroquia de Vallbona y Cabrera y per ell Joseph de Durán y Mora cavaller de la present ciutat com a llegím Procurador de dit Dr. Joseph Mora y Pons: lo poder del qual quedá registrat en la Curia del Vicariat Ecclessiástich de la present ciutat; Y María de Brassó y de Serra, donzella, natural de la present ciutat, filla llegítima y natural de Joseph de Brassó y Durán doctor en drets *quondam* y de Gertrudis de Brassó y Serra, cónjugues, vivint, habitant en la present parroquia de St. Just y St. Pastor de Barcelona; foren testimonis D. Esteve Serra y Vileta y D. Anton de Magarola y Sentmanat habitants en la present ciutat; en presencia del Rnt. P. fra Ynygo de Brassó y Durán, monjo del Real Monastir de Nra. Sra. de Montserrat de la Montanya de llicencia del Ilustre Sr. Vicari General de Barcelona.»

Tres dies mes tart, o sia'l dia 15 del matex Febrer, els dits desposats renovaren llur consentiment en la iglesia parroquial de Sant Bartomeu de Vallbona devant del matex fra Ynyigo de Brassó, ab llicencia del Rector de dita parroquia reverent doctor Pau Miquel, prebere y en presencia dels ja esmentats testimonis.

L'endemá el matex fra Ynyigo els hi celebrá la missa de noces en la iglesia de Cabrera.

Aquestos esposos adquiriren en 1736 les reliquies dels Sants Mártirs, que avuy encara's veneran en la iglesia de Cabrera, com ja veurém en el capítol següent.

El doctor Joseph Mora y Pons, morí a Cabrera el 19 de Juliol de 1739, no havent dexat successió ni del primer ni del segon matrimoni, per qual motiu y segons el testament de la mare, passava la herencia a l'altre fill, que era el reverent Pere Mártir Mora y Pons, prebere, qui la renunciá a favor de son germá don Felix Mora y Pons, doctor en quiscun dret.

Quan el doctor Felix Mora y Pons vingué a pendre possessió de la herencia y a establirse a la casa payral de Cabrera, tenia ja 48 anys y estava casat ab donya María de Esteve. Cap de sos fills fou nat a Cabrera. Vell ja de 74 anys, mori el 19 de Desembre de 1756 sens haver desamparat les propietats.

Al any següent, o sia a 18 d'Octubre de 1757, el seu fill hereu don Fernando de Mora y de Esteve, se casá en la iglesia de Cabrera, ab donya Teresa de Gironella y Camps, donzella, natural de la vila de Berga, bisbat de Solsona, filla llegítima y natural de don Francisco de Gironella y Sala, de la vila de Berga y donya María-Anna de Gironella y Camps, cónjugues difunts.

Els fills d'aquest matrimoni foren set: noys els quatre primers y noyes els tres últims, tots nats a Cabrera. De resultes del últim part casi se'n pot deduir la mort de la mare; doncs nasqué la derrera noya anomenada Teresa Antonia Felicissima el dia 1 de Janer de 1774, y el 4 de dit mes y any, estant greument malalta donya Teresa de Mora y de Gironella muller del noble senyor don Fernando de Mora, fa y ordena son testament, morint al cap de quatre dies, o sia el 8 d'aquell mes y any.

Viudo don Fernando de Mora, sens dupte marxa de Cabrera, car res mes d'ell se sab, ni consta hont y quant mori, sols puc afirmar que'n 1793 ja figurava com amo y senyor el seu fill primogénit don Justino de Mora y de Gironella, d'edat 34 anys, y

casat ja ab la noble senyora donya Catarina de Llança y Derrocada.

Escayentse una época tan revolta com la dels últims anys del sigle XVIII y primers del XIX, no tenía la residencia habitual la familia Mora a Cabrera, com li havían tinguda fins allavores, puix havent aportat la muller donya Catarina de Llança altres propietats al patrimoni Mora, distribuían llur estada entre unes y altres, passant també algunes temporades a Barcelona. D'aquí es que no sé els fills que tingueren; solament me consta que l'hereu don Fernando de Mora y de Llança, fou natural de Martorell; qui casi es segur que no fou pas el primer, puix es nat del 1803 quan els seus pares ja feya mes de deu anys que eran casats.

Don Justino era ja viudo, quan morí a Barcelona y en la parroquia del Pí, a 28 de Desembre de 1816; no sé si allavores fora altre l'hereu que'l succehí, lo cert es que al morí a Martorell als 24 de Setembre de 1867 el seu fill don Fernando de Mora y de Llança, aquest era l'únic amo y senyor del grandiós patrimoni de sos pares.

El dit don Fernando morí solter a l'edat de 64 anys, acabantse ab ell la linea masculina de la Casa Mora, qual cognom havía conservat aquell Joseph Pons al casarse ab la pubilla Mora.

Aquest també es l'últim que, trasladat a Cabrera, fou enterrat a la tomba de la Casa.

Heus aquí, per curiositat, tots els que son enterrats en la dita tomba que la Casa Mora té y possehex en la capella del Sant Crist de la iglesia parroquial de Sant Salvador de Cabrera, segons constan en els llibres d'óbit. Son els següents:

Don Joseph Mora y Pons, propietari fundador de la capella.—1705.

Donya María Mora y Dolcet, muller del anterior.—1710.

Donya Francisca Mora y Pons, filla dels dos esmentats. de 24 anys.—1708.

Doctor Joseph Mora y Pons, fill també y hereu qui els succehí.—1739.

Donya María Elena Alió y Tarragona, muller del anterior.—1726.

Reverent doctor Pere Martir Mora y Pons, prebere, primer camarer.—1747.

Doctor Felix Mora y Pons, germá del anterior y successor en la propietat.—1756.

Donya Teresa de Gironella, muller de don Fernando de Mora,—1774.

Don Fernando de Mora y de Gironella, fill de la anterior, de 5 anys y mitx.—1771.

Donya Serafina de Mora y de Gironella, tenia 20 anys.—1791.

Don Justino de Mora y de Gironella, hereu y amo de la propietat.—1816.

Donya Catarina de Llança y Derrocada, esposa del anterior, qui morí a Guimerá (Tarragona), y al 23 de Juliol de 1817 la trasladaren.

Donya Teresa de Mora y de Esteve, monja del Real monestir de les Gerónimes de Barcelona, qui a la edat de 74 anys morí a Capellades, essent enterrada a Cabrera l'endemá dia 6 de Maig de 1814.

Don Fernando de Mora y de Llança, que morí a Martorell.—1867. Havent mort doncs, aquest últim sens successió, passaven les propietats a sa germana donya Rafela, casada ab son cosí don Francesc de Llança Canals y Santmartí, mes com que també aquella ja era morta, el succehí y hereda la pubilla d'aquest matrimoni, que fou donya Mercé de Llança y de Mora, qui reuní encara els dos patrimonis y es casá ab don Antoni de Via y Puig.

Don Joseph Maria de Via y de Llança es llur fill, hereu y successor, y el qui representa actualment la branca directa de la Casa Mora.

XI

Benefici en la iglesia de Cabrera y Reliquies dels Sants Mártirs

A principis del sigle XVII existía ja en la iglesia parroquial de Sant Salvador de Cabrera, un altar dedicat al Sant Crucifix; axís ho confirman algunes dexes de misses celebrades en dit altar y l'administració qual bassina passava captant per la iglesia.

Mes endevant tractarían sens dubte els feligresos de Cabrera, de renovar l'altar y construir una capella dins la matexa iglesia parroquial, ahont pogués ésser dignament venerada la imatge del Sant Crist, car se troba en el testament d'en Joan Piquer del mas Vilalta, ordenat en 1673, que diu: «Item en cas se fassa una capella del St. Christo en la Iglesia de St. Salvador de Cabrera y dexo y llego de mos bens per ajuda de costa cinch lliures barceloneses.»

La dita capella y altar se construí 29 anys mes tart, axó es en 1702, a costes de don Joseph Mora y Pons casat ab la pubilla Mora, qual casa havía sempre demostrat una especial devoció a Jesús clavat en creu, per quan en Joan Pau Mora en son testament fet en 1645, ja ordena que sos hereus y successors fassen cremar la llantia del Sant Crist, com sempre ho han realisat ell y els seus avant-passats.

Aquesta capella existent actualment encara, te poc mes de quatre metres de fondaria per 3'35 d'am-

plada y está cuberta per una volta en forma de cúpula. L'altar es un barroc de bon gust; no axís la imatge del Sant-Crist qu'es mes antiga y en aquell temps restaurada.

Dintre la matexa capella y en son paviment, hi feu obrir també 'l dit Joseph Mora Pons, la tomba pera serhi enterrats els individuus de la Casa Mora, tot lo qual consta en diferents documents.

En la paret forana de la dita capella, s'hi veuen empotrades dues pedres, una sobre l'altra, llegintse en la de dalt: CLEM^{S} XI PONTIFEX - BENº EPISº BAR^{E} - CONCEDE y encara que's distingexen altres lletres, ja no's comprén res mes per haverho borrat la ma barroera del temps. Efectivament, en la época de la construcció, era papa Climent XI y bisbe de Barcelona en Benet Sala.

La de sota no tant gastada y un xic treballada, té aquexa forma:

Ademés de les lletres com se veu, hi ha gravat un pont ab tres arcs, y en cada ángul de la pedra una xifra que juntes fan la data de 1702.

En aquest altar, doncs, y sots la invocació del Sant Crist y nostra senyora dels Dolors, fundá don Joseph Mora y Pons un benefici simple y perpetuu anomenat Camarería, reservantse per ell y sos hereus y successors el dret de presentació o patronat, la qual

pot esser per durant el beneplacit del Patró o perpétua. Les condicions del dit benefici son lo celebrar cada dia en dita capella ab el reso d'un responsori final, y per elles pot acceptar almoyna com aument de la dotació, sols durant mitj any, y si alguna volta vol celebrar en altre iglesia ha d'esser ab esprés consentiment del Patró. Hi assigná al dit benefici varis censals, que junts forman un capital de 2003 lliures 6 sous y 9 diners. Tot consta en el «Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ» que's guarda en el arxiu de la Catedral de Barcelona; vegis lo que diu:

«Beneficium simplex sub invocatione Sti. Crucifixi et Dolorum Beatæ Mariæ camareria nuncupatum in Altari ejusdem invocationis Ecclesiæ Sti. Salvatoris de Cabrera sufraganea Sancti Bartholomei de Vallbona.

»Josephus Mora et Pons familiaris Sti. Oficii inquisitionis dominus utilis et Propietarius Domus et Castri de Cabrera Parochiæ de Vallbona, considerans Ecclesiam Sti. Salvatoris de Cabrera olim esse Parochialem et Sti. Bartholomei de Vallbona sufraganeam, et nunc contrarium esse, cupiensque ipsam Ecclesiam Sti. Salvatoris sublevare, ac propterea in ea construere propiis sumptibus quandam capellam sub invocatione Sti. Crucifixi et Dolorum Beatæ Mariæ in qua corpus suum tumulari cupiebat interim quod prœmissa exequi cogitabat, instituit in dicta Ecclesia de Cabrera unum perpetuum Beneficium sub dicta invocatione quod nuncuparetur Camareria, et ejus obtentor camerarius, cujus jus Patronatus reservavit sibi et heredibus et successoribus universalibus ejusdem Fundatoris qui possent liberè præsentare quem maluerint cum conditionibus sequentibus scilicet quod possint præsentare personam tam durante beneplacito Patroni, quam perpetuo, quod exprimi habeatur in instrumento præsentationis, et in casu præsentationis perpetuæ

obtinere habeat præsentatus collationem, quodque obtentor teneretur celebrare quotidie Missam in dicta Capella construenda, et interim in Ecclesia de Capraria cum responsorio in fine, quarum aliquas celebrare valeat in alia ecclesia cum expresso consensu Patroni, cum quo etiam possit acceptare dotationem aliarum Missarum in augmentum Dotis dicti Beneficii usque ad medietatem anni, quodque dictum Beneficium permutari non valeat, quodque smertia fieri debeant simul cum Patrono, ut fusius ibidem est videre, cuiquidem Beneficio fuerunt assignate diversa censualia simul prætii 2003 ll. 6 s. 9 d. quod quidem instrumentum fuit actum Barchinonæ penes Notarium præsentis curiæ die 4 Februarii 1701. et Decret. codem die et collat. Dris. Petro Martiri Mora, et est in Reg° Institutionum ab anno 1698 ad 1706 fol. 197 et sequens.»

De manera que'l dit benefici fou fundat, mentres encara estavan construint la capella; y acte seguit prengué ja colació el primer camarer, qui fou el doctor Pere Mártir Mora y Pons, prebere, fill del fundador y propietari.

El dit doctor Pere Mártir Mora ja no's mogué de la casa payral, y a la edat de 56 anys, estánt sa y bo feu son testament, que no será per demés donarne un extracte. Es ordenat a 28 de Juny de 1733, y nomena marmessors a sos germans els doctors Joseph y Felix y al Rector de Vallbona y Cabrera. Elegex per sepultura del seu cos la tomba de sos pares en la capella del Sant Crist, ahont es fundada la camarería de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, volent que son cadavre sia portat desde sa casa fins a la iglesia per quatre ermitans, als quals els sia donat de caritat a quiscun d'ells tres rals. Ordena axis matex que'n dita capella del Sant Crist, li sian celebrats els oficis d'enterro, novena y cap d'any, disposant que sian a dites funcions, a mes dels dos Pares caputxins que

l'assistescan en son tránzit, als quals disposa que se'ls hi donga la caritat de 14 rals a cada hu, n'hi hagen també dos mes els quals cobrarán la caritat acostumada y que's dona als demés sacerdots. Dexa 25 misses resades ab una absolta al final de cada una, a la capella del Sant Crist de Cabrera. Dexa 25 misses mes també ab absolta a ne'ls Caputxins d'Igualada. A n'el senyor Bisbe de Barcelona son superior, un morabatí valent nou sous. El Breviari, llibres de Filosofía, Teologia y demés, els dexa a la Camareria y que son obtentor se puga servir d'ells. Vol y ordena que seguida la seva mort, de sos bens sia daurat l'altar del Sant Crist de dita iglesia de Sant Salvador de Cabrera hont es fundada la Camareria. Vol y ordena que una pessa de terra que ell comprá a la Costa sia *in perpetum* de dit Priorat, volent que l'obtentor de dit priorat ne celebri per sa ánima dues misses resades: una'l dia de Sant Pere Martir y l'altra el dia aniversari de sa mort. (Es d'advertir que'l dit reverent Pere Mártir Mora y Pons, era també Prior del Priorat de la Costa, benefici quals bens eren la propietat anomenada La Costa del terme de Piera). Fa hereu universal a Nostre Deu Jesucrist, la seva ánima y la Camareria; per lo tant seguida la seva mort, vol y ordena que tot lo que restará de sos bens, complertes les disposicions dexades, sia esmersat per sos marmessors *a for de censal en llochs tuto y segur, inseguint los matexos pactes y condicions que té la demés renda de la Camareria per mon pare fundada*, y de la renda de dits censals ne sien fundades misses celebradores en dita capella de la Camareria per l'obtentor de aquesta, en els dies que disposará'l Patró de la matexa.

El repetit reverent doctor Pere Martir Mora y Pons, morí a Cabrera el 27 de Janer de 1747, quan tenía prop de 70 anys.

El qui 'l seguí en el benefici fou son nebot don Joseph Ildefons de Mora y Esteva, clergue, que

prengué colació a 16 de Novembre de 1748. Encara que'n el «Speculum Decanatuum Pænitensis et Appiariæ» diu que'l dit don Joseph Mora renunciá el dit benefici als 10 de Desembre de 1782, no obstant jo he trobat un document en l'arxíu parroquial de Vallbona del any 1795, en el qual el Rector doctor Joan Pau Ribot, prebere, fa constar entre altres coses, que'l benefici de la camarería *l'obté actualment don Joseph Mora*. Casi está fora de dubte que aquest no passaría de clergue, ja que sols ab aquex títol sempre el trobo anomenat.

Seguí després el reverent doctor Joseph Postius, prebere, que renová la capella y feu daurar l'altar; axís consta de una inscripció que's llegex en la part de la epístola del matex. Diu axís: «Ad majorem Dei gloriam. Hujus quam vides altaris auratio totiusque capellæ renovatio fuere factæ solicitudine R. Dris Josephi Postius Pbri. camerarii sub protectione D. Justini de Mora et de Gironella ecclesiastici tituli et capellæ patroni benemeriti. Die 28 Novembris 1798.» Es aquest l'únic dato que tinc del reverent doctor Joseph Postius; per lo tant no sé si'l dit benefici el residí gaire temps.

Després de lo manifestat no he trobat res mes, fins en un document de 1850 fet per l'ecónomo de Vallbona y Cabrera, mossén Francisco Busquets prebere, que diu que'n la parroquia hi ha un beneficiat anomenat mossén Joan Ferrer, de uns 45 anys d'edat; mes encara que no fa referencia a n'el benefici de la Camarería, es de creure que era aquéll el camarer, per quant de cap altre benefici se té noticia en les parroquies de Cabrera y Vallbona.

Finalment, vegis la copia d'un document que's guarda en l'arxíu parroquial de Cabrera, pel qual sabém quan prengué possessió l'últim beneficiat de qui's té noticia. Diu aixís: «Debiendose inmitir á D. Tomás Carbó Pbro. esclaustrado en la posesion

del Beneficio rural bajo invocacion de N. Sr. Jesu-Christo, y los Dolores de María Santísima, fundado en S. Salvador de Cabrera Sufraganea de Vallbona, espero de V. que en calidad de especial encargado mio tendrá á bien intervenir al acto de dicha posesion. anotando á continuacion del presente, el dia mes y año en que se efectue, el nombre del Rdo. Subejecutor y de los dos testigos que la presencien, á fin de que devuelto á esta Curia pueda estenderse la competente diligencia en sus registros. Dios guarde á V. muchos años.

Barcelona 6 de Agosto de 1853.

Benito Lafont Not.º

Cumpliendo con lo encargado por S. S. Iltre. el Sr. Vicario General he intervenido en la posesion dada al Pbro. D.n Tomás Carbó del Beneficio simple fundado en el altar del S.to Cristo y los Dolores de M.a S.ma de la Iglesia de Cabrera Sufraganea de Vallbona, asistiendo como Subejecutor y testigos los abajo firmados. Cabrera 26 de Agosto de 1853.

Francisco... (lo que segex no's pot llegir a causa de faltarhi un tros de paper; y seguex a l'altra part del full)... tigo Juan Font testigo.

Es copia. Lo que certifico en Vallbona a los 27 de Agosto de 1853.

Francisco Busquets Pbro. Ecomo.»

Res mes he pogut esbrinar d'aytal benefici. Desde l'arreglo parroquial de l'any 1868 pel qual Cabrera té parroco propi, no consta que hi haja hagut beneficiat; y les rendes que'l dit benefici produia tampoc sé si son perdudes o foren desamortisades. Unicament se pot tenir la esperansa de trobar quelcom, remenant els papers y documents de la Casa Mora, que avuy els té recatadament tancats el pare del actual propietari.

Entremitj d'ells potser també s'hi trobará, el dia que's pugan estudiar y coleccionar, la auténtica, que fins ara en va s'es buscada en els arxius de Vallbona y de Cabrera, de les reliquies dels Sants Mártirs que's veneran en aquesta iglesia parroquial de Cabrera, adquirides per la dita Casa Mora.

Era amo y propietari de la Casa Mora de Cabrera don Joseph Mora y Pons, doctor en quiscun dret, quan uns frares caputxíns, sens dubte per encárrec d'ell matex y pera tenirles en la capella-oratori de la Casa, portaren de Roma unes grosses reliquies d'uns Sants Mártirs, dels molts que hi han enterrats en les Catacumbes, que digueren esser de Sant Justino, Sant Benet, Santa Tranquilina y Santa Felicíssima.

La data en que aquestes reliquies entraren a la parroquia de Cabrera tampoc es certa; mes hi ha molta probabilitat, pera no dir certesa, de que fou l'any 1736. Cal fixarse solsament en la següent partida de baptisme: «Vuy divendres dia dos del mes de Marts del any mil set cens trenta sis fonch batejada en les Fonts Baptismals de St. Salvador de Cabrera Bisbat de Barna. (per mi Pau Miquel pbre. y Rôr. de dita Iglesia) Maria Josepha *Felicíssima Tranquilina* filla llegítima y natural de Narcís Torras y Jorba pagés de dit terme de Cabrera y de Agustina Torras y Lladó muller sua. Foren padríns lo *Magnífich Dr. en quiscun dret Joseph Mora y Pons de Cabrera y la Sra. D.ª María Egipciaca Mora y Brassó muller del dit Sr. D. Joseph Mora y Pons* del bisbat de Barna.»

Me sembla qu'es un dato bastant eloqüent, el que'n aquex baptisme, essent padríns els amos marit y muller de la Casa Mora, porti la batejada dos dels noms dels Sants Mártirs; molt mes encara, si se te en consideració que tals noms en cap altre baptisme figuran abans d'aquell, y que pel contrari son freqüents d'aquella hora en avant.

Posades les reliquies en un gros y artistic reliquiari de fusta guardat en un armariet tancat ab pany y clau, foren axis colocades en l'altar del Sant Crist de la iglesia parroquial, pera qual objecte tingueren de treure la Mare de Deu dels Dolors, y axís s'han quedat fins avuy, sapiguentse que ja fa mes de 165 anys que's veneran en dit altar del Sant Crist, puix en el testament de Isabel Fexes muller de Joseph Fexes del mas de la Pineda, fet a 17 de Novembre de 1740, diu que dexa quatre misses a l'altar del Sant Cristo y Sants Mártirs de la iglesia de Cabrera, donant de caritat 6 sous per cada una.

Y desde 1742 hi ha una administració propia dels Sants Mártirs, com consta en el llibre d'Administracions, qual bassina passa captant per la Iglesia.

Els propietaris de la Casa Mora, considerant la capella del Sant Crist com a propia per haverla construida y per tenirhi la tomba y el benefici del que n'eran patrons, retregueren com un dret possessori el cuidarse de l'administració dels Sants Mártirs; y per mes que foren aquelles reliquies colocades en una capella dintre de la iglesia parroquial, no volgueren dexar les claus ab que's tancaba la caxa hont les dites reliquíes se guardavan, ni la de la caxeta de les almoynes, a pesar d'haver manat lo senyor bisbe de Barcelona ilustrissim doctor Joseph Climent, en la visita feta a n'aquesta iglesia de Cabrera als 3 de Desembre de 1772, que les dites claus fossen entregades al parroco. D'aquí s'originaren unes disputes entre'l Rector mossén Jascinto Marqués, prebere, y don Fernando de Mora y de Esteva, que acabaren havent de cedir aquest. Desde llavores ha quedat ab la possessió de les esmentades reliquies el parroco de Cabrera, encara que sens la auténtica que sera sens dubte, entre la documentació de la Casa Mora, com ja he dit mes amunt.

Cada any celebra la parroquia de Sant Salvador

de Cabrera la festa dels Sants Mártirs el diumenge de Pasqüetes, qu'es un verdader aplech per la nombrosa concurrencia de fidels que a cúrrua feta venen dels pobles vehins a venerar tant Santes Reliquies.

XII

Mas de la Pineda

Aquesta propietat del mas de la Pineda que comprén la casa ab ses dependencies, corrals y demés, la capella de Santa Eularia y cent cinquanta jornals de terra que composan la gleva del dit mas, es antiquíssima y pertanyía en domini directe de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, com consta en el Capbreu de 1679 autorisat per Bartomeu Costa, notari de Piera, segons veurem mes avant.

Partint d'aquest dato cert, de que'l dit mas de la Pineda ab ses terres, era una possessió de la iglesia de Cabrera, y estant situat aquell dintre'ls termes del castell de Cabrera, es lo mes probable que un dels senyors del dit castell, fou qui 'l cedí a favor de la parroquia de Sant Salvador.

Ademés aquella capella dedicada a Santa Eularia dintre la matexa propietat, ¿qui sab si fou edificada pel bisbe de Barcelona Guislabert, primer senyor feudal que's troba del castell de Cabrera?...

No està fora de camí aytal dubte, si 's té en consideració lo molt devot de la Santa que fou l esmentat bisbe, puix nos ho diu la Historia y nos ho demostran els fets; ja que considerant insuficient la primitiva Catedral de Barcelona y volguent axecar un temple digne d'hostatjar el sagrat cos de Santa Eularia, comensà la segona Catedral que Barcelona ha

tinguda en 1046, mercés a son zel y a la pia generositat del comte sobirá Ramon Berenguer lo Vell, casat primer ab na Isabel y després ab na Almodis, els quals a 18 de Novembre de 1058 vegeren acabada la obra. En tal dia lo metropolitá Wifret, arquebisbe de Narbona, consagrá la nova iglesia, assistit del arquebisbe de Arlés, Riambau y dels bisbes: Guillem d'Urgell, Guillem de Ausona (Vich), Berenguer de Girona, Arnau d'Elna (Perpinyá), Patern de Tortosa y Guislabert de Barcelona.

La tercera y actual Catedral de Barcelona se comensá a 1 de Maig de 1298; y perque la capella que en aquesta hi tingué Santa Eularia, no la consideraren els devots barcelonins prou digne, en 1337 comensan la cripta o capella de sota'l presbiteri, y acabada que fou y ab gran solemnitat, el dia 10 de Juliol de 1339 hi trasladaren les reliquies de la Santa, tancantles en el bell sepulcre de marbre trevallat per un pisá en 1327. (1) D'aquí data la festa que celebra la iglesia de Barcelona, anomenada la segona traslació de Santa Eularia.

Tornant a nostre objecte, casi se pot assegurar que un Rector de la parroquia de Cabrera establí la dita propietat del mas de la Pineda a n'els mes prop vehins, que eran els de la heretat del mas de les Valls, qual familia portava'l cognom Fexes, al esser coneguda pels documents.

El primer que d'aquella familia's troba, es en Pere de Fexes, que figura entre els vehins de Cabrera que assistiren a la iglesia de Vallbona, pera presenciar la venda o transferencia que del usdefruit del senyoriu de Cabrera, fa en Bernat de Tous militar y senyor de dit castell, al canonge de Barcelona Pere Guillém Janfredí, a últims del sigle XIV.

(1) Aquestes notes son extretes d'un folleto de mossén Joseph Mas y Domenech, en el qual parla detalladament de la Catedral de Barcelona.

No sé si en aquell temps ja havía tingut lloc l'establiment del mas de la Pineda a favor de la dita familia Fexes; mes si que al tombar el sigle següent ja aquélla hi vivía, doncs en la escriptura de fundació del benefici del Sant Angel Custodi en la iglesia parroquial de Capellades, s'hi llegex que la universitat de Capellades fa a n'en *Jaume Fexes de la Pineda*, la pensió anyal de 45 sous de un censal mort, segons escriptura del any 1400; y després afegex, que l'Antoni Fexes, fill y hereu de dit Jaume Fexes, vengué'l censal en 1443 a mossén Pere Modolell prebere, Rector de Capellades, que fou el fundador d'aquell benefici.

De lo exposat resulta que, al menys desde principis del sigle xv, la familia Fexes habita'l mas de la Pineda.

Fill y hereu d'aquell Antoni Fexes, es un altre Antoni Fexes que a últims d'aquell matex sigle se casá ab Salvadora Garrich.

D'aquest Antoni Fexes del mas de la Pineda, he trobat tres testaments: El primer es del 18 de Juliol de 1509, y senyala 25 lliures de dot per cada una de les filles, que son: Antonia, Gerónima, Eularia y Magdalena; y 15 lliures per cada un dels fills, que son: Pere, Jaume y Antoni; y fa hereu universal al primogénit Simeon Fexes.

Aquest hereu se casá ab Jaumeta Fexes, y quan a 29 de Desembre de 1513 ordena son testament estant greument malalt, anomena sos fills: Lluc, Andreu, Simeon y Joan, dexant hereu al primer. Poc temps deuria viure després del dit testament, per quan ja no se'l troba anomenat en cap mes document.

El segon testament de son pare que encara vivía, es fet del 20 de Novembre de 1526. En aquest no hi figuran els seus fills Gerónima y Antoni, lo qual vol dir que ja eran morts segurament, y en cambi, n'anomena d'altres tinguts sens dubte després d'haver fet

el testament primer, y son: Blanca, Joana y Pons. A sos nets: Andreu, Simon y Joan dexa 5 lliures a cada hu per dret d'institució, y fa hereu universal al net Lluc Fexes.

També morí abans aquest hereu que l'avi Antoni Fexes, car en el testament d'aquéll, ordenat el mes d'Agost de 1533, dexa hereua universal a sa filla Joana, y en defecte d'ella a l'altra filla Gerónima, les quals tampoc sobrevisqueren gayre temps a son pare, com ho demostra'l tercer y últim testament del Antoni Fexes, fet als 7 d'Agost de 1535, nomenant hereu universal a son net Joan Fexes, fill del difunt Simeon son fill. El fet d'aquest nomenament a favor del fill mes xic de son hereu, demostra palesament que'ls altres també ja eran morts.

No sé quan morí el dit Antoni Fexes; sols puc assegurar que quan va finar a 22 de Septembre de 1549 sa muller Salvadora, aquésta ja era viuda.

La Jaumeta, mare d'en Joan Fexes hereu del mas de la Pineda, morí al 14 de Mars de 1553.

En Joan Fexes se casá ab una tal Joana, y d'aquest matrimoni son els fills següents: Maciá, Joan, Antoni, Pere, Lluc, Jaume, Bernat, Gabriel, Francisca y Joana.

Aquest Joan Fexes es qui en el Capbreu de 1560, confessá y reconegué que la heretat del mas de la Pineda era en domini y alou de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera.

Mort el dit Joan, el succehí son fill Maciá Fexes.

Per tenir molt distant la Parroquia, els hi era concedit a la casa de la Pineda, ja de temps immemorial, el que poguessen oir missa els diumenges y dies de precepte en la capella de Santa Eularia; mes succehi en aquest temps que'l Rector Pere Coscó s'hi oposá, y acudint llavores en Maciá Fexes a Roma, obtingué un document pontifici en 1575, en el qual se li permetía a n'ell y a sa familia el poder cumplir

el precepte dominical en la dita capella de Santa Eularia y el dit document qu'es un gros pergamí, encara avuy es escrupulosament guardat pels de la casa.

En Maciá Fexes se casá ab una tal Margarida, y d'aquest matrimoni sols constan tres filles anomenades: Magdalena, Eularia, Margarida y un fill anomenat Joan, qui fou l'hereu.

El dit Maciá Fexes a 8 de Setembre de 1585 quedá viudo, casantse el 10 d'Agost del any següent ab Eufrosina Esteve de la Guixera, del terme de Madiona. D'aquest segon matrimoni no hi hagué familia.

A 31 de Mars de 1587 se firmen els capítols matrimonials del hereu Joan Fexes ab Joana Juliana filla de Pere Juliá pagés del terme de Sant Esteve Sesrovires. En Matías Fexes dona a son fill *totes les cases y heretats*, bens mobles, ab tots els drets y pertinencies que té dintre y fora del terme de Cabrera. A la noya li donen sos pares 250 lliures y les joyes y jocalies, axó es: dues caxes de tall de monja ab caxons tancades en clau, una flassada carda vermella de la forma major, un matalás de llana, un parell de coxins ab les coxineres, un parell de llansols de bri de cánem y les altres coses be y degudament conforme a llur estament.

¿Quines son les cases y heretats que'n Maciá Fexes dona a son hereu? Deuen esser el mas de la Pineda hont habitavan; el mas Mata o de les Valls, antiga casa payral de la familia Fexes, y que en 1588 el llogan per cinc anys a Antoni Traginer y Pere Tudó, ab la terra inmediata al dit mas, ço es: *fins a una rasa que's dessota les parets del mas Rovas que discorra a les dels mas Pons del mas Rovas e puja dret a la pica e ix al cap de un marge de pedres dit de la coma den Febrer que en temps passat la ha tinguda l'Antoni Malet, la qual es compresa ab lo dit arrendament;* y també es compresa ab lo dit lloguer la

vinya clara y espessa; y mes es comprés en dit lloguer un camp que's dellá lo torrent anomenat la Espluga.

Y el mas d'en Fexes, avuy encara subsistent, y que'n 1575 hi vivía en Salvador Garau, y en 1580 un tal Miquel Parera, y en 1596 l'arrendaren a l'Antoni Claró pagés, que ja l'habitava. y que'n 1601 encara torná renovar l'arrendament per cinc anys mes.

En Joan Fexes de la Pineda y la Joana Juliana se casaren el dia 5 de Febrer de 1588 en la capella de Santa Eularia. Son fills d'aquest matrimoni: Joan, Mariana, Miquel. Francesc, Matías, Sebastiá y Vicens; y en el testament que'l dit Joan Fexes estant greument malalt ordená a 5 de Mars de 1601, hi consta un altre fill anomenat Jaume. que no l'he trobat en els baptismes, lo qual significa que no nasqué a Cabrera. Dexa hereu a son fill Joan; y funda un aniversari per la seva ánima y tots els passats. celebrador cada any per la Quaresma en la iglesia de Cabrera.

El dit Joan Fexes morí 'l 9 de Maig del dit any de 1601, y abans de son pare Maciá Fexes.

Encara a 4 de Maig de 1608 se firmen els capítols matrimonials entre Joan Fexes y Juliá, fill del difunt Joan Fexes, pagesos de la Pineda y Magdalena Muset, donzella. filla de Jaume Muset, pagés del terme de Castellolí, bisbat de Vich. La mare d'en Joan Fexes, ab consentiment del avi Maciá Fexes y dels curadors y tutors Sebastiá Mora y Jaume Juliá, li dona tots els bens, cases y heretats que foren del difunt Joan Fexes son marit. Y a la Magdalena Muset donan sos pares 300 lliures y les joyes y jocalies següents: dues caxes a tall de monja de fusta d'alber o de noguer, un matalás, una flassada de llana cardada de la forma major, un parell de llansols de bri de canem o de lli, un parell de coxíns ab ses coxineres, una dotzena de camises, una dotzena de torcaboques (tovallons), un

mantell nou y les altres joyes y jocalies, a coneguda de dits donadors sos pares.

Se casaren el 6 d'Octubre d'aquell matex any de 1608, y tingueren set fills: Margarida, Eularia, Gerónima, Jascinto, Joan, Isidro y Pau.

L'avi Matías Fexes del mas de la Pineda, morí el 4 d'Agost de 1613, dexant fundat un aniversari per la seva ánima, celebrador cada any en la iglesia de Cabrera.

D'en Joan Fexes y Juliá hi han dos testaments: en l'un qu'es del 6 de Juny de 1629, dexa hereu universal a son fill primogénit Jascinto Fexes; y en el segon, qu'es del 27 de Febrer de 1651, dexa hereu a son altre fill Joan Fexes y Muset, morint el 6 de Mars del matex any, quan ne tenía 62 d'edat.

Encara que'l pare en son últim testament, com ja he dit, dexa hereu universal a son fill Joan Fexes y Muset, no obstant hi ha un document del 6 de Maig de 1651, en el qual en Jascinto Fexes y Muset d'edat uns 30 anys, fa donació y renuncia de tots els drets que li pertocaven de sos pares a son germá Joan, ab la condició que aquest l'ha de tenir en sa casa sá y malalt, calsat y vestit, trevallant empró a favor de la casa, y ademés li exigex 225 lliures barceloneses.

Per quan en el llibre d'óbits se troba que als 3 de Desembre de 1664 se celebraren a la iglesia de Cabrera els oficis de novena en sufragi de l'ánima de dit Jascinto Fexes, ne deduim que aquest moriria fora'l terme.

A 24 de Desembre de 1651 en Joan Fexes y Muset, pagés del mas de la Pineda, d'edat 29 anys, se casá ab Margarida Bugateli, natural de Piera y viuda de Nicolau Selva.

D'aquest matrimoni hi hagueren sis fills, que son: Vicens, Eularia, Victoria, Catarina, Maria y Tomás.

La casa del mas Vilalta, avuy cân Piquer, feya a la casa Fexes de la Pineda un censal de propietat 60 lliures barceloneses, y el dit Joan Fexes y Muset lo esmersá fundant dels rédits dotze misses celebradores cada any en la capella de Santa Eularia de sa casa de la Pineda, segons consta d'una escriptura del 29 d'Agost de 1662 en poder del notari d'Igualada Agustí Baró.

Per aquest censal obligá en Joan Piquer a favor del Rector de la parroquia, en cas de que no's paguessen les pensions, tota aquella pessa de terra de 24 jornals de llauró de mules y situada en el terme de Cabrera, anomenada Coma Febrer; tota la documentació se troba en l'arxiu de Vallbona número 14. Ara aquelles dotze misses han quedat reduhides a tres que se celebran cada any: una el dia 12 de Febrer, altre el segon diumenge de Juliol y l'altre el 23 d'Octubre.

Aquest matex Joan Fexes, en son testament ordenat a 8 d'Abril de 1674 fundá la celebració d'un aniversari cada any a la capella de Santa Eularia, consistent en resar un nocturn, laudes y dues misses cantades, com se fa anyalment per la Quaresma.

Al cap de tres dies d'haver fet el dit testament, morí en Joan Fexes, dexant hereu universal a son fill Vicens Fexes, d'uns 20 anys d'edat, qui al poch temps se casá ab Agna María Pujades, de Piera.

Aquestos tingueren nou fills, que son: Joan, Agna, Joan-Joseph, Mateu, Joan-Felix, Salvador, Vicens, María-Francisca y María-Rosa.

En el Capbreu de 1679, aquest Vicens Fexes y Bugatell es qui confessá que tenía'l mas de la Pineda ab totes ses dependencies, la capella de Santa Eularia y cent cinquanta jornals de terra; y ademés altre pessa de terra de quatre jornals, anomenada Coma de Sant Salvador, en domini y alou de la iglesia de Cabrera, ab prestació de delme y primicia de tot

fruit. Al ressenyar les afrontacions de la heretat del mas de la Pineda, s'hi llegex en dit Capbreu, que afronta a sol-ixent *ab dit confessant de pertinencies del mas de les Valls, que es un mas ronech;* aquesta casa del mas de les Valls fou, com ja tinc dit, el bressol de la familia Fexes, y encara subsistía en 1728, per quan se troba un inventari dels bens del *quondam* Joseph Montserrat, pagés, qui morí en lo *mas vell* de casa Fexes de la Pineda. Ara tot son runes, y ne diuen els Tapiots.

També s'hi troba nomenat el mas de Na María, que conjeturo si será la casa que avuy se diu el Serral y actualment deshabitada.

En Vicens Fexes morí a 16 de Setembre de 1735 y el succehí com hereu, son fill Joan-Joseph, potser perque'l primer havía mort. Conegut sempre pel nom de Joseph, s'havía casat ja a 25 d'Abril de 1703 y en la capella de Santa Eularia, ab Elisabet Torras de Vacarisses, bisbat de Vich. També aquestos tingueren nou fills: Vicens, Pau, Joseph, María, Eularia, Joan, Isabel, Francisco y Antoni.

En Joseph Fexes morí a 18 de Juny de 1745, a la edat de 65 anys y mitj.

L'hereu y successor Vicens Fexes y Torras, a 2 de Mars de 1734 y en la capella de Santa Eularia, se casá ab María Vidal y Calaf, de Piera, a qui donaren sos pares 500 lliures de dot y les joyes y jocalies corresponentes.

Vuyt fills hi hagué d'aquest matrimoni, que son: María-Magdalena, Joseph, Pau, Francisca, Eularia, Antoni, Joan y María-Antonia.

Morí en Vicens Fexes a 17 de Febrer de 1769, als 65 anys d'edat.

A 31 de Janer d'aquell matex any s'havía casat en la capella de Santa Eularia l'hereu Joseph Fexes y Vidal ab María Casas de Bellprat, bisbat de Vich.

Seguí son fill y hereu Magí Fexes y Casas; des-

prés son fill Esteve, qui's casá ab Josepha Miquel. pubilla de la Guixera, entrant aquesta heretat pel dit casament a formar part de la herencia de la casa Fexes.

L'hereu y successor fou en Benet Fexes y Miquel, qui trasladá la capella de Santa Eularia hont es ara, afegint mes tart la part del edifici que forma part del antic mas de la Pineda, y per últim son fill hereu y successor Joseph Fexes y Mir, feu construir les cases anomenades carrer de cân Fexes, ahont avans s'hi axecava la capella.

A n'aquesta capella de Santa Eularia hi dexá en Daniel Kennett, casat ab Francisca Ferrer y de Pascual, pubilla y mestressa de la heretat de Santa Margarida del terme de Madiona, una mojada de terra. coneguda avuy pel Bosc de Santa Eularia, qual producte servex pel culte de la dita capella.

Havent mort en Joseph Fexes y Mir en 1901 sens successió, passá la quantiosa herencia de cân Fexes a sa germana gran Teresa Fexes. y per mort de aquesta en 1904, es l'hereu actual son fill Eduard Sunyer y Fexes, perdentse ara aquest nom, després d'haverlo ostentat gloriosament aquella casa per espay de mes de cinc cents anys.

XIII

Capella de Sant Miquel

La capella de Sant Miquel que existex en el terme de Cabrera es antiquíssima. Degut a la amabilitat de mossén Mas y Domenech hem pogut saber lo origen d'aquesta capella, car nos ha facilitat la següent nota, estreta del cartulari de Sant Cugat número 594 fol. 187-14 Maig 1186. «Donació feta al Monestir de Sant Cugat per Grau de Bedorch y Assenda sa muller, de la casa de Bedorch ab ses pertinencies, situada als termes de Piera y Cabrera, junt ab la esglesia de Sant Miquel que edificaren en dita casa»; l'actual edifici, sens manifestar un segell determinat, ha sigut ja reconstruit per les moltes reparacions que'n el transcurs del temps ha sofert.

La primera cita que trobo de dita capella, es en el testament de Simeon Comes, hostaler del lloc de Vallbona, fet a 18 de Novembre de 1494, en el qual destina dos sous per dues misses a la capella de Sant Miquel. Des d'aquexa data, algunes altres dexes he trobades, fetes per la pietat d'algunes persones del terme de Cabrera, a la dita capella de Sant Miquel; entre altres, en 1573 en Pere Malet del mas Vilalta, dexa dos sous per una missa a la *iglesia de Sant Miquel*; en 1589 en Lleonart Fargi del mas de Canaletas, dexa dos ducats a la *Capella de Sant Miquel del terme de Cabrera* pera fer ornaments en dita capella.

La *Quadra de Sant Miquel* del terme de Cabrera, que comprén lo que actualment es la heretat de cân Torras del molí, ab el molí de Sant Miquel. mas de la Cucalera y maset del Ferrer del Coll, era en el sigle XVI propietat del senyor de la Torra de Claramunt, com consta per varis instruments.

A 8 de Maig de 1586 en Pere Prades major de dies y en Pere Prades menor de dies, moliners del molí de Sant Miquel del terme de Cabrera, deuen a la ilustríssima senyora Angela de Claramunt, damisela de la ciutat de Barcelona, 28 lliures per rahó dels censos del dit molí.

A 9 de Janer de 1588 l'ilustre senyor Joan de Claramunt, lloga o arrenda per temps de cinc anys el mas de la Cucalera (avuy maset d'en Torras) y sa heretat, situat en la quadra de Sant Miquel del terme de Cabrera, a Joan Sagués y Jaume Sagués, trevalladors habitants en la parroquia de la Pobla de Claramunt, exceptuant el molí y la mietat del clos devall el rec, so es del molí fins a les oliveres, les quals coses se reté'l dit senyor de Claramunt. ab els pactes y condicions allí senyalats.

A 18 de Janer de 1597, el senyor Joan de Claramunt, senyor de la Torra de Claramunt, arrenda per cinc anys la dita casa de la Cucalera y sa heretat a Bartomeu Ferrer y Antoni Oliver, ab els pactes allí indicats.

Pera confirmar que'l senyor de la Torra de Claramunt era ademés senyor jurisdiccional de la dita Quadra de Sant Miquel, la qual per lo vist no formava part de la baronía del Senyor de Cabrera y Vallbona, se pot veure la escriptura del 18 de Desembre de 1557. en la qual se fa relació de com el nunci de Piera per manament del magnífich senyor mossén Claramunt, senyor de la Torra de Claramunt y a instancia d'Antoni Ferrer del Coll del terme de Piera, ha cridat en el lloc de Vallbona un ban,

pel qual ningú gosi posar ni metre bestiar gros ni menut en les possessions que dit Ferrer té en la quadra de mossén Claramunt situada en el terme de Cabrera, sots pena de tres lliures moneda barcelonesa.

Ademés el dit senyor de Claramunt, també ho era de la Quadra del Badorc, com se'n deduex d'una escriptura del 29 de Novembre de 1594, en la qual en Joan de Claramunt, *domicellus*, senyor de la Torra de Claramunt y quadra del Badorc, concedex llicencia al honorable Montserrat Ferrer, agricultor del mas del Coll, terme de Piera, pera construir o edificar un corral dins la quadra del Badorc en les possessions que té en dita quadra *sub alodis* y *domini* del dit senyor de Claramunt, ab la condició que li han de donar cada any per Nadal a n'ell y als seus successors una gallina.

No sé quan ni de quina manera, la heretat del mas de la Cucalera y molí de Sant Miquel, passaren a la comunitat de la parroquia de Igualada, y mes tart a la familia Torras de Piera; sols puc assegurar que aquella familia ja n'era propietaria en 1627, com ja hem vist mes avans.

Que la dita heretat de Sant Miquel havía pertenescut a la comunitat de la parroquia de Igualada, ho manifesta clarament una escriptura del 22 de Setembre de 1625, en la qual l'honorable en Joan Torras pagés, habitant en la casa del molí de Sant Miquel del terme de Cabrera, fa lloguer o arrenda a l'Antoni Oliver, habitant en la casa mas de la Cucalera, tota la casa y terres de la dita casa de la Cucalera, so es *de les que ja tenía llogades lo dit Antoni Oliver, llogades dels capellans de la comunitat de Agualada*, axi matex y conforme les tenía y als seus per temps de cinc anys... etz.

Confirma lo dit, una carta particular que's guarda entre'ls papers de l'arxiu parroquial de Vallbona

dirigida al reverent Rector de dita Parroquia, y diu axís: «Des del mes de Setembre prop passat te v. m. en estat de excomunicació a Joan Pau Jorba pagés de Cabrera per no haver satisfet ni respost a duas subsidias de la demanda se li feya de 110 lliuras deu a esta reverent Comunitat de Rector y preveres de la vila de Igualada, per pensions certes de un censal fa de annua pensió de 30 lliuras, la qual pensió vindrá a termini lo mes prop vinent que a les hores serán 140 lliuras, y axó estimaré molt a v. m. vinga a be donarli avís en virtut de la present que procure quant antes en satisfer que altrament se passará avant en tots els medis de justicia se haurán menester y ell poch a poch restará sens casa ni heretat. De les sobre dites 110 lliuras penso haurá encomanades 11 lliures, pero estas ja n'hi haurá la major part per gastos fets fins avuy y no impedexen lo passar avant en virtut de ditas subsidias per ser en pura comanda y per haver ell promés que per lo dia de tots los Sants prop passat acudiría y fins avuy no se es vist, ni tampoch a les hores comparagué; a v. m. per serli parroquiá encomano dirigesca lo millor medi li aparega mes convenient y me'n fará participant, y acabo suplicantli en lo de son servey me mane que'l serviré ab gran gust y Deu me'l guarde, de Igualada y Novembre als 21 de 1694. Son més segur servidor de v. m. q. s. m. b. Joseph Bas, pre. collector de Assecs.»

Després de tot lo exposat se mou la qüestió, de qui es propietat la capella de Sant Miquel?

La dita capella de Sant Miquel está enclavada dins la propietat y al costat de la casa de cân Torras del molí, per lo qual aquesta familia pretenia alguns drets respecte la capella, alegant que tenía un memorial en el que com a *propietaria* la facultava la Curia ecclessiástica de Barcelona pera obrir dita capella al culte públic, y que'l dit document se'l

havían quedat a la Curia, quan hi acudí demanant se li fes justicia per haverse incautat de la capella y presa la clau de la matexa lo Rector Agustí Deulofeu, qui goberná les parroquies de Vallbona y Cabrera desde 1857 a 1865.

Segons una nota que's guarda en aquest arxiu parroquial, de mossén Joseph Tarridas que fou Rector de Cabrera desde'l Janer de 1882 fins al Juliol de 1887, diu que per informes dels mes vells d'aquestes rodalíes, sab que la propietat de cân Torras del molí havia pertenescut a la comunitat de Igualada, y que un frare trinitari del convent de Piera celebrava la santa missa en la capella de Sant Miquel tots els dies de precepte, continuant en aquesta práctica fins despres d'haver passat dita propietat a la familia Torras, considerant el poble tenir cert dret en l'esmentada capella, un cop els frares dexaren d'anarhi a celebrar el sant sacrifici, pels molts anys que feya hi assistia per cumplir ab el precepte. Tot axó consta també, diu el citat Rector mossén Tarridas, per un pergamí guardat a la casa Parellada del Badorc de Piera, y confirmat per la veu pública.

Pels papers que he regirat del arxiu parroquial de Vallbona, sembla que cap dret pot alegar la familia Orpi, successora dels Torras, respecte la capella de Sant Miquel.

Primerament: en un llibre antic de comptes de les administracions de Cabrera s'hi llegex que'n l'any 1620, axó es abans de que la propietat del molí de Sant Miquel pertenesqués a la familia Torras o poc després, essent jurats aquell any del terme de Cabrera en Pere Joan Amigó dels Babots y Antoni Canals, donaren compte al Rector de lo recaudat que son: 23 lliures, 13 sous y 6 diners; y *el dit Amigó se atura 3 lliures y 10 sous per adobar la capella de Sant Miquel del terme de Cabrera de les quals ell n'haurà de donar compte.* Tothom sab que'ls *jurats* eran en aquell

temps els qui administraven els bens comunals y de la iglesia.

En segon lloc: se troba un compte en que'l Rector paga a Isidro Mora, clavari de la iglesia de Cabrera, (clavari era el qui guardava'ls diners de la iglesia), qui ho havía bestret per obres de la iglesia, llegintse entre altres coses: *A nen Torra del Molí per fer serrar los banchs de la capella... 6 sous. Al dit Torra per teulas per la capella de St. Miquel... 9 sous.* Tingas present, que'l dit Isidro Mora morí en 1656.

A 14 d'Abril de 1709 en Vicens Fexes, clavari de la iglesia de Cabrera, pagá 20 lliures per una imatge de Sant Miquel de bulto y daurarla.

En 1740 en Felix Torras y Jorba, amo de la propietat de cân Torras del molí, essent administrador de la capella son germá Narcís, cobrá 4 lliures d'en Bargalló de la Bleda, que eran d'uns diners que un tal Vendrell del terme d'Avinyó del Penadés feya a la iglesia de Cabrera, juntament ab 40 rals que cobrá de Rosa Gallego, los quals ha esmersat en la compra de un pálit de Rajola de Valencia per la capella de Sant Miquel; guix, trevall de mestre y ferli la vida.

Aquest pálit es el frontal que encara's conserva en l'altar; y la imatge de Sant Miquel a que mes amunt se fa referencia, també es encara la que actualment se venera en dita capella.

Havent l'ilustríssim senyor don Gavino de Valladares y Mesiá, bisbe de Barcelona, fet visitar pel Maig de 1778, la capella de Sant Miquel situada dintre'l terme de Cabrera, com consta en el llibre de Visites de la parroquia de Vallbona, decretá que considerant el mal estat de la capella, en la qual hi son necessaries varies obres, prohibex s'hi celebri la santa missa, recomenant al Rector fassa guardar dita disposició.

Segurament que les dites obres foren costejades pel poble, car en l'arxiu parroquial de Cabrera se

guarda una solicitut, que al peu de la lletra es com seguex: «Ilmo. y Rmo. Sr.—El Bayle y Regidores del término de Cabrera, Sufragánea de Vallbona del presente Obispado, exponiendo con el debido respeto á V. S. Ilma. que está ya con la debida decencia compuesta la Capilla de San Miguel, y los demás ornamentos necesarios para el Santo Sacrificio de la Misa, conforme en ocasión de su Santa Visita mandó V. S. Ilma. que se hiciese, juntamente suplican, se digne conceder la debida licencia para continuar en dicha Capilla la celebración de la Sta. Misa, para su devoción como se acostumbrava, gracia que esperan los suplicantes de la benignidad de V. S. Ilma. que Dios guarde.—Jaime Canals, Batlle. Pedro Torres, Regdor. Primero. José Torrens, Regidor.»

En el marge d'aquesta solicitut s'hi llegex: «Barcelona y Mayo de 1779. Permitimos que en la Capilla que expresa este memorial pueda celebrarse el Santo Sacrificio de la Misa. Así lo decretó y firmó S. S. y el Obispo mi Señor. Gavino, obispo de Barcelona.»

Per altre decret de visita del 27 de Febrer de 1814, mana'l bisbe de Barcelona don Pau de Sichar, que'n virtut d'haver fet visitar la capella de Sant Miquel, no s'hi celebri la santa Missa fins que hi haja els ornaments necessaris y decents.

A 16 de Mars del matex any, en Joseph Mata pagés, dirigex una instancia al senyor Bisbe manifestantli que ja está tot al corrent en dita capella de Sant Miquel, y que per lo tant li demana que s'hi puga tornar a celebrar. Axis ho concedex el senyor Bisbe a l'Abril del dit any 1814. Tot lo qual consta en el llibre de Visites que's guarda en l'arxiu parroquial de Vallbona.

Segons altre nota del Rector mossén Joseph Tarridas, del Juliol de 1883, diu que estant molt

malament la teulada de la capella de Sant Miquel y fins la paret y volta eran esquerdades, cregué indispensable una reforma; a tal objecte, convingut ab l'Ajuntament y majors contribuyents, se realisaren dites obres necessaries, sufragant els gastos per medi d'una suscripció voluntaria entre'ls feligresos de la parroquia de Cabrera.

Del temps que regía aquesta parroquia el párroco mossén Joan Oliá, hi ha un volant de la Secretaría de Cámara del bisbat de Barcelona, que diu axís: «Señor Cura: Va para su informe la instancia que V. verá y conviene que de un dictamen bien razonado y con todos los datos posibles para acabar de una vez este asunto que ha motivado una infinidad de instancias desde veinte años atrás. El Párroco de Valibona quizá pueda darle á V. noticias. Suyo. J. Casas.—Hoy 14 Marzo 1890.»

Com ja's comprén, se referex el dit volant a la qüestió de la capella de Sant Miquel. Del informe que presentá l'esmentat mossén Joan Oliá, se'n conserva cópia en aquest arxíu parroquial de Cabrera, y al final hi ha una nota que diu: «En el mes de Julio de 1892 me notificó el canónigo D. Juan Bta. Alá que era al que havia acudido el Sr. José Orpí, que no havía nada que hacer, que el asunto estaba concluido y que se dejáse dicho Sr. Orpí de instar que no conseguiria nada, pues dicho informe había muerto la cuestión y era clarísimo ser dicha capilla propiedad del pueblo. Me dijo á mi que le havían engañado á él, pues de saber esto que expuse en el informe y conocer el fin con que obraba el Sr. Orpí, no les hubiera apoyado. Por lo que *causa finita est* en favor de la parroquia. Cabrera, Julio 1872.—Juan Oliá, Párroco.»

A pesar del optimisme de mossén Oliá, la sentencia definitiva no ha sigut pas donada encara; no obstant considerant tot lo exposat, se pot tenir per

segur que la dita capella de Sant Miquel es parroquial y propietat del poble, com ja axís tothom ho considera desde aquella data, car ja may mes se'n ha parlat, essent el Rector qui cuida de la capella.

Per últim, desde l'any 1680 existex una administració de la referida capella de Sant Miquel, qual administrador ha sigut sempre nomenat pel párroco que l'ha cambiat cada any, com era consuetut en totes les administracions. Y ademés, els fondos sobrants de lo que recullia dit administrador passavan a l'arxiu de la Parroquia, com consta en el llibre de administracions.

Desde 1680 fins a 1703, sols tres vegades té l'administració de Sant Miquel, la casa Torras del molí. Seguex en el llibre d'administracions una interrupció desde 1703 a 1719, y desde aquesta data, son 14 vegades administradors els de cân Torras del molí, fins a principis del sigle XIX que marxaren del terme, pel casament d'una pubilla ab l'hereu de cân Orpí de Piera.

A les primeríes del sigle XIX ho fou varios anys seguits en Francisco Llopart, y en 1820 ho tingué lo Isidro Calaf, habitant en el maset d'en Torras, qui serví fins que morí en 1863, seguintlo llavores son net Antoni Torras, qui habita avuy encara la matexa casa de sos passats.

Desde 1870 fins al 1877 ho sigué en Pau Rigol, habitant en el maset d'en Ferrer. En Joseph Miquel habitant a cân Canals, ho sigué desde 1878 a 1882. Y en Mariano Marqués habitant a cân Codony, serví desde 1883 a 1888. Desde llavores tornen a cambiarse sovint, essentho ab mes freqüencia el balayre del molí de Sant Miquel, fins que en 1905 torno a posarhi en Mariano Marqués, qui servex ab zel y bona voluntat.

XIV

Religiositat d'aquella gent

La escrupulositat religiosa d'aquells bons vehins d'eixa encontrada, efecte d'una fe viva y creencies arrelades, se manifesta palesament fuilejant els llibres de defuncions ahont se nota que casi ningú mor sens sagraments; y entre les partides d obit cal fixarse en les següents, que si be no son un model de gramática, demostran un recte esperit cristiá.

«Obit de un pobre lo qual morí a 18 de Maig 1579 y no rebé sacraments, ni parlá, ni se li trobá senyals de cristiá, sino que dos altres pobres testificaren presos de jurament que ells avíen vist a Igualada que lo administrador del hospital li avia fet amostrar lo albará de la confessió y que el tenia ab una boceta de cuyro y sis rals y que segurament lay avían robada, y ab aquexa informació li donaren sepultura eclessiástica.

»Obit de tal Vilella nat. del terme de Orpí, mendicant, lo qual morí als 16 de Febrer 1608 a la pallissa den Fexes de la Pineda sens ningun sagrament; fonchi feta sepultura eclessiástica en lo fossar de Cabrera per so que y agué dos testimonis que lo conegueren.

»Obit de un pobre que morí a la pallissa den Sabater sens confessar ni combregar, sols fonc extremunciat y feuseli sepultura eclessiastica en lo

fossar de Vallbona als 28 de Mars de 1614, trobaseli ab si un rosari; diguerense sis misses.

»Obit de un minyó ques deya Joan, conforme lo albará del baptisme li trobaren, y deya que era nat alespital de linyola de una dona vagabunda, lo qual deya dit albará se era batejat en linyola, il trobaren mort y soterrat sota de un marge a fangás, y per averii trobat dit albará de baptisme lo soterraren en lo fossar de Vallbona als 19 de Juny de 1614.

»Obit de Pedro Soler lo qual morí als 24 de Mars de 1627 en la paliissa den Modolell de Vallbona com a pobre y morí sens ningun sacrament y fonc soterrat en lo fossar de St. Barthomeu de Vallbona, anomenenlo Pedro Soler perque se li trobá una Bulla de la Crusada en la qual y era escrit dit nom en llengua castellana heo aragonesa, trobarenseli 1 lliura, 2 sous dels quals Jo Pere Coscó Rector de Vallbona linc pagat la mortalla cosirlo y del restant li ne fet en dita Iglesia novena y cap d any ya gué tres capellans, y axó li fiu perque com morí sens sacraments Nre. Sor. aporte sa ánima al cel y no perque ell tingués cosa que fos res de despulla y fiuho amore Dei.»

Les dexes piadoses en els testaments son també abundantes, y en totsells al menys s'hi consigna una cantitat pel be de llur ánima, distribuida entre el soterrar, cos present, novena, novenari y cap d'any; y si'l testador té un xic de posessió ja disposa que se li celebri ademés un trentanari de Sant Amador, que consistía en celebrar trenta tres misses en altres tants dies seguits sens interrupció en sufragi del difunt, qual práctica está expléndidament dotada de gracies espirituals en favor de l'ánima per la qual se apliquen, y que avuy anomenem *Misses gregorianes.*

Una proba de que'ls bons vehins de Vallbona en totes llurs penes, tribulacions y necessitats acudíen a cercar el remey del cel, confiant en la poderosa

intercessió dels Sants, son les moltes festes que encara aquella parroquia celebra ab el nom de *Vot de poble.*

La mes antiga de dites festes es la de Sant Nicasi, que data del sigle xvi; se celebra també la de Sant Francisco de Paula, la de Sant Sebastiá, la de Santa Creu, la de Sant Miquel, la de Sant Roc, y la de Sant Isidro votada pel poble de Vallbona en 1844, segons consta en la Consueta.

Entre'ls documents de fundacions y censals en lo arxíu de Vallbona hi ha la escriptura notarialment legalisada del vot a Sant Miquel, fet pels vehins de Vallbona y Cabrera. Vaig a transcríurela pera exemple dels presents:

El dimars dia 20 d'Abril de 1688 convocats y reunits de manament del honorable Mateu Gralla batlle del lloc y terme de St. Barthomeu de Vallbona, pel noble senyor D. Lluís de Foxa, senyor y baró de dit lloc, en la sala de la casa del comú, en Francesc Ferrer y Barthomeu Gralla jurats en l'any present de aquesta universitat, Thomás Sabater, Pere Soler, Pere Mata, Pau Batlle, Joseph Batlle, Francisco Borrás, Pere Joan Artigas, Miquel Rius, Francisco Busquets, Joseph Parés, Pau Flor, Francisco Tarafa, Pere Sabater, Joan Pons, Francisco Font, Antoni Ferrer, Andreu Guim, Sebastiá Sabater, Joseph Rossell, Pere Domenjó, Miquel Poc, Joseph Serra, Thomás Garric, Simón Vallés, Pau Pujol, Ramon Rius y Joseph Mora, pagesos y habitants del lloc de Vallbona com la major y mes sana part del poble, nombraren y constituiren llur procurador al honorable en Joseph Mora y Pons familiar del St. Ofici de la parroquia de St. Salvador de Cabrera, sufragania de la parroquia de St. Barthomeu de Vallbona, pera que demani y puga obtenir del Bisbe de Barcelona de celebrar anyalment la festa de St. Miquel Arcángel el dia 8 de Maig, com a promesa que'l

poble de Vallbona havia feta d'honrarlo en semblant diada, qual document fou firmat pel batlle de dit lloc, pel baró y autorisat pel notari. Diu axís: «Atenent y considerant que de antich ja'ls nostres predecessors de les dues parroquies de St. Barthomeu de Vallbona y St. Salvador de Cabrera fins fa pochs anys passats fou dita festivitat votada y observada. Atenent y considerant que al present y principalment aquest any que corre y el passat, els termes y terres nostres, dels nostres vehins y de casi tot el primpcipat de Catalunya han sigut castigades per una forta plaga de llagostes que han fet tan mal als sembrats y a les plantes y essent en tan gros nombre y tal sa potencia que tota la industria humana per exterminarles no ha valgut, hem considerat que el millor medi y mes segur es acudir al remey diví y perqué en nostres temps els homes cometen tan enormes y continuats pecats contra la omnipotencia de Deu, el qual justament está irritat contra'ls pecadors y per axó'ls castiga ab tant diverses plagues y flagells, sabent doncs y creyent fermament que Deu perdona als pecadors si fan penitencia y observan sos manaments y cumplexen ses prometenses. Sabent y considerant que ja de temps passats els nostres predecessors havian fet vot qual observancia se ha fet ab moltes omissions, per axó volent aplacar a la Justicia divina justament irritada contra nosaltres per axó extenéni el present document ab autoritat y decret del Iltre. y Rdm. Dr. D. fra Benet Ignasi de Salczar bisbe de Barcelona pera que sia valeder en tot temps y per nosaltres y els nostres successors en dita universitat del lloc de St. Barthomeu de Vallbona, votém, oferím, y dediquém a Deu nostre Senyor y a St. Miquel Arcángel colrer cada any perpetuament y fer festa el dia 8 de Maig, abstenintse de tota obra servil en tot el terme com si fos un diumenge, volent y ordenant que'n dit dia se fasse una

professó be y ordenadament que sortint de la iglesia parroquial de Vallbona vagi fins a la capella de St. Miquel edificada al costat de la casa de càn Torras del molí de la parroquia de St. Salvador de Cabrera, y en dita capella hi celebri la missa el Rnt. Rector com ja ho acostuma fer cada any y també abans se feya la dita professó, celebrada la qual sen tornara la professó cap a Vallbona, comensant a celebrar dita festivitat el dia 8 de Maig próxim vinent.»

El dia 27 d'Abril del matex any de 1688, consta com també se reuniren en la capella de Sant Miquel del terme de Cabrera, en Joan Bargalló y Joan Pau Jorba jurats l'any present del terme de Cabrera, Tomas Ros, Isidro Fexes, Tomás Canals, Francisco Alavert, Isidro Planas, Agustí Piquer, Pau Torrents, Matías Rius, Jaume Gallego y Pau Llobet, pagesos y habitants del terme de Cabrera, convocats pel honorable en Vicens Fexes batlle de dit terme pel senyor don Lluis de Foxa senyor de dit terme, representant la major y mes sana part del terme de Cabrera, y allí reunits feren el matex vot que'ls de Vallbona, ab la condició que anirien a la parroquia de Vallbona pera fer junts la professó y tornar axis matex ab ells.

Clar está que axó pels de Cabrera fou un xic pesat, d'aquí que ab el temps dexaven aquells de concorrer a la dita professó. Mes al últim determinaren fer dues professons a l'hora: una que sortis de Vallbona y altre de Cabrera, trobantse abdues a la capella de Sant Miquel, tornantsen després cada una a llur iglesia parroquial d'ahont havia sortit.

Desapareguts ja els qui havien votada la festa y refredada la fé de llurs successors, sembla que les dites professons perderen la serietat degenerant llur pietosa devoció; axis ho domostra un decret de visita del ilustrissim doctor Bernat Ximenes de Cascante, bisbe de Barcelona, donat als 4 de Juny de 1728; diu:

«Item com ajam comprés la indecensia es que en lo dia de la Aparició de St. Miquel se fassan dos professons a un temps per la Parroquia havent la una de passar lo riu, del que se seguex avegades disputes sobre lo passar les passeres: Per això prohibím lo que se fassan dites Professons y sols permetem que les persones tan de la Parroquia com de la Sufragania se junten tots en la capella rural de St. Miquel ahont anaban dites dos Professons, y de allí isca solament una professó per lo rededor de dita capella, cantant les lletaníes y aprés lo ofici com se acostumaba, manant al Rector de dita Iglesia en virtut de Santa Obediencia que no fasse de altre modo dites professons sino com está dit. y que publiqui nostre present decret en la Parroquia y Sufragania pera que a tothom sia notori.»

Axís se feu de llavores en avant, tal com el senyor Bisbe ho havía manat. fins que en 1856 s'establex un vicari nutual a Cabrera, y ab ocasió de tenir aquesta parroquia capellá propi, se torna restablir la costúm de fer la professó desde la iglesia de Cabrera, mentres que'ls de Vallbona ja ab prou feines hi assistexen. Tornada per fi la parroquialitat a Sant Salvador de Cabrera y tenint desde 1870 Rector propi, aquest fou qui celebrá l'ofici en la capella de Sant Miquel per pertenexer dintre la parroquia, y els de Vallbona de les hores ensá que fan la festa celebrant l'ofici en sa iglesia parroquial. Avuy tampoc se fa professó a Cabrera, puix se tingué de suprimir per manca d'assistencia; no obstant el Rector continúa en tal diada, celebrant la missa en la capella del Sant que s'ompla de fidels.

En el llibre antic de fundacions del arxíu de Vallbona, trobo el vot que dit poble feu per Santa Creu. No puc resistir la tentació de copiar també dit document: «Dia 29 d'Abril de 1759 en la parroquia de St. Barthomeu del lloc de Vallbona, dio-

cessis de Barcelona.—In Christi nomine Amen. Com per part del Honorable Ajuntament de Batlle Jacinto Mora major y Regidors Joseph Oller, Joseph Gralla y Joseph Martí del poble de St. Barthomeu de Vallbona, bisbat de Barcelona se aja instat a la Universitat y particulars persones de dit poble de Vallbona, lo solemnisar y vacar de obras mecánicas y servils en lo dia de la Invenció de Sta. Creu que anualment celebra Nra. Sta. Mare Iglesia, lo dia tres del mes de Maig, solicitant dit Ajuntament procuren la Universitat y singulars persones de dit poble reverenciar y adorar ab tota solemnitat esta Sta. Festivitat, humiliantnos a aquella Sta. Creu que los perfidos jueus burlaren, escarniren y crucificaren a la Majestat de Christo nostre Deu, Señor y Redemptor nostre, seguint ab vehement dolor de nostras culpas y enternida compassió de las penas (sens objectan en semblant festivitat) patí Christo Señor en ella, y abrassen tan justa y sancta petició: Y congregada dita Universitat en la sacristía de dita parroquial Iglesia y las personas de Jacinto Mora, Batlle, de Joseph Oller, Joseph Gralla y Joseph Martí, Regidors, Ramon Ferrer, Joan Vallés, Felix Matha y Miquel, Manuel Sabater tudor y curador dels pubills Sabater y Miquel, Anton Tarata espardanyer, Pau Batlle, Isidro Borrás, Jaume Rius, Miquel Poc, Pere Mártir Sabater y Matha, Jaume Piquer, Joseph Soler, Joan Sabater y Bargalló, Magí Ferrer, Barthomeu Sabater y Sebriá, Joan Rius, Pere Pujol, Joseph Flor, Francesc Sabater y Matha, Matheu Sabater, Miquel Garric y Jaume Rafecas, pagesos del expressat poble de Vallbona, atenent tan lloable zel, y tan sancta festivitat, junts y cada hu en particular, per ells y los seus successors, de son grat y certa ciencia, convenen y en bona fe prometen, servar, cumplir y colrer enterament, baix las penas al venerable Rector y honorable Ajuntament ben

vistas, aplicadoras a la obra de la Iglesia, la festivitat de la invenció de la Sancta Creu, com lo dia de St. Diumenge, cessant y abstenintse de totas obras servils y emplearse y dedicarse en obras espirituals, suplicant a Deu nostre ab nostres pobres oracions y intercessió dels Sants que est dia se suplica, nos guarde de tota y qualsevol tempestat y nos guarde y conserve y aumente los fruyts de la terra que per est fi y immemorial consuetut y estil de la Iglesia nostre Mare se fa la Benedicció del terme, obligantse lo venerable Rector perpetuament comensar al punt de las nou de matí fer y donar principi a la benedicció del terme y en continent finida esta celebrar solemnement un ofici cantant lo Rnt. Rector aquell en quant a ell li competesca, y en cas de no haverhi cantors per lo cor en lo poble de Vallbona, aja de cuidar lo Honorable Ajuntament a costas suas de cantors. Y pera cumplir las sobreditas cosas firmam y juram de cumplir y observar la sobredita solemnitat de la invenció de Sta. Creu. prometent no contravenir, ni anullar la sobre dita promesa, ans be tenir aquella per ferma y agradable; renunciant expressament a tot y qualsevol dret y lley, que en assó ajudarnos o valernos pogués. Y ab jurament llargament. Actum ut supra=Joseph Martí, regidor. Ramon Ferrer, Felix Mata.—Jaume Bayona paraire. Jaume Rafecas. Per los restants que no saben de escriurer firmo jo Joseph Miquel pagés, testimoni.= Testes sunt Josephus Miquel et Joannes Torrens agricole Vallisbone. dios. Barcinons.»

Vegis ara les disposicions que donava'l senyor Bisbe. En la visita pastoral del 7 de Novembre de 1739 feta pel ilustríssim doctor Francisco del Castillo y Vintimilla, bisbe de Barcelona, disposa que «Com lo temple de Deu sia casa de oració y en ell convinga tenir molta santedat y reverencia per ço ordenam y manam al Rector de dita Iglesia que

mentres se celebrarán los oficis divinals no permeta que entren, ni permanescan en la Iglesia homens ab los cabells lligats o trenats, ni ab ret al cap, ni ab los gambetos sens vestir, ni que persones seculars se senten en los confessionaris, demanera que si algú poch temerós de Deu voldrá percistir ab dit modo indecent en ella, suspenga los oficis divinals fins y a tant que per lo batlle, regidors o obrers sia expellit de la Iglesia o del Confessionari, als quals encarregám que axí ho executen per la gloria de Deu nostre Senyor.»

Per reanimar la vida espiritual del cristiá convenen de tant en tant certs reactius, y el de mes eficacia social es sens dupte les missions, les quals tenen la virtut d'abrandar altre volta la esmortuida flama del amor a Deu; d'aquí que no olvidaren els passats aquell poderós estimulant per la pietat del poble, y d'ell ne resta un recort en el segon tomo del llibre de Baptismes, ahont per etern recort, dos rectors hi dexaren apuntat a modo de nota marginal l'efecte de aquells Sants Exercicis. L'un diu axis: «Vuy dilluns dia dels Desposoris de María Santíssima dia vintysis del mes de Nohembre del any mil setcens sinquanta y nou, y a instancia de mi lo baix firmat, comparagueren en esta Parroquia de Vallbona pera predicar missió en ella, a la posta del sol los Señors Rull Director, Vila, Vinyas y Lladó pbres. de la Casa de Missió de la ciutat de Barcelona y lo ermano Francisco per assistirlos (havent fet o predicat missió en lo poble de Masquefa ans). Comensaren dit dia la missió y continuaren fins lo dia onse de Desembre, es dir lo dia nou dia de Diumenge la comunió general ab ofici solemne de Sacramento, per la tarda solemne Professó, aportant en ella lo SSm. Sagrament ab molta assistencia, especialment de sacerdots que eran setze; lo dia deu de dit se feu lo sermó de Perseverancia, lo dia onze confessaren dits Señors al

matí, y a la tarda los açossihí a la parroquia de la Pobla de Claramunt que anaren pera predicar missió. Ita est Paulus Miquel et Guardiola. Rector.»

L'altre diu: «Vui als sis de Maig de mil set cents noranta cinch los Rnts. Sors. Ramon Gomis Director, Salvador Clariana, Aleix Daviu Pbres. de la casa de la Missió de Barna. y lo Hno. Joan Valls, arribaren al mitx dia pera predicar Missió, y lo mateix dia comensaren als dos quarts de vuit, y continuaren fins lo dia disset diumenge infra Octava de la Assenció, en que se feu la comunió general ab solemne ofici exposat lo SSm. Sagrament, y a la tarda solemne Professó ab molta assistencia, y al retornar a la Iglesia se feu lo sermó de perseverancia. Lo dia divuit al mati confessaren bastantes persones, y a la tarda marxaren a la Torra de Claramunt.— Dr. Joan Pau Ribot, Rector.»

XV

Senyors jurisdiccionals de la baronía del castell de Cabrera y dels llocs de Vallbona y de Vilanova d'Espoya

Hem vist ja enderrocat el castell, quan en 1549 entrá en possessió de la heretat senyorial de Cabrera na Isabel Joana de Camporrells muller de don Lluis de Boxadors, els quals també vivíen a Barcelona com els seus antecessors; y nomenaren llur procurador general a don Pere de Boxadors, germá del marit de la senyora.

Era molt sensible que'ls senyors de la baronía del castell de Cabrera y Vallbona no tinguessen una casa hont axoplugarse dintre llur jurisdicció; axis ho degueren entendre don Lluis de Boxadors y sa muller donya Isabel Joana de Camporrells, car se'n feren una en el poble de Vallbona, com consta en els capítols matrimonials firmats a 26 d'Octubre de 1556, entre Antoni Gralla vidrier fill del senyor en Gabriel Gralla treballador y de la dona na Antonia sa muller habitants en el lloc de Vallbona y Beneta donzella filla del senyor en Miquel Poch *quondam* pagés del dit lloc de Vallbona y de la dona na Eularia viuda, en els quals s'hi llegex que a la dita Beneta Poch son pare li havia dexada una caseta a Vallbona, quals afrontacions son les següents: a sol ixent ab *la casa que lo Sor. de Vallbona ha comensada a fer*, a

mitjorn ab lo carrer *corrible*, a sol ponent está junt a la casa de dit Poch son pare y a tremuntana ab els honors del dit Poch. Y confirma lo dit, la donació que a 16 de Janer de 1557 fa en Montserrat Poch a sa germana Beneta, de tot aquell pati de terra, lo qual pati es entre mitj de la caseta la qual era estada promesa per dot a la dita Beneta y *la casa o pati del Senyor lo qual o la qual ha comprat en Ramon Mandes de dit Senyor*, y te dit pati la llargaria del carrer fins a la exida de dit Montserrat Poch, la qual exida es terra conresadissa, y per major declaració dit pati de terra afronta de la part de sol-ixent ab la casa o pati de dit Ramon Mandes la qual ha comprada de dit Senyor, y de la part de mitjorn afronta ab lo carrer *corrible*, y de la part de ponent afronta ab la dita caseta, y de la part de tremuntana afronta ab la dita exida de dit Montserrat Poch donador.

Si be aquesta última escriptura confirma com he dit que'l Senyor havía feta una casa en el poble de Vallbona, no obstant sembla d'ella deduirse que ja se l'havía al poc temps venuda.

No se fixament ahont estaría edificada la dita casa, puix la familia Poch s'extinguex a últims del sigle XVIII, passant llurs bens al nebot Joseph Batlle, hereu d'en Pau Batlle, qual casa pairal, avuy encara subsistent, porta al cim de son portal rodó, la data de 1690.

El dia 24 d'Agost de 1559, per medi d'escriptura legalisada pel notari d'Igualada Martí Joan Franquesa, el senyor don Lluís de Boxadors, nomena procurador general a son gendre don Francisco Ramon Fivaller.

Aquest matex trobo que'n una escriptura del 7 de Janer de 1569, nomena y constituex procurador seu cert y especial al honorable en Miquel Clanxer, moliner del molí de Castellet del terme del castell de Cabrera, pera que en son nom puga demanar,

exigir, rebrer, recuperar y tenir totes y quiscuna cosa de diners, cantitats, censos, fruits, blats, gallines, etz., etz., en el lloc de Vallbona, terme de Cabrera y lloc de Vilanova d'Espoya.

Axó demostra que fou verdader senyor de la baronía del castell de Cabrera, succehintlo desprès son fill don Francesc Cosme Fivaller, donzell, habitant a Barcelona com son pare.

Si algún dubte hi hagués respecte la jurisdicció d'abdós en els termes de Cabrera, Vallbona y Vilanova d'Espoya, quedarien sens valor al llegir el procés que en 1609 promogué 'l Rector de Vallbona y Cabrera reverent Pere Coscó, prebere, contra'l senyor don Lluís de Foxa successor d'aquells, en la qüestió de la partició dels delmes, car un dels testimonis es el dit don Francesc Cosme Fivaller, natural y habitant en Barcelona, de uns xexanta anys, qui entre altres coses diu: «no so parent ni tampoch tinch ab dit Coscó Rector tant intrinseca amistat que per axó ni per qualsevol altre cosa haja ni dega dir sino lo que es veritat, lo qual se mes fet conegut. *Per so que mon pare quondam y aprés jo forem senyors de Vallbona* y conexíam molt be lo oncle del dit que vuy es Rector ques diu Coscó y lo dit son oncle també fou Rector abans de dita Rectoría...» «Et dixit que *dit temps que jo testimoni y mon pare antes de mi forem senyors de dit lloch de Vallbona*.»

Y mes avant afegex, «que fa alguns quinze o vint anys poch mes o manco que es fora de Sor. del dit lloc de Vallbona.»

Ara cal preguntar: ¿els hi vingué el dit senyoriu de Cabrera y Vallbona a abdós Fivaller pare y fill, per successió directa dels Camporrells? Jo crec que no; primer perque ja no haurien dexat de serho; y en segon lloc, perque'ls successors dels Camporrells foren els Foxá per disposició testamentaria. M'explico no obstant el llur pas per la baronía del castell

de Cabrera, per causes económiques dels dits Camporrells.

En 1586 ja's troba qu'es senyor del castell de Cabrera y dels llocs de Vallbona y Vilanova d'Espoya, l'ilustríssim senyor don Octavi de Foxá, Prior del monestir de Sant Cugat del Vallés.

Me sembla que'n aquexa época poca cosa ja deuría quedar com a propietat dels senyors, car a copia de vendes y establiments s'havíen anat desfent de totes les terres y posessions de llur baronía; noobstant, encara a 6 de Janer de 1587, el dit senyor Octavi de Foxá establex a n'en Tomás Mora y a Sebastiá Mora son fill, la Romagosa y la Coma del senyor, situades abdues pesses de terra en el terme de Cabrera.

Despres de don Octavi de Foxá, seguí en la baronía del castell de Cabrera y Vallbona, la magnifica senyora donya Magdalena de Foxá, monja cisterciense del Reyal monestir de Valldonzella, qui per escriptura del 14 de Febrer de 1596 nomena son procurador general al ilustre senyor Francisco Vilana y Despillas.

D'aquesta senyora, en l'arxíu parroquial de Vallbona, se'n conserva una carta autógrafa, dirigida al reverent Pere Coscó Rector de Vallbona. Diu axís: «Molt magnífich y Rnt. Senyor. La carta de V. M. de tres del corrent rebí als V ab la trista nova de la mort del bon Joan Farrer, nostre Senyor lage collocat a la sua santa gloria, y aconsole al qui resten y a mim done gracia que puga satisfer aquella bona voluntat que no le de oblidar mentre la vida dure y xim fará V. M. merce de diro asa mare y muller, y si V. M. enten cosa que per llur descans se puga fer, tingue per cert que tot temps que no y aja dany de tercera persona se fará. No tardará lo Sor. Vilana anar aquí per fer Batlle aont falta y per sa mercé sabrá en lo poch gust que jom tracti ab lo de Cabrera. Jo he procurat en lo punt que rebi la carta procuri

la semia turá per qui estigués millor que si lagués procurada al qui es de la capitanía, si miser Yllas ix ab sa pretensió nos llara tothom de la capitanía, aso sia pera V. M. sol, com an de judicaro o mens poden diferenciar los parés V. M. sani de trectar en lo real conceli, del que será donare avis a V. M.; lo que se es que lo gavatx sesta en la presó y que se que lo postilló avia dit li faria farmansa y que aprés non es estat de parer y axi sesta en lo corral y no estich jo fora desperansa que no torne en mon poder la Sora. Estefenia. Bese a V. M. las mans a qui nostre Senyor guarde la molt magnífica y Rnt. persona de V. M. de Vaildonzella y de noembre XI 1597. Bese les mans de V. M. Madalena de Foxá.»

Al comensar el sigle XVII es senyor jurisdiccional del castell de Cabrera, Vallbona y Vilanova d'Espoya, l'ilustre senyor don Lluís de Foxá, qui en 1609 promou una ruidosa qüestió, car fins allavores se partien els delmes ab el Rector en la forma següent: de tots els delmes recullits tant de grans com de carnalatges, so es d'anyells, porcells, cabrits y pollastres, nou parts eran pel Senyor y set pel Rector; mes lo dit don Lluís de Foxá pretenia quedarse ab tots els delmes de carnalatge, d'aquí el Rector incoa un procés qual fallo li fou favorable, dient que s'havien d'atendre a la consuetut que sempre s'era observada.

Viudo don Lluís de Foxa, s'ordena de sacerdot, y traspassá el senyoriu jurisdiccional a son fill Ignasi. Vegis la escriptura. «Dia 4 d'Abril de 1652. Lo Iltre. Sr. D. Lluis de Foxá en Barcelona populat, Sor. de las Baronias del Castell y terme de St. Salvador de Cabrera, Vallbona y Vilanova de Spoya, tant en lo civil com en lo criminal. Atenent y considerant dit Sor. trobarse sacerdot y de edat de setanta anys o mes, y desitjant viurer assossegadament y en repós; y no puga exercir causas criminals. Per axo atesas y consideradas ditas cosas y per lo molt amor paternal

que aporta vers don Ignasi de Foxá fill seu y perque aquell mantinga y governe ditas baronias, Renuncia, dona, transfereix y transporta al dit don Ignasi de Foxá fill seu, present, y devall acceptant, las sobreditas baronias de Cabrera, Vallbona y Vilanova de Spoya y quadra del mas Valensiá del terme de la vila de Piera y Parroquia de St. Jaume de Noya tot lo ple y domini y Senyoria tant lo Civil com Criminal, sensos, delmes y tots los drets y senyorias que dit Sor. D. Lluís hi te y li especten y per avant li puga spectar per cualsevols títols, causas y rahons, las quals jurisdiccions regesca, governe y administre y tots los drets cobre, y de tot fasse com a cosa propia, y crie y anomene batlles y altres cualsevols ministres y reba sagraments y homenatges conforme las constitucions y usatges de Catalunya dient y intimant a tots los vassalls de ditas Baronias y altres cualsevols personas que menester sia, que en virtut de la present Renunciació y donació tingan respectar, reputen y obeescan per amo y senyor de dites Baronies al dit D. Ignasi de Foxá fill seu y a ell y als ministres per ell anomenats y los manaments obeescan y Sagraments y homenatges li presten, conforme fins assi han acostumat y tenen obligació de prestar com a vassalls. Prometent la present renunciació y donació y transportació haver per ferma y agradable y no revocarla per ninguna causa o rahó y per so se obliga tots y sengles bens seus mobles e immobles aguts y per aver y ab jurament. E lo dit Sor. D. Ignasi de Foxá accepta la dita Renunciació, donació y transportació a ell feta per lo Sor. D. Lluís de Foxá pare seu ab multiplicació de gracias y besament de mans que lin fa. Testes sunt: Petrus Novas, mercator civitatis minorisse et Stephanus Andreu, negotiator de Ostalrich. Vallisbone Recepti.»

El dit don Ignasi de Foxá vivia també a Barcelona, car axís se troba en una escriptura del 21 de

Desembre de 1653; mes un cop casat vingué a habitar a Vallbona, hont li nasqué son fill primogénit y potser únich, ja que cap altre se'n troba. Vegis la partida de baptisme: «A 5 de Agost de 1663, fou batejat Lluis, Ignasi, Joan, Francisco, Anton, Francesch, y Bonaventura, fill ilegitim y natural del Sr. D. Ignasi de Foxá, Sor. de las baronías del castell y terme de St. Salvador de Cabrera y del lloch de Vallbona y de la Sra. Dona María muller sua; foren padrins lo Sr. Doctor Anton Marcillo, doctor en drets de la ciutat de Barcelona y la Sra. Dona Maria Marcillo y de Foxá de la vila de Olot, bisbat de Vich.»

A Vallbona existex encara una casa anomenada dels Foxás, per haverhi aquesta familia viscut, puix aquexa es la tradició que s'ha mantingut viva en la conciencia del poble. La dita casa no te res de particular, petita y rónega, está situada en el carrer Major y senyalada ab el nombre 19; avuy l'habita en Peret Garbat y fará com uns vuyt o nou anys que en Joan Forns y Miquel, paperer de Capellades, la comprá d'en Pau Oller.

Encara he trovades de don Ignasi de Foxa, senyor de les baronies de Cabrera y Vallbona, dues escriptures de venda, data de 10 d'Agost de 1667. La una, es d'una pessa de terra, part plantada d'oliveres y part erma, de dos jornals y mitj de llauró de mules, situada en el terme de Vallbona y en la plana dita d'en Gambuix. Afronta a l'orient part ab honors de Pere Llorens y part ab honors de Miquel Modolell, mitjansant una rasa; a mitjdia part ab honors de Gabriel Vallés y part ab honors dels pubills d'Antoni Gralla, mitjansant una rasa; a l'occident ab honors de Joseph Mora y abans Garrich; al nort part ab honors de Pere Garrich y part ab honors de Salvador Font, mitjansant una rasa; que la ven a Pere Soler pagés de Vallbona pel preu de sis lliures.

L'altre es també d'una pessa de terra, part campa y part erma, d'un jornal y mitj de llauró de mules, situada en la matexa plana d'en Gambuix, que la ven a Sàlvador Font de Vallbona, pel preu de tres lliures y quatre sous.

Don Ignasi de Foxá morí a Vallbona el dia 27 de Juny de 1672, essent enterrat devant l'altar del Roser d'aquella parroquia.

La viuda donya María de Foxá y Marcillo, quedá llegítima administradora y tenuitaria de son fill don Lluís, y passá a habitar a Capellades, ahont morí el dia 5 de Juny de 1682, havent fet testament en poder del Rector d'aquella Parroquia, pels anys de 1679 a 1680, essent no obstant, enterrada en el fossar de Vallbona.

Queda doncs, don Lluís de Foxá y Marcillo sense pares, quan encara no tenía 19 anys. Al poc temps se casá ab donya Francisca Balaguer, y morí als 34 anys a Capellades ahont sempre havía viscut, després d'haver fet testament en poder del Rector d'aquella Parroquia. A 1 de Setembre de 1697 fou enterrat devant l'altar del Roser de la parroquia de Vallbona.

De la viuda, heus aquí lo que diu el llibre d'óbits de Vallbona: «A 19 Setembre 1732 fou sepultada en la tomba de la iglesia de Vallbona, lo cadáver de D.ª Francisca de Foxá y Balaguer, viuda del q^m^ D. Lluis de Foxá Sr. del lloch de Vallbona. Morí a Capellades y feu testament en poder del dit Rector a 1 de Agost de 1732.»

El fill y hereu don Anton Foxá y Balaguer, poc temps sobrevisqué a sa mare, puix havent mort a Barcelona y en la parroquia del Pi, fou enterrat en la tomba de la iglesia de Sant Bartomeu de Vallbona, el diumenge dia 21 d'Agost de 1735.

Aquest fou casat ab donya Victoria Mora, y habitaven també a Capellades ahont se'ls hi moriren en espay de dotze anys sis albats llurs fills, essent

tots enterrats a la tomba del altar del Roser de Vallbona.

També morí a la parroquia del Pi de Barcelona donya Victoria de Foxá y Mora, viuda de don Anton de Foxá, essent enterrada a Vallbona, el dia 11 de Abril de 1752.

Fou llavores senyor jurisdiccional de Cabrera, Vallbona y Vilanova d'Espoya don Anton de Foxá y Mora, qui's casá ab donya Catarina de Guiu; visqueren axis matex a Capellades, morint no obstant ell a Barcelona, portantlo a enterrar a Vallbona el 31 de Mars de 1791, y ella a Lleyda, que a 25 de Mars de 1808 fou enterrada també a la tomba de Vallbona.

L'últim baró y senyor de Vallbona, Cabrera y Vilanova d'Espoya, fou don Anton de Foxá y de Guiu, casat ab donya Joana de Garma, habitants en Capellades, fins que per la Constitució del any 1812 foren abolits els senyorius.

Actualment els descendents d'aquella familia qui encara conservan el títol de baró de Foxá, viuen a Mataró.

XVI

Organisació interior de Vallbona

El castell de Cabrera jamay fou un castell feudal propiament dit, sino solsament un castell de defensa, dependent ja d'un bon principi de la soberania del monarca; per axó quan la reconquista sigué consolidada, aquell ja no tingué rahó d'esser. No fenthi doncs una estada continua els llurs Senyors que en feu del Rey ho tenien; y abandonat la major part de temps, va desaparexent fins a quedar complertament enrunat com havem vist.

D'aquí que ni a Cabrera ni a Vallbona s'ha conegut la forma municipal, perque'l principi d'unitat va absorvir tot seguit aquest territori. Y encara que'l Senyor tenia jurisdicció tant en lo civil com en lo criminal, per sobre d'ell hi havia'l Rey y la Diputació que imposava subsidis y gabeles.

La organisació dintre aquestos llocs era senzillíssima: el batlle nomenat pel Senyor representava la seva autoritat, y els jurats cuidaven de la part económic-administrativa. Els serveys públics locals eren agavellats per la Iglesia, y per la subsistencia de aquexos municipis embrionaris, se feya l'encant de tres o quatre industries y aquell arrendament els donava prou per satisfer llurs necessitats.

Vegis una mostra d'una escriptura d'aquells arrendaments al mes donant, en quals detalls encara

avuy hi podríem apendrer: «Dia 25 de Mars de 1576. En Jaume Cavallería del regne de Fransa ha arrendada la carnicería del present lloch de Vallbona, ab els pactes següents: ha de vendre'l cabró a dos sous la lliura, el moltó a 3 sous y la cabra a 18 diners: y els anyels y cabrit al preu del moltó fins a St. Joan y després al preu del cabró; y el porc al preu del cabró; y que sia obligat a matar en la plassa pública y que si se li troba carn que sia morta a mala mort, que los Sors. jurats lay pugan fer llensar y que lin pugan fer matar d'altra; y que sempre que al dit carnicer li restará carn, que la puga partir per les cases, y que li sia assegurada; y que lo dit carnicer puga tenir uns quatre caps de bestiar poch mes o manco en lo terme y pera cumplir axó se obliga tots sos bens y per major seguretat dona per fermansa a Pere Elías pagés de la vila de Piera y Antoni Jaume de Vallbona, los quals son presents y accepten la dita fermansa... etz. Per l'arrendament de dita carnicería paga 10 lliures.» Aquest arrendament regularment se renovava cada any.

No deurien esser amos absoluts en dits arrendaments, per quant estaven sots la inspecció superior. Axís diu una escriptura del 5 de Setembre de 1631, que «convocats y reunits en la Rectoria de Vallbona tots els caps de cases pera respondre a un manament fet als jurats del present lloch a instancia del Mestre Racional del present primpcipat de Cathalunya, en lo qual demana se aporten los actes dels arrendaments fets en lo encant públich de la carnicería del present lloch de Vallbona, la qual de temps immemorial es de la iglesia parroquial de dit lloch; y per no haverse fets actes en los anys següents, se ha tret suma de totes les anyades, es asaber los jurats del any de 1627, 28 y 29, lo que ha importat tot junt ques prenen la suma de 68 lliures, de la qual resolució me requerexen a mi Ramon Miquel Gralla pbre. y rector mes avant

acte-narrant, com la demunt dita cantitat era entrada en ma y poder de jurats y Rector y deposada en la caxa de la sacristía ahont hi ha tres claus, dos de les quals tenen los dos jurats y una lo Rector; y no sen pot gastar res de tot lo preceit per compte de sa universitat, sino per compte de sa Iglesia.»

Y que aquest arrendament de la carnicería es de la Iglesia, encara consta en altre escriptura del 25 de Mars de 1641, en la qual en Pere Fontanelles pagés del terme de Piera, ha sigut el mes donant en l'encant públic, quedantse la carniceria per 18 lliures *pagadores a la iglesia ab tots los pactes continguts en la tabba*.

Y a 2 de Juliol de 1648 Antoni Sabater jurat en cap lo present any y per Pere Joan Alsina, Rector de Vallbona, com administrador de la iglesia de dit lloc, ferma arrendament de la carnicería a Joan Rius, negociant de Copons, bisbat de Vich, pel preu de 130 lliures.

Altres arrendaments tenía la universitat de Vallbona, com son el de la pesca salada, del ví, civada, etz. Curioses son per demés les escriptures d'aquexos arrendaments y de forsa ensenyansa pels nostres dies. Aquí van alguns exemples: «Dia 28 de Octubre de 1671.—Pere Soler y Pere Mata, jurats del lloch de Vallbona, ab consentiment, voluntat y determinació del consell de dit lloch, tots unánimes y conformes, fan arrendament de la pesca salada, aiguardent, oli y tabaco a Joseph Mora, pagés del dit lloch; es asaber que haja de tenir provehida la botiga de bacallá, congra, arengadas, tonyina, sal, aiguardent, oli y tabaco, a pena de 5 sous per quiscuna de las ditas cosas que li faltara en sa botiga, executadors per lo mostasaf elegit per lo consell o per los jurats; y que lo mostasaf tinga obligació de afinarli las balanças y mesuras, y en defecte del mostasaf los jurats tingan dita obligació de ferho. Mes se li concedeix llisencia

y facultat de poder vendrer qualsevol altres mercaderíes a sa libra y franca voluntat, acceptat pa, civada y ordi; y si voldrá vendre ví a la menuda haja de pagar lo dit arrendador alló que concertarán los jurats y consell, lo qual arrendament se fa per temps de un any, que comensará a corre lo dia de cap dany y primer dia de Janer de 1671 y lo preu del dit arrendament es de 26 lliures y 5 sous.»

«Dia 27 Juliol 1688.—Nosaltres Francesch Ferrer pagés y Bartomeu Gralla vidrier, jurats del lloch de Vallbona, fem arrendament a Pau Batlle pagés de dit lloch, de la taverna per temps de un any comensant lo dia de St. Joan de Juny de 1688, y finirá lo dia de St. Joan de Juny de 1689, ab los pactes següents: Primerament sapia lo arrendador que haja de tenir lo lloch de Vallbona provehit de vi claret de dos maneras o de dos preus tot lo temps que durará dit arrendament. Item. sapia dit arrendador que se li donará 10 sous per cárrega de veneduras. Item. sapia que ninguna persona puga vendre ví a la menuda sino que sia de sa cullita y haja de pagar al dit arrendador 6 sous per cárrega del que vendrá de sa cullita y sino será de sa cullita caiga en ban de 3 lliures executadores per lo Sr. mostasaf, la tersa part es per lo acusador. Item. sapia dit arrendador que haja de tenir dit lloch provehit de glas o neu a dos diners la lliura, del dia de St. Joan de Juny fins el dia o festa de Tots Sants. Item sapia dit arrendador que dins vuyt dias que haurá fet lo sobre dit arrendament, sia obligat en firmar un acte del preu que a dit arrendament haurá promés y haja de pagar lo fer dit acte y haja de pagar lo corredor y haja de donar fermansa coneguda dels dits Sors. Jurats; y lo preu que prometrá a dit arrendament haja de pagar ab quatre tersas iguals, ço es de tres en tres mesos cada tersa. Item sapia dit arrendador que per quiscuna vegada que li faltará de tot lo sobre dit o alguna

cosa que tindrá obligació de tenir, caiga en ban de 5 sous executadors per lo Sr. Mustasaf. Lo preu del dit arrendament son 19 lliures.»

Se veu que a Vallbona hi havía un pou per la conservació del glas que'ls senyors establiren al comú, puix en una reunió dels prohoms tinguda a 21 de Novembre de 1712 en la que s'hi congregaren en Mateu Gralla batlle de dit lloc, Joseph Mata y Sabater, jurat en cap, Mateu Tarafa espardanyer, jurat segon, Joseph Sabater, Jaume Pons, Felix Mata, Joseph Rius, Joan Vallés, Tomás Gralla, Joan Artigas, Tomás Sabater y Bargalló, Joseph Mora y Felix Olier. El jurat en cap feu la següent proposició: «Honorables Srs. moltas vegadas se ha parlat en consell de que era convenient se tregués lo acte de establiment feu al comú de dit lloch la Sra. D.ª Francisca de Foxá, del pou de glas, perqué sabés lo comú las obligacions te en dit establiment y per tenirlo en lo arxiu de dit lloch.» qual proposició tingué els vots unánimes y conformes de tots, exceptuant el de Joan Vallés.

«Dia 27 Juliol 1688. Els jurats del lloc de Vallbona fan arrendament de la fleca de dit lloch a Teresa Sabater per temps de un any desde St. Joan de Juny de 1688 al de 1689, ab els pactes següents: Primerament sapia lo dit arrendador que haja de tenir lo lloch de Vallbona provehit de pa, tant de blanch com de moreno durant lo sobre dit arrendament. Item sapia lo dit arrendador que se li donara lo preu conforme y segons anirá lo blat a la plassa de Capellades, y per veneduras se li donará 10 sous per cortera. Item que ninguna persona puga vendre pa ni blanch ni moreno en dit lloch de Vallbona, sino lo dit arrendador, en ban de 3 lliures quiscuna vegada que contra fará o contra faran, executadoras per lo Sr. Mostasaf; la tersa part per lo acusador. Item sapia dit arrendador que dins vuyt dias haja de firmar un

acte del preu de dit arrendament y haja de pagar lo fer dit acte y lo corredor, y lo preu que prometrá a dit arrendament haja de pagar ab quatre iguals tersas, ço es de tres en tres mesos cada tersa; y sia obligat en donar fermansas a coneguda dels dits Srs. Jurats. E per quiscuna vegada que al dit arrendador li faltará del sobre dit, caiga en ban de 5 sous executadors per lo Sr. Mostasaf. Lo preu del dit arrendament son 40 lliuras.»

«Dia 28 Agost 1688.—Los honorables Francesch Farrer pagés y Bartomeu Gralla vidrier, jurats del lloch de Vallbona, fan arrendament de la civada del dit lloch a Francesch Martí paraire de la vila de Capellades per temps de un any, comensant lo dia o festa de St. Joan de Juny del any 1688 y finirá lo dia de St. Joan de Juny de 1689, ab los pactes següents: Primerament sapia l'arrendador que haja de tenir lo lloch de Vallbona provehit d'ordi o civada tot lo temps que lo dit arrendament durará. Item sapia dit arrendador que se li donará 5 sous per cortera de veneduras. Item sapia que ninguna persona puga vendre ordi ni civada a la menuda en dit lloch ni terme, ni que los hostalers no pugan comprar a corteras y mitjas corteras per tornar a vendre, tot en ban de 3 lliuras executadoras per lo Sr. Mustasaf; la tersa part per lo acusador. Item sapia dit arrendador que del preu que a dit arrendament prometrá haja dins vuyt dias de firmar un acte, ab obligació de pagar lo fer dit acte y també haja de pagar lo corredor, y sia obligat en donar fermansa a coneguda dels Srs. Jurats. E lo preu que prometrá, haja de pagar ab quatre tersas iguals, ço es de tres en tres mesos cada tersa. E mes sapia dit arrendador que per quiscuna vegada que del sobre dit li faltará, caiga en ban de 5 sous executadors per lo Sr. Mustasaf. Lo preu del dit arrendament son 11 lliuras y mitja.»

Els arrendaments del any següent 1689 a 1690,

foren donats: el de la pesca salada a Teresa Sabater del lloc de Vallbona per 18 lliures. El de la taverna a Domingo Bru paraire de Capellades per 7 lliures. El de la fleca a Pau Batlle pagés de Vallbona per 34 lliures. Y el de la civada a Pau Flor del lloc de Vallbona per 14 lliures.

L'altre any, el de la pesca salada l'obté en Joseph Calix del terme de Pierola per 15 lliures. La taverna en Tomás Gralla fadrí pagés de Vallbona per 14 lliures. La fleca en Pau Batlle de Vallbona per 15 lliures. Y la civada els fills d'en Pau Vallés, difunt, per 8 lliures.

Pera ferse mes carrec de les oscilacions dels dits arrendaments, posaré lo que se'n dona durant uns quants anys del sigle XVIII.

Any 1704.—Té l'arrendament de la pesca salada en Pere Martí, sastre de Vallbona pel preu de 26 lliures 15 sous. El de la fleca Magdalena Batlle viuda de Pau Batlle pagés de Vallbona per 27 lliures. El de la civada en Salvador Sabater pagés de Vallbona per 9 lliures. El de la carniceria, Tomás Sabater també pagés de Vallbona per 25 lliures.

Any 1705.—La carnicería la té en Jaume Pons pagés de Vallbona per 35 lliures. En Tomás Gralla pagés de Vallbona té la pesca salada per 17 lliures; y en Pere Martí, sastre del matex lloc, la fleca per 25 lliures.

Any 1706.—En Vicens Vidal del terme de Piera se obliga a tenir provehit el lloc de Vallbona de carn de crestó a 4 sous la lliura; y de moltó n'haja de matar tres, l'un per Tots Sants, l'altre per Nadal y l'altre per Carnestoltes a 6 sous 6 diners la lliura; y haja de matar tres tossinos de Tots Sants fins a Nadal a 4 sous la lliura; sens pagar arrendament. L'arrendament de la fleca, lo té en Joseph Batlle pagés de Vallbona per 34 lliures. En Francesch Martí paraire de Capellades, té'l del ordi y civada per 13 lliures; y

en Felix Mata pagés de Vallbona, el de la pesca salada per 27 lliures.

Any 1710.—Té arrendada la pesca salada en Mateu Tarafa espardanyer de Vallbona per 55 lliures, y ell matex té també la taverna per 18 lliures. Y la fleca la té en Joseph Mata pagés de Vallbona per 54 lliures.

Any 1714.—En Tomás Gralla pagés de Vallbona, té l'arrendament de la pesca salada per 26 lliures y la del ordi y civada per 12 lliures. Y la de la fleca en Joseph Mata de Vallbona per 40 lliures.

Any 1715.—En Joseph Mata y Sabater pagés de Vallbona, té arrendades la fleca per 41 lliures y la taverna per 18 lliures. La pesca salada la té en Jaume Poch pagés de Vallbona per 41 lliures.

Respecte als delmes hi hauría també molt que parlar; mes com que es una qüestió que no la he estudiada, y per altre part pocs son els documents que d'aquest assumpte he trobats, me contentaré en manifestar que'ls principals qui cobraven delmes eren: la Iglesia y el Senyor; no obstant, del terme de Cabrera ne cobraven també el Bisbe de Solsona, el Rector de Piera, el Monestir de Sant Benet de Bages y el reverent N. Garriga beneficiat de Piera.

Además també hi havía'l delme de S. M. el Rey, que'l cobrava la Casa delmera pera ajudar la guerra contra'ls infidels. Aquesta casa delmera era una per cada parroquia, y axís n'hi havía una a Vallbona y altre a Cabrera, mes en el sigle XVIII se promogué una qüestió contra la Bleda qu'era la casa delmera de Cabrera, puix tant el Senyor com el Rector defensaren que essent Vallbona y Cabrera una sola parroquia, sols una casa major delmera corresponía. En 1765 y despres en 1795, s'entaulen plets sobre aquest assumpto.

Com a estadística d'aquell temps, vegis la següent escriptura del 2 d'Agost de 1715. «Els honorables Tomás Gralla y Bartomeu Soler, jurats l'any present,

Mateu Tarafa, Joseph Mata y Sabater, Joseph Mora, Joseph Batlle, Felix Mata, Joseph Rius, Joan Artigas, y Mateu Sabater, tots del conseil ordinari de dit lloch, haguda rahó dels absents y llegitimaments impedits, han jurat sobre Deu y sos quatre Sants Evangelis, en presencia de mi Joseph Miquel pbre. y Rector de dita parroquia, com en lo lloch de Vallbona, se troba haverhi 36 casas, so es, 5 de grans y 31 de xicas; y axí matex se troban en dit lloch sis cavalgaduras grans, les quatre bones y les dos no son bones per gaire res; y també se troben nou animals menors, los sis bons y los tres no son gaire bons, lo que han jurat en presencia dels testimonis avall escrits. Testes.—Pere Pujol y Bartomeu Sabater, pagesos de dit lloch.»

Altre document pera que's medexin les terres de Vallbona: «Vuy dia 7 del mes de Juny 1744 se han congregat los honorables batlle Joan Vallès y regidors Joseph Farrer pagès, Joseph Modoleil mestre de cases y Mateu Sabater pagès del lloch de St. Barthomeu de Vallbona, bisbat de Barcelona, corregiment de Vilafranca del Panadès, pera determinar dits honorables Regidors, lo modo de recanar las terras del predit lloch o terme per la utilitat y equitat de dit poble. Lo determinat per dits honorables Regidors es lo següent: 1.º Joseph Farrer regidor decano ha determinat y votat se recane dit terme de Vallbona per los recanadors que S. M. (q. D. g.) te elegits. Item. Joseph Modoleil regidor en segon lloch ha determinat y votat se recanen las terras de dit lloch per dos experts pagesos que no sien del lloch de Vallbona y un pagès del mateix poble pera regoneixer las terras que han aumentat o deteriorat en dit terme. Item. Mateu Sabater regidor últim, ha determinat y votat se recanen las terras de dit lloch per dos experts pagesos que no sien del lloch de Vallbona y un pagès del mateix poble pera regoneixer

las terras que han aumentat o deteriorat en dit terme. Item. Joan Vallés batlle del sobre dit poble, aplaudex la sobre dita junta y dona facultat de firmarla al Rnt. Pau Miquel y Guardiola pbre. y Rector de Vallbona, vuy dit dia 8 de Juny 1744.—Joan Vallés batlle.»

Del 7 de Setembre de 1850, hi ha una estadística feta per l'ecónomo de Vallbona, reverent Francisco Busquets prebere, que diu: «El número de vehins o cases a Vallbona es de 102 y a Cabrera de 44. Les ánimes de comunió son 580, corresponentes 400 a Vallbona y 180 a Cabrera. Els capellans que hi ha son tres: el dit ecónomo Francisco Busquets, exclaustrat y té 47 anys; el Rnt. Benet Pinyol pbre. també exclaustrat y te 90 anys; y el Rnt. Joan Ferrer prebere beneficiat y te 45 anys.»

Actualment se compten unes 800 ánimes o habitants a Vallbona y 380 a Cabrera.

XVII

Forn del Vidre

La única industria que's troba a Vallbona desde el sigle XVI, fora'ls molins fariners, es la del vidre, essentne amo del forn la familia Badorc.

Heus aquí la mostra d'un contracte que fa un pare al posar son fill d'aprenent vidrier. El document es del 4 Setembre de 1546 y diu axís: «En Pere Quillet, briacoller del regne de Fransa del lloch de Sevella, habitant ara en la vila de Cardona del bisbat de Urgell, posa a Gabriel Quillet son fill, ab en Gabriel Badorc del lloch de Vallbona, per aprenent en l'art y ofici de vidrier per temps de cinch anys, segons que es us y costum de dit art en Barcelona, prometent y jurant jo dit Pere Quillet de fer cumplir y aturar dit mon fill a vos dit Gabriel Badorc, tot lo demunt dit temps de cinch anys, volent empero dit fill meu usar de dit ofici de vidrier; y de altra part jo Gabriel Badorc vidrier del lloch de Vallbona, prench en cárrech y poder a Gabriel Quillet, fill de vos Pere Quillet, per lo temps ja demunt continuat, prometent y jurant jo dit Gabriel Badorc de tenir en casa mia o en mon poder dit Gabriel Quillet sa y malalt, calsat y vestit com si fos fill de casa, y de ensenyarli l'ofici y art de vidrier tant com a mi possible sia, en pacte y condició que dit vostre fill no sen aja de anar ni exir de mon poder fins a tant que lo

temps de cinc anys sia cumplit, o si per cas sen anava abans del temps, volent ell usar de dit ofici, que jo lo puga fer tornar en casa mia y cumplir tot lo temps segons ques práctica y costum de Barcelona. Y nosaltres demunt ditas parts prometém y jurám de atendre y cumplir tots los pactes demunt dits y continuats y ne fermam apocha en poder de mossén Joan Valtá prevere y vicari de Vallbona. Testimonis: Bernat Font y Joan Cubells, tots vidriers y habitants en el lloch de Vallbona.»

Altres escriptures semblants se troban: una d'elles es del 17 de Setembre de 1550, en la que's diu que l'Antoni Gralla, habitant en el lloc de Vallbona, hi posa son fill Antoni Gralla per aprendre també l'ofici de vidrier ab el dit Gabriel Badorc.

En Salvador Badorc vidrier, compra en 1591 y en diferents actes: patis, pesses de terra, censos. etz. a n'en Montserrat Poch pagés de Vallbona. a sa muller y a llur fill. Axó clarament manifesta que la industria del vidre havia enriquit a n'aquella familia, de modo que'l fill de dit Salvador Badorc, que també's deya Salvador, ja está retirat del negoci, segons se pot veure per un document del 26 de Janer de 1657, en el que consta que'n Salvador Badorc, *pagés* del lloc de Sant Bartomeu de Vallbona, (notis que no diu pas vidrier) arrenda lo forn del vidre juntament ab lo barri y la casa nova ab la ferramenta tornant ab lo matex pes y motllos. per temps de tres anys a rahó de 25 lliures l'any.

El qui arrendá el forn del vidre ab tot lo demés, estic casi segur que fou l'Antoni Gralla, fill o net d'aquell altre Antoni Gralla que havía sigut aprenent de la casa, car es l'únic que sobresurt per aquexos temps com a vidrier; y a mes sembla confirmarho un altre document del 7 d'Abril de 1664, en el qual, el senyor Ignasi de Foxa, Senyor de les baronies de Cabrera y Vallbona ven a Antoni Gralla

vidrier de Vallbona, tota aquella pessa de terra campa de tinguda mitj jornal de mules, situada en el terme de Vallbona y anomenada los ferratges, pel preu de 5 lliures. Sia com vulga, la familia Gralla substituí a la familia Badorc en la industria y en la propietat del forn del vidre.

Del 13 d'Octubre de 1664 hi ha un inventari dels bens d'Antoni Gralla vidrier y familiar del Sant Ofici, difunt, pres a instancia dels tutors y curadors per aquell nomenats. El dit inventari es una mostra de la situació desfogada en que's trobava la familia Gralla, car ademés de les moltes joyes d'or y pedres allí numerades, gra y robes, hi constan també les escriptures de varies pesses de terra, que no detallo per no ferme pesat. No obstant, copiaré lo que hi ha inventariat del forn del vidre, pera donar una idea de les eynes d'aquexa industria.

En aquest inventari, doncs, hi consten quatre matxos; y a la entrada del forn: una pastera gran de pi pera pastar la masculayna, dos argans per portar las carregas del vidre, uns argadells per portar aygua de vimens, cinquanta tres quintás de sosa, tres covens de canya un de gran y dos de mitgensers y una sistella tot pera pilar y portar lo vidre, un garbell de pell de crestat pera triar lo vidre.

Al forn: Lo ferro o porta del tiay del forn; la tiadora de la glaya de ferro de llargaria de dotze pams poch mes o manco; dos forquetas de ferro de pendre la ardre; un parpal gros de ferro de dotze pams de llargaria poch mes o manco; un parpalet de ferro de cinch pams de llargaria; una botadora de ferro de dotze pams de llargaria; una pala ab son manech de ferro de dotze pams de llargaria; una pala curta de manech de ferro de vuyt pams; la vaqueta llarga de ferro de deu pams; altra vaqueta de ferro de cinch pams; la forqueta de entrar lo cordo de ferro de set o vuit pams; lo ferro corp de llargaria de deu pams;

altre ferro corp de llargaria de cinch pams; dos espalordos de ferro de llargaria de dotze pams; un espalordi de ferro de llargaria de sis pams; dos malls de picar barrella grossos; tres mabres de ferro de un pam y mitj; lo grech; lo ferro de pendra larca de sis pams de llargaria; lo ferro travesser de la glaya; dos flescas; dos puntils; un farret; dos molletas, unas de xicas y unas de grossas; dos ferros; unas estisoras; dos motllos de arám y un de fusta ab costellas de aram; cinch motllos de coure, quatre de costa dreta y lo altre de costa de Rey; quatre bufadós, dos de grossos y dos de xichs; quatre motllos de fer garrafas de fusta, quatre gamtas de fulla de pi; dos sadassos de passar la pedra y barrella; una gibrelleta de ferro pera posar la sal del forn; cinch tascons de ferro; dos destrals; dos massas de fusta ab sas anellas de ferro als caps; tres destrals grossas bosquinas pera fer llenya, dos de novas y una de vella.

A 15 de Janer de 1673, un tal Francesch Tarafa, fadrí vidrier y natural de Mataró, se casá ab Magdalena Gralla, filla del difunt Antoni Gralla. Després de la mort d'aquest regentá'l forn del vidre en Pau Flor, mes quan el fill Mateu Gralla estigué ja en disposició d'encarregarse del negoci s'associá ab son cunyat, com es de veure per la següent escriptura: «Dia 2 de Febrer de 1678.—Mateu Gralla vidrier del lloch de Vallbona acull a Francesch Taraffa, també vidrier, habitant en dit lloch de Vallbona, en lo forn de vidre que ell dit Mateu Gralla te y possehex en lo dit lloch de Vallbona, per espay de quatre anys, los quals per pacte entre ells exprés comensaren a correr a 31 de Janer de 1678 y finirán al primer de Febrer de 1682, lo qual forn farán anar ells dits dos per lo espay de dits quatre anys a mitjes ab los pactes següents: 1.er es pactat entre ells que tots los gastos farán en menjar y beure, soldades de vidriers y demés mossos necessaris a dit forn, gastos de fer lo

forn nou, compras y mudansas de morters, disminucions de ferros, ço es dos malls, lo grep, parpalet, parpal, botadora, tiradora, vaqueta xica, vaqueta grossa, pala llarga, espalordi, ferrocorp xich, dos forquetas de entrar cordo, los quals ferros tots junts pesan dos quintás, una arroba y quatorsa lliuras, y los demés ferros y eynas necessarias a dit forn, com son dos espalordas, un ferrocorp llarch, tres tascons de estallar tions, quatre anelles de massa de estallar, una pala xica, quatre mabres, dos forquetas de tirar lo vidre al arca, las destrals de fer llenya y estallar y los motilos ho cobrará dit Mateu Gralla al cap de dit temps, ço es de dits quatre anys tals quals a las horas se trobarán. Item, gastos de matxos tan en comprar ordi, civada, favas y palla com en adops de basts, compra de cordas, curas de dits matxos y diminució de aquells si ni aurá, los quals es asaber tres matxos estan avaluats en 204 lliures, lloguer de mobles, tota la barrella, colors, pedra, vidre trencat y llenya ques comprará pera fer anar dit forn y finalment tots y qualsevol altres gastos que necessariament se oferirán per al dit forn que ho hajan de pagar ells dits dos per iguals parts, ço es la mitat cada hu. Item, es pactat que cada hu de ells aja de trevallar en son obra lo que humanament puga fer y per quan lo dit Francesch Taraffa es mes abil en lo de son ofici y guanya mes de mans que lo dit Mateu, per so no tinga obligació lo dit Francesch Taraffa de donar ningun lloguer del forn al dit Mateu Gralla, y axi y de la matexa manera que totas las ganancias, profits y aumentsque de dit forn pervindran en lo espay de dits quatre anys (deduits tots los dits gastos) se hajan de partir entre ells dits dos per iguals parts, ço es la mitat cada hu, y axi matex de aquellas dos pessas de terra que lo dit Mateu Gralla te en lo terme de Vallbona, ço es la rompuda y ort, que lo ajan també de condresar a mitjas, pagant

la mitat dels gastos cada hu y partirse los fruits y profits resultants de ditas dos pessas de terra, tan en lo gra com en lo oli, ço es la mitat cada hu no comprenentsi los splets que en ditas pessas avuy son, ni tenint obligació lo dit Taraffa de pagar parts de la sua part al dit Mateu Gralla. Item. es pactat entre ells que los dits matxos ajan de traginar tota la verema de les vinyes de dit Mateu Gralla a gastos de ells dits dos, es asaber pagats los gastos dels matxos y traginer tansolament per iguals parts, ab pacte que lo dit Mateu Gralla aja de donar al dit Taraffa quatre cargas de vi a raig de cup, de manera que ajan de estar tan lo hu com laltre tan en la perdua com en la ganancia, y que ningú de ells se puga apartar en lo espay dels dits quatre anys dels dits pactes, y pera tenir y observar ditas cosas se obligan... etc.»

Vegis ara 'l resultat ganançiós que al cap dels quatre anys se repartiren: «Dia 2 Febrer 1682. Mateu Gralla vidrier del lloch de Vallbona y Francesch Taraffa també vidrier de dit lloch, habitant en dit lloch, han passat comptes vuy dia present de tot lo temps de aquells quatre anys que han fet anar lo forn del vidre ells dits dos en companyía, y se troba vuy dit dia en dit forn de valua de vidre, abat, barrella, vidre trencat, pedra picada, esmalt y demés materials y lo valor y preu de tres matxos que avaluat cada cosa per si a son preu, tot junt fan la somma de 763 lliures 16 sous, de las quals te encarregadas dit Mateu Gralla deduidas dels acreadors, tant de Barcelona com dels foranesos 284 lliures 7 sous, de las quals ha de pagar lo dit Mateu Gralla als oficials de vidre y demés mossos del forn 142 lliures 7 sous; y mes ha de pagar a Joan Servera 142 lliures que se li deuen de barrella, de las quals ne te un albará de debitori firmat dels dits dos Gralla y Taraffa, axí que tretas las ditas 284 lliures 7 sous de las ditas 763 lliures 16 sous, restan partidoras entre ells dits dos

Mateu Gralla y Francesch Taraffa 447 lliures 8 sous. las quals partidas entre ells dits dos per iguals parts, toca a cada hu de ells 223 lliures 14 sous, 3 diners; y las ditas 223 lliures 14 sous, 3 diners, las dona lo dit Francesch Taraffa, y lo dit Mateu Gralla vers si reté en paga y satisfacció de aquellas 259 lliures 3 sous que lo dit Francesch Taraffa restá adeura al dit Mateu Gralla lo dia que entraren los dits dos en companyía per fer anar lo dit forn los dits quatre anys, com consta ab acte rebut y testificat en poder del Rector de Vallbona a 2 de Febrer de 1678, las quals te agudas y rebudas y acceptadas lo dit Mateu Gralla en lo modo sobre dit, y axí anulla, escansella y trenca lo sobre dit acte de debitori al dit Francesch Taraffa, de tal manera que a ell no li puga aprofitar, ni al dit Taraffa danyar, y axí ab dits pactes se absolen, definexen y remeten lo un al altre, ab pacte de no demanarse res mes de tot lo sobre dit y 32 lliures 10 sous que lo dit Francesch Taraffa resta adeura al dit Mateu Gralla a cumpliment de las ditas 259 lliures 3 sous las promet dit Taraffa donar y pagar a Joseph Serra, en diminució de aquellas 32 lliures 10 sous que lo dit Mateu Gralla li havia de donar y pagar de soldada fins per tot lo Janer de 1682 y per so atendre y cumplir, tenir y servar ditas cosas se obligan... etc.»

Desde aquesta data els Grallas desaparexen com a vidriers, y els que figuran amos y propietaris del forn del vidre son la familia Tarafa; axis es que després del dit Francesch Tarafa casat com ja he dit ab Magdalena Gralla, el succehex son fill y hereu Antoni Tarafa y Gralla, qui's casa en 1716 ab Magdalena Ricart.

Mort l'Antoni Tarafa y Gralla el 16 Novembre de 1756, continua el negoci del forn del vidre son fill Antoni Tarafa y Ricart, qui's casa ab Magdalena Elias y després d'una temporada se retira a Pierola, hont morí a 7 d'Agost de 1774.

Ja no he trobat res mes del forn del vidre, puix tots els demés successors foren pagesos, anant seguint d'hereu a hereu fins arrivar a n'en Joseph Tarafa y Forns (a) Pitxaró propietari, que vengué la casa hont hi havía el dit forn a n'en Mateu Vilarrubi, en qual casa avuy renovada hi té aquest establerta una barbería, y en lo que es ara seller, encara s'hi poden veure restos de la antiga construcció del dit forn del vidre.

XVIII

Antics molins fariners

Sabém que al sigle XIII hi havía per aquestos entorns y a les riberes del Noya, cinc molins fariners, per aquella escriptura ja citada del 7 de Juny de 1258, ab la qual el rey Jaume I establex a Pere de Capellades cinc casals de molins que s'anomenan de Ça riba, *juxta locum qui dicitur Vallbona in termino castri de Capraria, quod est in termino Apiarie*, al cens de 25 quarteres d'ordi.

Fins al sigle XVI no tinc cap mes noticia de molins fariners; y suposo que aquells, transformats avuy en fàbriques o molins paperers, conexem actualment pels noms de càl Bota, càl Alert, molí de Castellet o càl Afou, molí de càl Ferrer del Coll y molí del Bacias o de Sant Miquel.

De càl Alert y del molí del Ferrer del Coll no n'he trobat res; el primer pertany al terme de Vallbona y es actualment una fabrica de filats de la viuda de Joseph Marsal y fills; y el segon pertany al terme de Piera, propietat de càl Ferrer del Coll, qui hi te arrendats: una fàbrica de teles de matalas y un molí fariner, únic que encara mol farina, y que aprofita l'aigua després d'haver passat per la fàbrica.

Els altres tres pertanyen al terme de Cabrera.

Molí de Sant Miquel.—Desde'l sigle xvi axís se troba anomenat el molí enclavat y formant part de la propietat de cân Torras del molí.

Qu'es antiquíssim ho demostra part de lo que forma l'edifici actual, car se conserven algunes groxudes y robustes parets construides ab grossos carreus que era'l propi y antic molí fariner. Sa historia es casi nula; formant part, com ja he dit, de la propietat de câl Torras del molí, seguí la seva sort, fins que aquella familia Torras, desprès d'haverlo tingut sempre arrendat, va construir a principis del sigle xix un nou cos d'edifici al costat del vell destinantlo a molí paperer; abdos funcionaren fins a últims d'aquell matex sigle, y allavores suprimit el molí fariner y ajuntant un y altre casal, quedá tot ell pera la fabricació del paper anomenat de barba.

Al construirse el molí paperer o poc desprès, fou comprat, ab un bon trós de terra al peu matex del riu, per en Tiana de Capellades, a qual familia encara pertany, separantse axís de la heretat de cân Torras.

Molí de Castellet.—Encara avuy ab el nom de câl Moliner existex una casa al peu del riu Noya entre'l molí paperer y câl Afou, únic recort del desaparegut molí de Castellet, el mes anomenat y el mes ric de tots.

A principis del sigle xvi es un tal Joan Molner el moliner de Castellet, a qui en 6 de Juny de 1513 el batlle de Vallbona li embarga tots els bens mobles y censos per falta de pago al senyor mossén Camporrells.

A 21 de Novembre del matex any, ja consta que'l moliner de Castellet es Antoni Marcer, comprobantho altres escriptures d'anys successius, fins que en una de 1519 hi figura com a testimoni, Antoni Codorniu *molinario termini dicti castri de Capraria*.

Que aquest Codorniu era l'amo del molí de Castellet ho proba el que al firmar a 4 de Juliol de 1529

els capitols matrimoniais de son fill Antoni Codorniu ab Margarida Bargaiiona, li dona la *casa o molí de Castellet ab tots sos casals y moles y aparells y arreus que'n dit molí se guarden*, y també *totes les terres y pertinencies y drets que a dita casa o molí esguarden ara de present y per l'esdevenidor.*

Els dits Codornius segurament se retirarien del negoci arrendant el molí, mentres que ells llogan en 1536 la casa y heretat de l'Antoni Tarragó; mes tart se feren amos d'aquesta casa y heretat, donant origen a la casa Codorniu de Cabrera, que seria la que avuy conexem ab el nom de Casa blanca, qual propietat ha passat a la familia Mora, com ja queda esplicat.

Desde l'any 1510 se troba tot sovint pels manuals y escriptures en Joan Avinyó de la Roca del terme de Cabrera, qu'es oriundo de la masía La Costa del terme de Piera; y si no habita en el molí de Castellet no n'está gayre lluny, potser a la casa que avuy se'n diu el maset del Farrer. Casat ab una filla anomenada Magdalena Avinyona es en Miquel Clanxet, qui a principis del 1545 ja es el moliner del molí de Castellet, comprat sens dupte a l'Antoni Codorniu.

El dit Miquel Clanxet morí a 18 Desembre 1586, havent ja mort abans y a 24 de Juliol de 1585, son fill que també's deya Miquel; restá doncs, hereva universal, la neta y filla respectivament anomenada Miquela Clanxeta, que a 15 de Juliol de 1589 la casen ab Simeon Elías.

Ja a 5 d'Agost de 1587, poc mes de mitj any de la mort del avi, se firmaren els capitols matrimonials, y en ells s'hi llegex: «Atenent y considerant lo dit mossén Joan Clanxet, oncle y curador de la Miquela Clanxeta, que lo molí y terres van a tota ruina y perdició per so que los arrendadors no's donen bon recapte, no obstant que la dita Michela Clanxeta donsella sa neboda, es de molt poca edat pera reparar los dits danys del molí y terres; ara de present li i lliurá lo

dit molí ab totes les terres y possessions y ab los cárrechs, conforme los dits difunts Clanxets avi y pare de la dita pubilla ho teníen, y axí vol lo dit mossen Joan Clanxet que lo dit Simeon Elíes marit esdevenidor de la dita Michela Clanxeta sa neboda, del dia present en avant entre en possessió del dit molí y terres, y que de assí en avant fasse los fruits seus y que los cárrechs fa lo dit molí axí de censos com de censals vinguen a cárrech del dit Simeon Elíes, donantli poder de lluir y quitar los censals y que puga fer obres en dit molí y casa, axí necessaries com voluntaries, les quals li assegura en y sobre los bens de la present donació; y en cas de que la Michela morís avans d'efectuarse'l matrimoni o després de casada pero sens successió, el dit Simeon no puga per axó esser tret del dit molí y propietats fins que haja sigut integrament pagat per lluir y quitar y per obres y també lo que avuy paga y dona al dit mossén Joan Clanxet, qui enten fer aquesta donació a sa neboda, la qual si després de casada mort sense fills llegítims sols pot disposar de 100 lliures, tornant tota la restant heretat a Beneta Clanxeta mulier den Pere Volta de Capellades, y si te successió pot disposar de tota la heretat a ses lliures voluntats.»

El dit Simeon Elíes paga ara de present a mossén Joan Clanxet 145 lliures, per obs de pagar a n'en Cristófol Clanxet sabater del lloc de Capellades y a n'en Montserrat Clanxet 45 lliures a cada hu per los drets qu'en dit molí de Castellet y heretats los pot espectar; y les restantes son per pagar los deutes que avuy te'l dit molí.

A 5 de Setembre de 1587 mossén Joan Clanxet maná fer un inventari de tots els bens del molí de Castellet, abans d'entregarlo a Simeon Elíes.

Ab gran empenyo s'emprengué en Simeon Elíes la tasca de remontar el dit molí, mes com ell era pagés del terme de La Guardia, arrenda'l molí, en qual es-

criptura d'arrendament fa constar que l'arrendador li ha de donar escurat el siti pera fer un *molí draper*. (si será un molí paperer?).

A pesar de tots els seus esforsos no pogué realsar pas el dit molí, car a 16 de Juliol de 1590, se'l ven a un tal Alvert que ja temps enrerá figurava com a moliner y habitant en el molí de Castellet; potser era l'arrendador. Heus aquí la escriptura de venda. «Simeon Elíes y Miquela sa muller venen el molí de Castellet, del terme y castell de Cabrera, al honorable Joan Alvert y Eleonora sa muller, moliners, habitants en el lloch de Vallbona, ab les moles, resclosa, coderc y demés útils del molí y les cases que hi han junt al molí. Ademés tot l'hort dit del molí, ab l'era y pallissa; termena aquest hort a l'orient ab el riu Noya, a mitjdia ab honors de Bartomeu Modolell mitjansant el rech del molí, a l'occident y a circi també ab el riu Noya. Ademés aquella pessa de terra plantada de ceps anomenada la vinya de casa, de tinguda 10 jornals de cavador; termena a l'orient ab el camí que va de Vallbona a dit molí, a mitjdia ab el riu Noya, al occident també ab el riu Noya, y a circi ab el camí anomenat vulgarment de la carrerada (carretera?). Ademés tota aquella altra pessa de terra, part campa y part plantada de ceps, d'uns deu jornals de llauró de mules, anomenada camp d'oriola y termena a l'orient ab el torrent de Llivars, a mitjdía part ab dit torrent y part ab el riu Noya, al occident ab la vinya de dit molí y part ab honors de Montserrat Poch, y a circi ab honors de Bartomeu Modolell y part ab honors de Joan Garrich. Ademés aquella pessa de terra part campa y part plantada de ceps de quatre jornals de llauró de mules anomenada la Mallola del Figueral, y termena al orient ab el riu Noya, a mitjdia ab honors de Montserrat Ferrer del Coll, a l'occident ab honors de Montserrat Dolcet, y a circi ab honors de Bartomeu Modolell. Ademés

tota aquella altra pessa de terra d'un jornal anomenada dên Guitart; termena a l'orient ab el riu Nova, a mitjdía ab honors de Montserrat Dolcet, a l'occident ab honors de Tomás Mora de Cabrera y part ab honors d'Antoni Codorniu de Cabrera, y a circi ab el riu Nova. Tot lo dit pertenex a la Miquela per haverho heretat de son pare Miquel Clanxet, segons testament fet el Juliol de 1585 y ella ho aportá a son marit Simeon Elies per rahó del dot. Tot lo dit está en domini y alou del Iltre. Sr. Octavi de Foxá, senyor del castell de Cabrera. El preu de la venda es de 620 lliures, pagant 620 sous de cens cada any.»

Per aquest estracte de la escriptura de venda sabém d'una manera certa y positiva en que consistía la heretat del molí de Castellet.

El dit Joan Alvert, fill de Pere Alvert y Ramona sa muller, del lloc de Tortosa del regne de Fransa, s'havía casat a 23 de Febrer de 1588 ab Eleonor Ferrera del terme de Madiona.

Un cop casats els trobém moliners y habitants en el molí de Sant Miquel, y encara viuen allí en 1591, després que ja havíen comprat el molí de Castellet, lo qual suposa que feyan anar tots dos molins.

Mes tart en Joan Alvert se retirá del negoci encarregantlo a son germá, per quan en document de 2 de Mars de 1605, se troba que Joan Alvert habitant en el terme de Jorba bisbat de Vich, constituex y ordena procurador seu a Bernadí Alvert son germá, moliner habitant en el terme de Cabrera.

Aquest Bernadí o Bernat Alvert o Esbert, que de totes aquexes maneres se troba escrit, consta ja desde el principi del sigle XVII com a moliner del molí de Castellet.

Haventseli mort a 9 de Mars de 1601 sa muller María, a 25 de Juliol de 1604 se torna casar ab una tal Joana Velada, viuda. Y viudo altre vegada en 1625, morí per fi ell a 27 d'Agost de 1629.

Jo crec que per manca de successió d'aquell Joan Alvert, passá la heretat del molí de Castellet a son nebot Bernat Esvert, fill del altre Bernat Esvert ja citat, qui a 25 de Febrer de 1618 s'havia casat ab Catarina filla de Simeon Elíes negociant de la vila de Piera y de Miquela Clanxeta sa muller.

Heus aquí com el patrimoni de la Miquela Clanxeta, torna a la seva familia en la persona de son net Francesc Esvert y Elíes.

La Catarina Elíes y Clanxet mare d'aquest noy y d'altres tres fills mes, morí en 1628, y l'avia viuda ja, cuidá els dos nets que li quedaren, l'un de 7 anys y l'altre de dos y mitj, tenint per fi la ditxa de morir en la casa de sos pares a 20 de Mars de 1636, comptant llavores l'hereuet prop de 15 anys y l'altre 10 de fets.

El llur pare necessitat d'una dona pera cuidar la casa, se torna casar per allá l'any 1640 o 1641, ab una tal Magdalena Martorell.

La dita Magdalena morí en 1663, y son marit Bernat Esvert a 12 de Maig de 1665, quedant l'hereu Francesc, d'uns 44 anys, ja casat y enmaynadat.

En Francesc Esvert o Alabert morí a 3 de Setembre de 1691, y quedá pubilla per manca de successió masculina, sa filla Maria Anna, que ja tenia mes de 35 anys y era casada ab en Domingo Fages moliner de la vila d'Esparraguera.

Aquest Domingo Fages era francés y s'havía casat ab Mariagna Alaberta, el 7 d'Octubre de 1676. Mort son sogre vingué a continuar el molí de Castellet, ahont ja hi habia trevallat abans; y aquí morí el 26 de Desembre de 1712.

El dia 6 de Juny de 1719, se casa en la iglesia de Vallbona, en Miquel Fages moliner del molí de Castellet, fill de Domingo Fages y de Anna-Maria sa muller, tots dos difunts; ab Margarida Bonastre, donzella, del terme de Masquefa.

Vegis el següent document: «Certifico ab les presents jo lo baix firmat com en presencia mia y testimonis baix firmats. lo honorable Vicens Fexes pagés del terme de St. Salvador de Cabrera, bisbat de Barcelona. del corregiment de Panadés, batlle, y lo honorable Jaume Canals, també pagés de dit terme y regidor actual en lo present y corrent any de 1740 del dit terme, han testificat com lo molí fariner que possehía en dit terme de Cabrera Miquel Fáges pagés del matex terme, es derruit per haversen portat la riera de Noya lo dia 27 de Janer la resclosa, rech y lo matex casal del molí ab gran estrago, y no's pot retornar sino ab molt gasto y ab molt temps segons se veu lo estrago ha fet dita riera, y dit Miquel Fáges ser home de pocas conveniencias, per tot lo qual se creu no poderla retornar, tot lo que han testificat en presencia mia, sent per testimonis Pere Anton Torras y Francisco Roig pagesos habitants en dit terme de Cabrera bisbat de Barcelona. Pau Miquel pbre. y Rector.»

No obstant lo dit, se torná a reedificar el molí, y continuá trevallanthi en Miquel y en Salvador fills del esmentat Miquel Fáges y Alabert, qui ja s'havía retirat y feya de pagés, com consta en aquesta y altres escriptures.

El dit Miquel Fáges y Alabert morí a 30 de Mars de 1754, y quedá son hereu Miquel Fáges y Bonastre, qui a 11 de Novembre de 1755, se casá ab Rosa Vilaseca de Santa Margarida de Montbuy. D'aquest matrimoni sols quedaren noyes, y quan el pare morí a 28 d'Octubre de 1781, la mes gran també havía mort ja en 1766 quan tenía prop de 10 anys; per lo tant quedá pubilla la segona anomenada Mariangela Teresa, coneguda sempre per aquest segon nom, qui a 3 del mes de Setembre de 1776 se casá ab Joseph Viver fadrí pagés, natural de Sant Juliá del Tura del Vallés.

D'aquest matrimoni hi hagué deu fills: vuyt noys y dues noyes.

Pel següent document podém saber quan se construí el molí paperer: «Nota dels pactes en que se han acordat Joseph Viver moliner y Valentí Arñan mestre de cases, en ordre a la Fabrica que preten ferse, ço es, un Moli paperer o de Paper blanch.

»1.º Promet aquell ço es: Joseph Viver ab connivencia de la sa sogra, donarli lo preu de tres mil trescentes lliures barceloneses pagadores de trescentes en trescentes lliures ab lo termini de tres anys.

»2.º Promet Valentí fer la obra de dit Moli ab lo dit termini de tres anys, y ab menos si pot: entenent que dit Molí deurá tenir cinch quartos de llargaria y dos de ample, quals quartos haurán de tenir un palm mes de llarch que los del molí nou Paperer de Torras: a mes deurá fer onse pilas; dos tinas; una prempsa de pedra a dalt y una altre a baix, pero per esta anyadeix lo dit Joseph Viver divuit lliuras: ab lo ben entés, que ajudará lo mencionat a arrastrar las rocas de la vora de la Riera, y si son molt lluny, deurá ferlas portar totas. Pero deu advertirse, que si después de aquest tracte succeheix en quant als pagos, tardança del molí en conclourerlo etc. que puga ser gravement perjudicial a qualsevol dels dos contractants, amistosament sen'avindrán; quedant sempre salvos lo pago, y la fábrica en sa substancia, variant solament en lo temps, o en lo modo, o altres accidentals circunstancias.

»Aixis ho acordaren vui dia dinou de Mars de 1794 en ma presencia, y en lo quarto principal de esta Rectoria de Vallbona. Ita est. Dr. Joan Pau Ribot R.or»

El dit Joseph Viver morí a 27 d'Abril de 1817 a l'edat de 60 anys, quedant son fill y hereu Miquel Viver y Fages, qui a 3 d'Octubre de 1809 y quan tenia uns 30 anys d'edat, se casá ab Antonia Mas.

A l'hereu Joseph Viver y Mas, nat en 1810, se li moriren dos fills, y habent quedat sens successió y plegat ja'l molí per allá l'any 1890, passá lo que restava de la propietat de lo que fou molí de Castellet, al nebot Joan Viver y Morera casat ab Dolors Marsal y Pons, que son els amos actuals. Dic lo que restava de la propietat, perque ademés del molí paperer que havía passat a altres mans, desde mitjans del sigle passat hi ha també un gros espay de terreno ocupat per la fábrica de filats y la casa dels Marsal, anomenada câl Afou.

Cal Bota.—A l'antic molí fariner, que desde'l principi del sigle xix pertanyía a la familia Vinyas, establerta a Vallbona y coneguda encara la llur casa per câl Bota, s'hi afegí una fábrica de nocs o sien batants, ahont s'hi adovaven mantes, burells y demés roba basta, fins que la riuada de Sant Bartomeu del 24 d'Agost de 1842 s'ho emportá tot. Al tornar a reedificar l'edifici, el molí fariner el feren mes enllá, sota matex de Cabrera, y funcioná fins a últims del sigle passat. Mentres que'n l'antic espay ocupat anteriorment, hi bastiren una fábrica de filats que's cremá per allá l'any 1870, y en son lloc hi edificaren després l'actual, que la té arrendada en Jascinto Rifa.

Les fábriques modernes han mort l'antiga industria dels molins fariners.

XIX

Intervencio que Vallbona y Cabrera tingueren en les lluytes dels tres raders sigles

En el sigle XVII vingueren les revoltes de Catalunya contra'ls exércits castellans, agravades per la incalificable conducta del Comte-duc d'Olivares, gran privat del rey Felip IV. La guerra ab Fransa que tant temps amenassava, exclatá al Rosselló, cayent Salses a 6 de Janer de 1640 en poder dels francesos. Mentres la soldadesca exasperada canonejava Perpinyá, la ira popular responia a Barcelona ab les sagnantes escenes del famós Corpus de sang, lo dia 7 de Juny de 1640.

En l'arxiu parroquial de Vallbona, s'hi guarda una carta feta a Barcelona, que no sé de qui es ni a qui va dirigida; sols puc dir que aprofitaren el paper blanc que al darrera hi quedava pera ferhi l'estracte del testament d'en Salvador Portell pagés, natural de Masquefa y habitant en el mas de les Fenoses (avuy cân Pianas) del terme de Cabrera, ordenat el dia 9 de Desembre de 1641. La carta es del 2 d'aquell matex mes y any; diu axís: «Assí lo que tenim de nou, sis conselIers: Nebot, Romeu, Bossen, Nofre Palau, Talavera notari, Salvina passamaner; obrers son lo Dr. Vilanera y Francesch Font, mercader. Tres capitans ab sos cavalls de la part de Rosselló se giraren de la nostra part, los quals acompanyaren assí ab

passaport, y diu que eren a Montjoich y que si lo Sr. de St. Jordi no mor, que aurien altre volta acomés, y que lo mal temps feu perdre la capitana de Sisilia ab molts vaxells escalebrats; ara també hia agut gran maror; no se sab lo que i aurá agut, estan molt espantats en no poder socorra a Perpinyá y pateixen molt. Lo virey esta en Rosselló y diuen nos mourá de allí que no tinga la plassa rendida, y ha enviat a la ciutat y diputació un president perqué faltan pollas y altres aliments, perque ell no vol tenir mando en cosa de la terra que primer no aja jurat, y es home que sap parlar totes les llenguas, home molt palesiá y hasta be que es contra son natural de sa nació. Ja han vingut 75 cárregas de robas y servey de casas, y posa a casa lo compte de Sta. Coloma; ha feta fer una trinxera que te mes de una llegua, que es impossible poder donar socorro als de Perpinyá, perqué es tanta la gent de la terra que feu traveta la hu al altre que ell nesta molt enamorat del be que se aporta la gent de la terra, ademés de axó dona a 5 o 600 sotmesos una piastre a cada hu y un pot de monisió........... anaren per la Fransa ab passa port, en fi recontan .... hisanyes y será molt justicier y dels .... peniats deu o dotse, assí no tenim altra.......... de nou a mes de la provincia, que van tresant que paguen la questa y escusada per lo batalló encara no sa resolt res .... temps nom dona en escriure llarch sino los cops causa de la festivitat.................................... y en son servey me man n................ ques guart o .... y que si lagafaven jo temo li anaría mal, encara que tinga la .... de Barcelona a 2 de desembre 1641 ....»

Aquestos punts denoten que'l paper es esquexat y no's pot saber lo que diu. Conjeturo que'l virrey a qui's fa referencia en la carta es el marqués de los Velez, successor del desgraciat comte de Sta. Coloma.

El principat de Catalunya desde'l 23 de Janer de 1641 estava sots la protecció del rey de Fransa Lluis XIII, combatent les tropes franco-catalanes contra'l rey de Castella. Mes al Desembre de 1642 mori el cardenal Richelieu, qui realment dirigia la política francesa, substituhintlo el cardenal Mazarini; y a l'any següent de 1643, dia 17 de Janer, cau de son alt setial el comte-duch d'Olivares, morint a 14 de Maig el rey Lluis XIII, acontexements que cambien per complert la situació de un y altre país; puix axís que pujá al trono de Fransa Lluis XIV, ja Catalunya's decanta a una reconciliació ab Felip IV.

En aquelles lluytes vegis com Vallbona tenía son batalló en defensa de la patria. Del 23 de Mars de 1643 en una escriptura que diu: «Després de congregats y presa resolució lo batlle y jurats del present lloch de Vallbona, juntament ab els particulars de la universitat qui son los següents: Pere Sabater batlle, Salvador Soler, Antoni Boner jurats, Ramon Sabater, Pere Artigas, Joan Codorniu, Pere Ferrer, Joan Pujol, Sebastiá Mora, Joan Vinyas, Pau Batlle, Pere Mata, Antoni Sabater, Rafel Garrich, Francesch Modolell, atenent y considerant que han pagat al Batalló en servey de la Parrochia lo temps de un any y estar empenyats de mes de 100 lliuras y haver de continuar lo pagar dit bataiió, lo que es impossible sens fer algun redrés, han concordat de pagar cada carrega de vi que vendrán los particulars del present lloch a la menuda, 8 sous, y per cada quartera de blat ques flecará, 4 sous, y per cada carga de vi ques vendrá en gros, 3 sous, y perque no puga cometre frau a la sobre dita imposició o redrés entre los particulars fet, que tots los que vendran hajan y degan ser presos de jurament per lo honorable batlle o jurats, y aquell que se li será trobat frau reste empedit de no poder vendre y ser castigat pels jurats a coneguda del consell; y lo sobre dit redrés fan y fer-

man tan solament per un any, lo qual comensará a correr lo dia de Nra. Sra. de la Anunciació próxim vinent.»

Heus aquí una mostra de com Vallbona se sabía sacrificar per la independencia de Catalunya.

Al matex temps se comprén que provehían també a part del exércit, per quan dels anys 1658 y 1660, son uns petits documents en els que'ls jurats de Vallbona, nomenen y ordenen llur procurador, pera que puga cobrar els *recibos* del pa y civada fet per don Pere Planella tinent de la companyía de don Miquel Ramona del *troço* de Catalunya.

Per fi al Desembre de 1659, se firma entre Fransa y Espanya la funesta Pau dels Pirineus, per la qual aquella se quedá ab un tros de Catalunya.

Al adveniment de Carles II al trono d'Espanya en 1665, quedá de reyna Gobernadora sa mare Mariana d' Austria, comensant de nou la guerra ab Fransa, y en mitj de la desgracia es encara Catalunya, qui per sobre l'ensopiment general dels espanyols, posa les sues energíes al servey del Rey, y Vallbona y Cabrera com els demés catalans demostran llur patriotisme y les fondes arrels d'afecte per la monarquía, reunintse els batlles, jurats y demés prohoms d'abdues parroquies els dies 10 y 11 respectivament del mes de Novembre de 1667, pera acordar un donatiu graciós y voluntari a efecte d'ajuda de costa per les fortificacions de les fronteres, donant 42 lliures barceloneses cada una a n'el duch d'Osuna lloc-tinent del Rey y capitá general del present Principat y del comtat de Sardenya, y axó per espay de tres anys. No sé si hagueren de pagar tots tres anys, car en 1668 ja se publicaren les paus.

En 1673 se reproduí la guerra ab Fransa, que acabá en 1679 ab la pau de Nimega, per la qual se retorná Puigcerdá a Espanya y aquesta cedí'ls estats de Flandes.

En 1684, altre volta comensan les hostilitats, y Vallbona y Cabrera oferexen al noble senyor don Narcis de Anglasell representant de Sa Magestat un soldat cada una, ab el socorro acostumat durant la present campanya, y deposan lo salari o socorro al depositari de la vila de Vilafranca del Panadés.

Per últim després d'unes treves de cinc anys, reprenen els francesos la embestida en 1689, y convocat el consell ordinari del lloc de Vallbona, a 2 de Febrer de 1690, concedex al senyor don Joan de la Nusa comte de Plasencia y diputat de Catalunya, per espay de cinc anys, 37 lliures y 10 sous cada any.

Aquelles insidioses guerres no s'acabaven may, empró el desprendiment y el patriotisme dels catalans tampoc; a 9 d'Octubre de 1696 altre volta's congrega'l consell ordinari del lloc de Vallbona y resol que tots els habitants de dit lloc sien obligats en pagar dret de totes les carregues de verema que culliran, tant si son de dintre'l terme com de fora, ab tal entrarán a dit lloc de Vallbona, axó es 18 diners per cárrega de matxo y un sou per carrega de burro; y els que no tingan vinya pagarán set rals de tall en recompensa, les quals cantitats s'obligan en aplegar els jurats sens ningún interés ni dietes.

No abastan els recursos; les necessitats son greus; Catalunya sofrex el jou enemic y Barcelona esta setiada desde'l Juny de 1697. Per axó del 30 de dit mes y any es un document que diu: «Reunits el batlle, jurats y prohoms de Vallbona y necessitant 200 lliures pera pagar y socorrer als soldats que aquest any han de fer pera llivertar a la ciutat de Barcelona de la opresió del exércit del rey de Fransa que per mar y terra la tenen rodejada, y desitjant fer quatre soldats per l'exércit del rey d'Espanya, ab autoritat y decret del senyor don Lluis de Foxa, nomenen procurador a n'en Francisco Font pagés de Vallbona, pera que sia l'encarregat del censal que crean de

aquella cantitat de pensió anyal 10 lliures, qual censal fou comprat en 17 de Juny per en Joseph Mora y Pons, familiar del Sant Ofici.

A l'Agost sucumbí Barcelona y ab ella caigué Catalunya en poder dels francesos; prompte's tingué noticia dels preliminars de les paus, firmantse aquestes a 30 d'Octubre per en Ryswick tornant Catalunya a Espanya. No havía acabat el calvari dels braus catalans, puix al entornarsen les tropes franceses les hi tingueren de pagar la salvaguarda, y els de Vallbona endeutats ja, no'ls hi restá altre remey que recorre altre volta a don Joseph Mora y Pons de Cabrera qui 'ls hi dexá 100 lliures mes.

Vegis com quedá apurada y plena de deutes y cárregues la universitat de Vallbona. desprès de totes aquexes bregues y ab les que succehiren al sigle següent contra Felip V.

A 7 de Mars de 1710 se reunex el consell ordinari del lloc de Vallbona y determina que's miri ab el senyor Assessor, si es de rahó que'ls fadrins que han comprat terres que per temps pagaven els mals y cárrecs del lloc, si deuen ara pagar; y també si s'han plantat vinyes de les terres de la casa, si deuen pagar, atés y considerant que'ls demés particulars pagan per lo que tenen.

Heus aquí un document de quan Catalunya estava sotmesa al austriac Carles, qui haventse'l 27 de Setembre de 1711 trasladat a Viena pera esser coronat emperador d'Alemanya, dexá aquí sa muller la Emperatriu. Es com seguex: «Dia 20 Abril 1712.—Convocat lo consell ordinari del lloch de St. Barthomeu de Vallbona en la sala del Consell de dit lloch, ab assistencia del honorable Matheu Gralla batlle de dit lloch, ahont per semblants negocis se acostuma dit consell congregar, tenint y celebrant consell de dita universitat com a major y mes sana part de dit consell y prohomens de aquell, haguda rahó dels

absents y llegitimament impedits. En la qual convocació son estats presents Joseph Sabater y Felix Oller lo present y corrent any jurats de dit lloch, Joan Vallès, Felix Mata, Thomás Gralla, Joseph Batlle, Joseph Mata y Sabater, Matheu Tarafa, Joseph Mora, Thomás Sabater y Bargalló, Jaume Pons, Joseph Rius, Miquel Poch, y Joan Artigas, tots prohomens de dit consell, fent estas cosas ab autoritat y decret de dit honorable Matheu Gralla batlle de dit lloch per la noble Sra. D.ª Francisca de Foxá, Senyora jurisdiccional de dit lloch de Grat, sens revocatio. Constituexen y ordenen sindich y procurador llur en dit nom eo de dit lloch y universitat a Joan Vallés del gremi de dit consell, y en dita convocació present, perqué en nom de dita universitat puga comparexer devant del magnífich veguer de Vilafranca, junt ab tots los demés sindichs de las vilas y llochs de dit vagueriu y a soles, y perqué puga entendrer el real ánimo de la Césarea Magestat de la Emperatris nostra Sra. y conferenciar ab lo molt Iltre. Sr. Marqués de Rialp aquellas cosas consernents al Real servey y consuelo de tots los pobles, y que puga junt ab dits síndichs y a soles substituir un síndich o molts síndichs, perqué pugan tenir ditas conferencias y entrendrer el real animo. Empero dit síndich elegit y sos substituts no pugan prometre per part de la present universitat, ni clourer cosa alguna sens expressa llisencia y consentiment del present consell y plena deliberació de dit consell.»

Se reunex el consell de Vallbona a 9 de Novembre de 1712, y fa instancia a Joan Valles que's trobava jurat en l'any 1710 y a Joseph Sabater que ho era en 1711, pera que se fes aplegar y col·lectar lo vinté del vi de dits anys a tots els terratinents del terme de Vallbona. «Y per ço se demana al Sr. Assessor perque los fasse fer justicia per cobrar dit vinté, lo que se havia resolt a un conseil dos mesos antes no aca-

bessen de ser jurats miressen de tenir consell exprés per mirar se aplegués lo dit vinté.»

En altre consell que's tingué a 21 de dit mes y any, se presentá la següent proposició: «en vista de lo que's resolgué en temps passat que cada qual paguia per lo que te de dins lo present terme, y com ni haja molts d'aquest lloch que tenen terres fora terme, perque mes facilment se pogués acudir als gastos se oferexen en estos temps, si a Vms. los está be, sería bo paguessen també del que te cada hu fora terme.» Fou aprobada aquesta proposició per tot el conseil, exceptuant els vots en contra d'en Joan Vallés y d'en Joseph Sabater.

A 24 de Setembre de 1714. enmatlleva la universitat de Vallbona a n'en Joseph Sabater pagés de dit lloc, 50 lliures pera pagar part de la contribució reyal, dita vulgarment *lo donatiu del cortel de hivern.* A 19 de Desembre del dit any, congregats altre volta, resolen, que'n vista de lo molt que s'ha de pagar per lo donatiu del Rey, y com que's deu a molts particulars de lo que han bestret, y no trobantse el comú ab possibilitat per poder satisfer a dits particulars, que'ls talls que's farán pera pagar el dit donatiu sien enters, axó es que cap particular se puga retenir cosa alguna de dits talls en compensació de lo que a n'ell se li deu.

A 16 de Janer de 1716 se promulga el decret de *Nova Planta*, que ve a confirmar la abolició del antic govern polítíc y económic de Catalunya.

Per un document de 20 d'Abril de 1716. sabém que don Antoni de Foxá, senyor jurisdiccional de Cabrera, Vallbona y Vilanova d'Espoya, a 20 de Mars de 1706, havía sigut nomenat capitá del regiment de Sobias per l'Arxiduc, y que aquella patent juntament ab la roba y demés alhajes li fou robat pels sediciosos la nit del diumenge de Carnestoltes de 1714 a casa del doctor Joseph Aguilera vehí de Piera.

Vegis la curiosa escriptura del 26 de Juliol de 1716. «Trobantse lo lloch de St. Barthomeu de Vallbona tassat per la paga de la present Real contribució a la quantitat de 198 rs. de vint, y havent demanat los Srs. Jurats de dit lloch al noble Sr. D. Anton de Foxá Sr. de dit lloch y terme 33 lliures 2 sous y 3 diners. dient es la quantitat tassada per lo consell de dit lloch que de sa part toca a pagar, y haver reconegut lo llibre dels talls ahont consta lo que los particulars paga quiscun, y constant la desiguaitat tan gran ques troba ab lo repartiment de dit tall, per haver de pagar quiscun individuo de dit lloch y terma segons lo que percebeix; per ço dit Sr. D. Anton me requereix a mi lo notari avall escrit que lleve acte de protesta, dient que paga ditas 33 lliures 2 sous y 3 diners asi sols de donar exemple als demés individuos y per no donar motiu a la tardansa per lo cobro de dita Real contribució, y que en manera alguna paga o entrega dita quantitat perque aquell dega pagar per las Rendas que percebeix de dit lloch y termens, y protesta contra dels dits, de tots danys, gastos y despeses per ser tan injusta la tassa, y que recorre al Iltre. Sr. Intendent de Cataiunya.»

Aquesta contribució imposada sobre totes les propietats y rendes y que havien de pagar tant els nobles com les classes proletaries, s'anomená Catastre que per llarcs anys rosega les hisendes de tothom, consequencia dolorosa de les passades guerres.

A 21 de Maig de 1730 la universitat de Cabrera, decidex acudir també al senyor Intendent General pera que envie périts que reconegan les terres del terme, la major part de les quals son incultes ab moltes montanyes y rocas, per quan han trobat massa gravat y carregat l'impost que del Reyal Catastre han confeccionat en aquest terme, judicantlo tot ell de terres de bona calitat.

Altres protestes se troben de diferents particulars,

per haver sigut massa carregats en la repartició del Catastre feta pels jurats; heus aquí com ja comensa la poma de la discordia que havía de continuar mes tart l'odiós impost dels consums.

La lluyta contra l'Impéri que venía sostenint Felip V estava a les acaballes, renunciant per fi en 1720 al trono de Fransa, cedint la Sicilia al Emperador y Serdenya a Saboya; mes la pau definitiva no's firmá fins al 1725, en que l'emperador Carles renuncia sos drets com a rey d'Espanya, cedint en cambi Felip tot lo que aquesta tenía abans en Italia y'ls Paissos Baixos.

Entre les dues dates apuntades encara s'escorríen alguns capdills que ab petits escamots restos de la passada guerra, causaven la intranquilitat del país y sobre tot de Catalunya. Cercant a n'algún d'aquexos pertorbadors se referex sens dubte el següent document que's guarda en l'arxíu de Vallbona: Es un certificat del Rector d'aquella parroquia, Pau Miquel, prebere, el qual diu se li presentaren el 25 d'Agost de 1722 en Joan Vallés batlle de Vallbona y Felix Mata, que mediant jurament «han hecho relacion que conocen y tienen muy bien tratado á Pedro Virgili (a) Lo Esgarrat, quien de muchos años á esta parte ha vivido y residido en dicho lugar de Vallbona, y saben muy bien por haberlo visto que el mencionado Pedro Virgili en la última guerra de 1719 fué fusilero del batallon de Badía, de forma que en el mes de Junio del mismo año 1719 vieron al expresado Pedro Virgili que pasó por el dicho lugar junto con otros fusileros escoltando al Emo. Sr. D. Tiberio Garafa, teniente-general de los excercitos de S. M. quien iba á la campaña de Navarra. Y que después en todo el tiempo que duró la dicha guerra no le vieron, y quando se retiró en dicho lugar ya estaban retirados los excercitos. Y así mismo han hecho relacion que el dicho Pedro Vir-

gili de desde que retornó ha estado quieto, no cuidando de cosa mas que de su trabajo; no saben ni han oido decir que el expresado Pedro Virgili se haya miscuido en cosa contra los edictos de S. M., ni quietud pública, como todo lo referido es mas largamente de ver en el citado auto á que me refiero. Y para que conste... etc.»

Respecte de la última guerra contra'ls francesos, mal anomenada de la Independencia, que tingué lloc a principis del sigle XIX, no he trobat cap document que directament ne parlés. No obstant, podém afirmar que també'ls francesos saquejaren el poble de Vallbona, com ho demostren alguns datos indirectes que he trobats. Axís en el testament de Teresa Martí viuda de Ramon Martí, filla de Bartomeu Estrada y Teresa Fontanals, natural de St. Bartomeu de Vallbona, fet als 15 d'Abril de 1810, s'hi llegex: «... Y per quant no se ha trobat lo testament de mon marit Ramon Martí, que se tem se hagia extraviat *ab motiu de la entrada dels francesos a la Rectoria, que tiraren los papers del Archiu per terra*, ahont devia existir dit testament per haverlo entregat dit mon marit al Rnt. Joseph Carbó, declaro... etc.»

En el llibre dels comptes de les Administracions també s'hi llegexen les dues notes següents, fetes pel doctor Joseph Postius prebere, ecónomo: «Respeto que el Rdo. Josef Carbó, Cura Párroco de esta Parroquia, murió en el año 1808 y tuvo que hacer algunas fugas con motivo de la invasion de los franceses, no se hallan continuadas las correspondientes cuentas de 1808, ni ha podido continuarse en devida forma por falta de antecedentes.»

«Nota que respecte a las circunstancias de la guerra e invasions dels francesos, no hi ha hagut garlandas en las festas acostumadas, per lo que han perdut las confrarias lo lucro que resultava.»

La tradició esplica també alguns fets dels naturals

de Cabrera contra'ls francesos, els quals foren perseguits y escopetejats diferentes voltes, per entre'ls espessos boscos y la escabrositat del terrer.

XX

Conclusió

Com a conclusió d'aquesta Monografía histórica, donaré conexement d'alguns fets curiosos; y per no treuren la flayre genuina de llur narració, copiaré'ls documents que'n donen compte.

Sia'l primer una aposta de no jugar a cartes per espay de sis anys: «Dia 2 Octubre 1588. Concordia fermada entre lo honorable en Joan Massaguer del lloch de Carme de una part, y Montserrat Dolcet y Pere Ferrer del lloch de Vallbona de part altre, sobre lo següent, só es que lo dit Massaguer los ha donat ara de present sis rals a cada hu, asó es a nen Dolcet y a nen Ferrer, los quals prometen y juren que per espay de sis anys no podrán jugar a ninguna mena de joch de cartes ni daus, ans be cada volta que'l dit Joan Massaguer sabrá que ajan jugat en qualsevol part que sia durant los dits sis anys, li haurán de donar al dit Massaguer dos ducats.»

Passan un pres pel Sant tribunal de la Inquisició. «Dia 5 Novembre 1619. Lo honorable en Pere Pascual, familiar del St. Ofici de la vila de Capellades del bisbat de Barcelona, encomana vuy dia present devant dels testimonis devall anomenats a nèn Pere Ferrer familiar del lloch de Vallbona, un pres anomenat Joan Sala de Benanarri de Aragó, texidor de llana y de lli, lo qual va pres per lo St. Ofici; y dit Pere Pascual lo ha rebut per mans de Gaspar Gener

familiar de la Pobla de Claramunt, y axí dit Pere Ferrer otorga aver rebut dit pres per mans de dit Pere Pascual y promet pasarlo avant camí de Barcelona fins lo encomane en mans de altres familiars del St. Ofici, y també ha rebut un plech de cartes juntament ab lo pres van remeses als Srs. Inquisidors de Cathalunya, y promet encomanarho juntament ab lo pres y cobrará acte de la rebuda fora. Testimonis: Joan Ventura, Toni Ferrer y Pere Badorch paraire, tots del lloch de Vallbona.»

Empenyament d'un cálzer.

«En testimoni de Joan Piquer y de Pere Bargalló, vuy 14 Maig 1654, te empenyat un calser Joan Fexes de la Pineda, lo qual calser es de dit Fexes y está empenyat per 8 lliures de moneda vella, y dita moneda es de la Iglesia de Cabrera, y dit Isidro Mora te y guarda dit calser com a Clavari de la Iglesia de St. Salvador de Cabrera, y jo Joseph Sala Pbre. y Rector de Vallbona y Cabrera ab voluntat dels jurats y dels demunt dits, fas la present clarisia dia y any sobre dit. Fuit cansellatum presents vel supradictum instrumentum die 18 Augusti 1669 presentibus pro testibus: Thomás Sabater agricola loci Vallisbone et Paulus Bou agricola habitans in dicto loco.»

Passa per Vallbona l'embaxador d'Alemanya.

«Dia 11 Setembre 1660. Joseph Tries alguacil Real que en virtut del ordre que te del Sr. Dr. Joan de Marimon tesorer de la Real tesorería per allotjar y demanar favor y ajuda y assistencia en tot alló que convindrá per assistir al conboy del Sr. embaxador de Alemanya, y per lo consegüent los posa pena de 500 lliures aplicadores als cofrens Reals de S. M., que la galera o carro que va carregat de la roba del Sr. embaxador, la baxen asercar al peu de la costa del present lloch de Vallbona, y aquell o aquella segur lo ajuden a pujar dita costa y comboyarlo fins a Piera, requerintme a mi Isidro Sabater pbre. y Rector

de dit lloch de Vallbona, lo dit Sr. alguacil Joseph Tries per llevar lo present acte de las sobre ditas cosas, y axí los Batlle y Jurats de dit lloch de Vallbona prometen al Sr. dit alguacil de fer las sobre ditas cosas y lo Sr. Batlle puga posar penas a tots los paisants fer las ditas cosas. Testes: Pedro Alcayde y Bernardo Vasques.»

Porten agafades unes dones de mala vida.

«Dia 25 d'Agost 1720. Certifich y fas fé jo Pau Miquel Pbre. y Rector de la Iglesia parroquial de Vallbona, com vuy die 25 del mes de Agost 1720 cerca las onze del mitj die poch mes o mancho ha arribat en dit lloch de Vallbona lo honorable Batlle de Piera ab son somatent, acompanyant unas donas ques diu ser mundanas, las quals ha entregadas a Joan Vallés batlle de Vallbona dient que ni avia 26 y dit Batlle de Vallbona havent donat crédit al dit batlle de Piera, de la simple paraula ha fet recibo de ditas 26 donas, sens haverlas contadas las ha tancadas en la casa del lloch y ha posat guardas en dita casa; y havent Joseph Rius pagés del lloch de St. Bartomeu de Vallbona, mogut de caritat, demanat llicencia al Regidor de Vallbona que tenia la clau de dita casa, per donar menjar a dos de las mes pobras de ditas donas, y havéntseli concedida, ha entrat a donarlos a menjar, y estant ab elles li han dit que lo Sr. Batlle de Vallbona era un galant home, y que era estat molt facil en fer lo recibo al Batlle de Piera, de 26, y que ellas no eran mes de 25; y haventne donat avis a dit Batlle anà a contarlas y no ne ha encontradas mes que 25. Y dit Joseph Rius y Francisco Rovira cirurgià que avia entrat en dita casa per curarne algunes y Bartomeu Sabater pagés de dit lloch que estava de guarda a dita casa han oit y entes be de ditas donas, com des de Piera a Vallbona ne avia fugida una, lo que han jurat en mans del Sr. Batlle de Vallbona en presencia mia. Y Mateu

Boix fadrí pagés de dit lloch ha testificat com trobantse al cap del lloch quan ellas entravan, era estat curiós en contarlas y no ne ha contadas sino 25. Y per ser la veritat y sent requerit de dit Joan Vallés batlle de dit lloch, fas la present certificatoria vuy dia y any sobre dit, en presencia dels testimonis Miquel Ferrer pagés de St. Jaume Ses-Oliveres y Pere Mata pagés del dit lloch de Vallbona.»

Delineació d'un antic camí.

«Dia 9 Abril 1665.—Lo Sr. D. Ignasi de Foxá, Sor. del terme y castell de Cabrera y del lloch de Vallbona, mana als prohoms de dit lloch de Vallbona qui son Joan Poch y Pere Garrich en lo sobre dit any, que anessen a judicar aquell antich y vell camí que de molts anys a esta part passa per aquella pessa de terra de Martí Burrull ostaler de la font de la Reyna, situada en lo terme de Vallbona, anomenada las llenguanias, y ara com part de dita pessa de terra sia de Miquel Ferrer parayre de la vila de Capellades a ell per lo dit Burrull assensada y novament de vinya plantada, y com lo dit Miquel Ferrer volgués privar lo passatge y lo dit antich y vell camí en dita pessa de terra, per ço lo sobre dit Sr. D. Ignasi ha manat als sobre dits prohoms com es de costum y sempre es estat en dit lloch de Vallbona y terme y castell de Cabrera en semblants y altres judicacions fer, que com a tals y son cárrech era que anassen y assenyalassen lo vell y antich camí y passatge en dita pessa de terra y vinya allá hont fes menos danys, y axí los sobre dits prohoms han assenyalat camí y passatge en dita pessa y vinya de Miquel Ferrer, y aquell de las propias mans fitat; y lo Sr. D. Ignasi se obliga a fer tenir y valer lo dit camí y passatge en dita pessa y vinya a Hiacinto Aguilera parayre de la vila de Capellades y a Pau Bonador també parayre de dita vila y a tots los demés de la vila de Capellades, terra-tinents en dit terme de Vallbona y a

totas y qualsevol personas que en dit camí de dita pessa de terra y vinya los convindrá passar et toties quoties los convindrá passar, y per aso tenir y cumplir ne obliga lo Sor. D. Ignasi tots sos bens mobles e immobles, & ab totes obligacions y clausulas útils y necessarias y ab jurament llargament, &. Testimonis que foren presents a dita judicació y assignació de dit camí y passatge son Francesch Font y Pau Batlle, pagesos de dit lloch de Vallbona.»

Per últim, heus aquí un exemple d'escriptura de debitori.

«Vuy divendres que contarem xvij del mes de agost 1543. Sia cosa manifesta com jo, Jaume Giner del terme de Piera y bisbat de Barcelona, confes deurer a vos senyer en Joan Ferrer batlle de Vallbona, quatre ducats y sis sous, dich cinch lliuras y dos sous, que son per una barata que havém feta de un rossí ab una somera, los quals vos promet pagar ab dos pagues, la primera paga a la Verge Maria de setembre primer vinent que son dos ducats y sis sous, dich dos lliuras quatorse sous, y laltre paga a la Verge Maria de agost primer vinent que son dos ducats, y prometvos de pagar sense despeses, ni danys, ni damnages y obligant y assegurant lo rossí y bens aguts y per aver. Testes vocati et vocati fuerunt: Toni Jaume y Joan Jaume omnes loci de Vallbona.»

A. M. D. G.

ERRADES

En la plana 8, ratlles 21 y 22; diu: *y del castell la segona*, y te de dir: *y del castell de la segona*,

En la plana 10, ratlla 15; diu: *quartenari*, te de dir: *quaternari*,

En la plana 21, ratlla 18; diu: *1.350* te de dir: *1350*

En la plana 23, ratlla 9; diu: *cius uxor* te de dir: *eius uxor*

En la plana 26, ratlla 7; diu: *de ciriis* te de dir: *de ciriis*

En la plana 48, ratlla 15; diu: *in ca* te de dir: *in ea*

En la plana 51, ratlla 36; diu: *in ca* te de dir: *in ea*

En la plana 52, ratlla 17; diu: *Aappiariæ* te de dir: *Appiariæ*

En la plana 57, ratlla 13; diu: *Es* te de dir: *En*

En la plana 81, ratlla 17; diu: *pretent* te de dir: *preten*

En la plana 100 y en el comensament de la ratlla tercera hi manca un *6*

En la plana 111, ratlla 8 y següents, diuen: *notari de Piera. Les terres que dintre liur heretat tenian per domini y alou de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, eran:* tot axó te de dir: (posada *coma* despres de *muller*, en la sexta ratlla) *notari de Piera, les terres que dintre liur heretat tenian per domini y alou de la iglesia de Sant Salvador de Cabrera, les quals eran:*

En la plana 112, ratlla 21; diu: *aportar* te de dir: *aportat*

En la plana 122, ratlla 2; diu: *reneretur* te de dir: *teneretur*

En la plana 140, ratlla 10; diu: *mietat* te de dir: *mitat*

En la plana 171, ratlla 13; diu: *tabba* te de dir: *tabla*

Avinyó, Juan
Monografía histórica

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 07 02 11 023 3